

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΔΙΚΑΙΟ, ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια

Βασιλική Στάθη

A.M. 7116M108

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
**ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΡΟΣΒΟΛΕΣ ΤΗΣ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ**

Επιβλέπων Καθηγητής

Αντώνιος Χάνος

Αθήνα, Νοέμβριος 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η γράφουσα πραγματεύεται το θέμα του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στο πλαίσιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και εξετάζει τη σχέση του με το δικαίωμα στην προσωπικότητα. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο χώρο του Διαδικτύου.

Αρχικά, προσδιορίζεται ο στόχος της Πνευματικής Ιδιοκτησίας που είναι η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των δημιουργών, πραγματοποιείται μια σχετική ιστορική αναδρομή, παρατίθεται μια σειρά νομοθετημάτων με τα οποία προστατεύεται η Πνευματική Ιδιοκτησία και περιλαμβάνονται πληροφορίες για τον Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας.

Εν συνεχεία, ορίζεται η έννοια της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, αναλύονται το αντικείμενο, το υποκείμενό της, οι όροι «συγγενικά δικαιώματα» και «περιουσιακό δικαίωμα», πραγματοποιείται αναφορά στην ψηφιοποίηση στο πλαίσιο του διαδικτύου, στις «Συνθήκες Internet» και παρουσιάζεται μια σύντομη σύγκριση του Αγγλοσαξονικού Συστήματος (Copyright System) και του Ηπειρωτικού Ευρωπαϊκού Συστήματος (Droit d' auteur).

Επίσης, αναλύονται εκτενώς οι κεντρικές έννοιες της εργασίας, το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού και το δικαίωμα της προσωπικότητας και προσδιορίζεται η σχέση μεταξύ των δύο αυτών δικαιωμάτων.

Τέλος, παρατίθενται περιπτώσεις προσβολών τόσο του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού όσο και του δικαιώματος της προσωπικότητας υπό το πρίσμα του πρώτου και ακολουθεί ανάλυση σχετική με τη σύγκρουση των δύο αυτών δικαιωμάτων.

ABSTRACT

The writer deals with the issue of creator's moral rights in the context of Intellectual Property and investigates its relations with the right of individuality. Internet field is also particularly emphasized.

Firstly, Intellectual Property's purpose, which is creators' intellectual rights' protection, is defined, subsequently a relevant flashback is carried out and a sequence of statutes, including information concerning the Intellectual Property Organization, for the protection of Intellectual Property are mentioned.

Consequently, the meaning of Intellectual Property is determined, the subject, the object and also the terms "related rights" and "economic right" are analyzed, the term digitalization in the field of internet, in "Internet Circumstances" is mentioned and a brief comparison of the Anglo-Saxon System (Copyright System) and the Continental European System (Droit d'auteur) is presented.

Moreover, the main meanings of the project are analyzed on a great scale, as well as the creator's moral right and the individuality's right and the relation between these two rights is defined.

Finally, cases of creator's moral right offence as well as of the individuality's right are mentioned in the aspect of the first one and follows an analysis related to the conflict of these two rights.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....σελ. 2

Abstract.....σελ. 3

Πρόλογος.....σελ. 7

Εισαγωγή

1. Στόχος της Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....σελ. 8

2. Ιστορική Αναδρομή.....σελ. 9

3. Πηγές.....σελ. 11

4. Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Ο.Π.Ι.).....σελ. 12

5. Ο όρος «Διανοητική Ιδιοκτησία».....σελ. 12

Κεφάλαιο Α΄

Εννοιολογική προσέγγιση της Πνευματικής Ιδιοκτησίας: Το αντικείμενο και το υποκείμενό της

1. Ο όρος «Πνευματική Ιδιοκτησία».....σελ. 14

2. Το αντικείμενο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....σελ. 15

3. Το υποκείμενο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας.....σελ. 18

4. Συγγενικά Δικαιώματα.....σελ. 22

5. Περιουσιακό Δικαίωμα.....σελ. 22

6. Internet και ψηφιοποίηση.....σελ. 25

7. Οι Συνθήκες Internet.....σελ. 26

7.1. Συνθήκη για την πνευματική ιδιοκτησία – WIPO COPYRIGHT TREATY.....σελ. 27

7.2. Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα – WIPO PERFORMANCES AND PHONOGRAMS TREATY (1966).....σελ. 32

8. Περιληπτική Σύγκριση του Αγγλοσαξονικού Συστήματος (Copyright System) και του Ηπειρωτικού Ευρωπαϊκού Συστήματος (Droit d' auteur).....σελ. 39

Κεφάλαιο Β'

Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού και το δικαίωμα της προσωπικότητας

1.	Το ηθικό δικαίωμα.....σελ.	41
1.1.	Εξουσία δημοσίευσης.....σελ.	42
1.2.	Εξουσία πατρότητας.....σελ.	44
1.3.	Εξουσία προστασίας της ακεραιότητας στο έργο.....σελ.	45
1.4.	Εξουσία προσπέλασης.....σελ.	47
1.5.	Εξουσία υπαναχώρησης – μετανοίας.....σελ.	48
1.6.	Η μεταβίβαση του ηθικού δικαιώματος.....σελ.	49
1.7.	Η παραίτηση από το ηθικό δικαίωμα.....σελ.	50
2.	Το δικαίωμα της προσωπικότητας.....σελ.	54
2.1.	Γενικά.....σελ.	54
2.2.	Σύνταγμα και Αστικός Κώδικας.....σελ.	54
2.3.	Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας και η οριοθέτηση του δικαιώματος της προσωπικότητας.....σελ.	55
2.4.	Γερμανική Έννομη Τάξη.....σελ.	57
2.5.	Πνευματική Ιδιοκτησία και δικαίωμα της προσωπικότητας.....σελ.	57

Κεφάλαιο Γ'

Η σχέση του ηθικού δικαιώματος και του δικαιώματος της προσωπικότητας και περιπτώσεις προσβολών τους

1.	Σχέση ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας.....σελ.	59
2.	Προσβολές του ηθικού δικαιώματος στον ψηφιακό χώρο.....σελ.	64
2.1.	Προσβολή της εξουσίας δημοσίευσης στο διαδίκτυο.....σελ.	64
2.2.	Προσβολή της εξουσίας πατρότητας.....σελ.	67
2.3.	Προσβολή της εξουσίας ακεραιότητας.....σελ.	68
2.4.	Η άσκηση της εξουσίας προσπέλασης από το δημιουργό στο ψηφιακό περιβάλλον.....σελ.	70
2.5.	Η άσκηση της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας από το δημιουργό στο ψηφιακό περιβάλλον.....σελ.	70
3.	Προσβολές της προσωπικότητας υπό το πρίσμα του ηθικού δικαιώματος.....σελ.	71
3.1.	Γενικά.....σελ.	71

3.2. Περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας υπό το πρίσμα του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού.....σελ.	73
4. Σύγκρουση του ηθικού δικαιώματος και του δικαιώματος της προσωπικότητας.....σελ.	78
4.1. Η άσκηση της εξουσίας δημοσίευσης.....σελ.	78
4.2. Η άσκηση της εξουσίας πατρότητας.....σελ.	84
4.3. Η άσκηση της εξουσίας προστασίας της ακεραιότητας.....σελ.	85
4.4. Η άσκηση της εξουσίας προσπέλασης.....σελ.	87
4.5. Η άσκηση της εξουσίας μετάνοιας.....σελ.	88
Επίλογος.....σελ.	89
Βιβλιογραφία.....σελ.	90
Αρθρογραφία.....σελ.	92
Νομολογία.....σελ.	94

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία πραγματοποιείται στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Δημόσια Διοίκηση» με κατεύθυνση «Δίκαιο, Τεχνολογία και Οικονομία» του Παντείου Πανεπιστημίου. Κεντρικές έννοιες της παρούσας εργασίας είναι το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού στο πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, και το δικαίωμα της προσωπικότητας όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο 57 του Αστικού Κώδικα. Με την εργασία επιχειρείται η αποσαφήνιση αυτών των εννοιών, η θέση τους στο πλαίσιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, ο ρόλος τους στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή και ιδίως η μεταξύ τους σχέση και αλληλεπίδραση. Κυρίως η εργασία καλείται να απαντήσει στο εξής ερώτημα: Η προσβολή του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού προσβάλλει το δικαίωμα της προσωπικότητας; Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου θα πραγματοποιηθεί μια γενικότερη προσέγγιση της πνευματικής ιδιοκτησίας, θα αναλυθεί το δικαίωμα στην προσωπικότητα σε γενικό πλαίσιο και στη συνέχεια αξιοποιώντας τις παραπάνω πληροφορίες θα γίνει η μετάβαση στο ειδικότερο θέμα της εργασίας που είναι ο συσχετισμός του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού με το δικαίωμα της προσωπικότητας σε περίπτωση προσβολής του πρώτου. Στο πλαίσιο των ανωτέρω αναλύσεων θα γίνει χρήση της εγχώριας και κοινοτικής νομοθεσίας και νομολογίας, των συναφών Διεθνών Συνθηκών ενώ θα συμπεριληφθεί και περιπτωσιολογία για την πληρέστερη κατανόηση του θέματος.

Αθήνα, Νοέμβριος 2017

Στάθη Βασιλική

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Στόχος της Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας κατέστη ευχερέστερη η πρόσβαση στα αντικείμενα της πνευματικής δημιουργίας. Με την τυπογραφία, την φωνογραφία και την φωτογραφία και ιδίως με την επικράτηση του διαδικτύου η διανομή, αντιγραφή και χρήση των παραπάνω έργων έγινε αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης καθημερινότητας. Με τον τρόπο αυτό ευνοήθηκε η πνευματική, επιστημονική και πολιτιστική ανάπτυξη, ενώ συγχρόνως η γνώση έγινε προσιτή σε τεράστιο τμήμα του παγκόσμιου πληθυσμού. Ωστόσο, αυτή η άμεση πρόσβαση στη γνώση έφερε τους πνευματικούς δημιουργούς σε δύσκολη θέση, καθώς τα έργα τους έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης τρίτων δίχως την άδειά τους. Με τον τρόπο αυτό ακυρωνόταν η τεράστια προσπάθεια που κατέβαλαν για τη δημιουργία των έργων τους ενώ οι τρίτοι που εκμεταλλεύονταν τα έργα των πνευματικών δημιουργών οικειοποιούνταν κέρδη που δεν δικαιούνταν. Το φαινόμενο αυτό ευνοήθηκε σε τεράστιο βαθμό από την ανάπτυξη του διαδικτύου που πλέον αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της σύγχρονης ψηφιακής εποχής. Με την ψηφιοποίηση των έργων κατέστη δυνατή η εύκολη ανεύρεσή τους στο Internet, η αποστολή τους μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, η ένταξή τους σε ιστοσελίδες όπου όλοι έχουν πρόσβαση ακόμα και η επεξεργασία τους με τέτοιο τρόπο ώστε να χάνεται ο αρχικός χαρακτήρας. Αυτή η γρήγορη και ανέξοδη ψηφιακή αναπαραγωγή των έργων και η διακίνησή τους μέσω του Internet προσβάλλει τα δικαιώματα των δημιουργών. Στόχος, λοιπόν, της πνευματικής ιδιοκτησίας ήταν και είναι η προστασία των δικαιωμάτων των πνευματικών δημιουργών.

Χάρη στην προστασία των δικαιωμάτων των πνευματικών δημιουργών παρέχεται κίνητρο για περαιτέρω πνευματική, επιστημονική και πολιτιστική ανάπτυξη καθώς πλέον ο δημιουργός δεν φοβάται ότι κάποιος τρίτος θα οικειοποιηθεί το έργο του δίχως να αντιμετωπίσει τις συνέπειες του νόμου. Επίσης, η πνευματική ιδιοκτησία εξασφαλίζει και τη διαβίωση του δημιουργού και των απογόνων του καθώς του παραχωρεί την πλήρη οικονομική εκμετάλλευση του έργου του και απαγορεύει σε οποιονδήποτε τρίτο αυτή την εκμετάλλευση δίχως την άδεια του πρώτου. Με άλλα λόγια, η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύει όχι μόνο τον προσωπικό δεσμό του δημιουργού με το έργο του αλλά και τα οικονομικά του

συμφέροντα. Όμως, οι εν λόγω ρυθμίσεις ενέχουν μεγάλη σημασία και για την οικονομική ανάπτυξη των κρατών. Συγκεκριμένα, επιχειρήσεις όπως εκδοτικοί οίκοι, οργανισμοί ραδιοτηλεόρασης, θεατρικές επιχειρήσεις, κινηματογράφοι, εταιρείες λογισμικού και δισκογραφικές εταιρείες έχοντας ως επίκεντρο το δημιουργό και το έργο του συμβάλλουν στο εθνικό εισόδημα.

Η σημασία της πνευματικής ιδιοκτησίας αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι πολλές διακρατικές συμφωνίες περιλαμβάνουν συναφείς ρυθμίσεις. Παρακάτω θα γίνει ανάλυση των πιο σημαντικών από αυτές.

2. Ιστορική Αναδρομή

Από την ιστορική έρευνα συνάγεται ότι κατά την αρχαιότητα και τον μεσαίωνα δεν υπήρχαν νομοθετικές διατάξεις που να ρυθμίζουν την πνευματική ιδιοκτησία, κυρίως γιατί δεν ήταν δυνατή η ευρεία εκμετάλλευση των έργων. Η ανυπαρξία νομικής κατοχύρωσης δεν αφορούσε μόνο τις περιουσιακές εξουσίες του πνευματικού δημιουργού αλλά αφορούσε και τις ηθικές του εξουσίες. Ακόμα και η εξουσία για την αναγνώριση της πατρότητας του δημιουργού πάνω στο έργο του μόνο κοινωνικά προστατευόταν, χωρίς νομικές κυρώσεις¹. Παρά το ότι υπάρχουν ενδείξεις ότι το πρώτο νομοθετικό κείμενο για τη νομοθετικό κείμενο για την πνευματική ιδιοκτησία ανευρίσκεται στην Κίνα γύρω στον 11^ο αιώνα μ. Χ., είναι κοινός τόπος ότι η εμφάνιση της πνευματικής ιδιοκτησίας τοποθετείται ιστορικά στην εποχή που ο Γουτεμβέργιος ανακάλυψε την τυπογραφία. Η τεχνολογική πρόοδος οδήγησε στη θέσπιση του δικαίου αυτού και συνέβαλε στη διαμόρφωση και προσαρμογή της εκάστοτε ισχύουσας νομοθεσίας στις τεχνολογικές εξελίξεις.

Πρόδρομος της προστασίας με την πνευματική ιδιοκτησία υπήρξαν τα προνόμια που απονεμήθηκαν από το κράτος αρχικά στους τυπογράφους και εκδότες-βιβλιοπώλες και αργότερα στους δημιουργούς. Το πρώτο προνόμιο που είναι ιστορικά γνωστό χορηγήθηκε στη Βενετία (1469) στον Jean de Spire και εξασφάλιζε τη μονοπωλιακή χρησιμοποίηση της τυπογραφίας για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα 5 ετών. Αυτά τα προνόμια δόθηκαν και σε άλλες χώρες όπως είναι η Γερμανία και η Γαλλία. Στην πραγματικότητα τα προνόμια αποτελούσαν έναν μηχανισμό προστασίας των επαγγελματικών συμφερόντων των εκδοτών καθώς και ένα μέσο λογοκρισίας, ενώ η παραχώρησή τους άρχισε αργότερα να εξαρτάται από τη

¹ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 13.

συναίνεση του δημιουργού και έτσι έγινε το πρώτο βήμα αναγνώρισης της προστασίας με βασικό δικαιούχο το δημιουργό.

Ο πρώτος νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία θεωρείται το Αγγλικό Copyright Act (1709) που αναγνωρίζει στο συγγραφέα το αποκλειστικό δικαίωμα να τυπώνει τα έργα του ορισμένα χρόνια, ενώ η πρώτη πλήρης νομοθεσία είναι έργο της Γαλλικής Επανάστασης που διακήρυξε το ιερό, νόμιμο και αναφαίρετο δικαίωμα της φιλολογικής και καλλιτεχνικής ιδιοκτησίας. Τότε θεσπίστηκαν δύο νόμοι, ο Νόμος του 1791 (Le Chapelier) για το αποκλειστικό δικαίωμα δημόσιας εκτέλεσης και ο Νόμος του 1793 (Lakanal) για το αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής. Οι δύο αυτοί νόμοι ίσχυσαν στη Γαλλία, με κάποιες τροποποιήσεις βέβαια, ως το 1957. Οι νόμοι αυτοί υπήρξαν υπόδειγμα για τη νομοθεσία πολλών χωρών, για αυτό και μπορούν να χαρακτηριστούν ως ορόσημα αυτής της περιόδου².

Ωστόσο, νομοθετικές ρυθμίσεις ψηφίστηκαν και σε άλλες χώρες, όπως ο Νόμος των ΗΠΑ (1790), ο Πρωσικός Νόμος (1837) και ο Γερμανικός Νόμος (1871). Ο 19^{ος} αιώνας γνώρισε μια ενίσχυση της νομοθεσίας για την πνευματική ιδιοκτησία παράλληλα με την «πειρατική» αναπαραγωγή έργων, θύματα της οποίας υπήρξαν κυρίως η Γαλλία και η Αγγλία. Άρχισε η υπογραφή διμερών συμβάσεων για την προστασία έργων με βάση την αρχή της αμοιβαιότητας, ενώ πρώτη η Γαλλία θεώρησε παράνομη την «πειρατεία» μέσα στα εθνικά της όρια ανεξάρτητα από τον τόπο δημοσίευσης του έργου, την ιθαγένεια του δημιουργού ή την αμοιβαιότητα. Έτσι, τέθηκαν τα θεμέλια για τη διεθνή προστασία του δημιουργού. Μεγάλοι και γνωστοί διανοούμενοι στη Γαλλία βοήθησαν στη δημιουργία ενώσεων με σκοπό την προστασία του δικαιώματος των δημιουργών και αργότερα ιδρύθηκε η Διεθνής Φιλολογική και καλλιτεχνική Ένωση (ALAI), οι προσπάθειες της οποίας κατέληξαν στη διεθνή προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας με την ψήφιση και την υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης (1886).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι νεότερες τεχνικές εξελίξεις δημιούργησαν την ανάγκη προστασίας των ηθοποιών, των τραγουδιστών και των μουσικών καθώς έβλεπαν τη δουλειά τους να γίνεται αντικείμενο συνεχών επαναλήψεων με τα μέσα της τότε τεχνολογίας χωρίς να εισπράττουν οι ίδιοι καμία αμοιβή και καθιστώντας συχνά τη ζωντανή τους παρουσία περιττή. Οι προσπάθειες αυτών των καλλιτεχνών

² Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 15, 16.

έπειτα από διαπραγματεύσεις περίπου τριάντα ετών οδήγησαν στην υπογραφή της Διεθνούς Σύμβασης της Ρώμης (1961), η οποία αναγνώρισε τα συγγενικά δικαιώματα. Βέβαια, στον κύκλο των δικαιούχων μπήκαν και οι παραγωγοί φωνογραφήματων και ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί.

Στην Ελλάδα ως πρώτη νομοθετική ρύθμιση θεωρούνται τα άρθρα 432, 433, 371 του Παλαιού Ποινικού Νόμου (1834) η οποία κρίθηκε απόλυτα ανεπαρκής³ και οδήγησε στην ψήφιση του Ν 2387/1920 που αποτελούσε το βασικό νόμο για την πνευματική ιδιοκτησία μέχρι το 1993 που ψηφίστηκε ο ισχύον σήμερα νόμος 2121/1993, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 Ν. 3057/2001 και το Ν. 3524/2007.

Θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι η συμβολή της ελληνικής επιστήμης και νομολογίας στη διαμόρφωση της πνευματικής ιδιοκτησίας κατά το διάστημα 1920-1993 ήταν μεγάλη. Η νομολογία βοήθησε πολύ στην οικοδόμηση και συστηματική επεξεργασία της πνευματικής ιδιοκτησίας με την επίλυση πρακτικών προβλημάτων που απασχολούσαν το χώρο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής νομολογίας είναι η υπ' αριθ. 1910/1957 απόφαση του Ειρηνοδικείου Αθηνών που δέχτηκε ότι δημόσια εκτέλεση έργου συνιστά και η μετάδοσή του από το ραδιόφωνο⁴.

3. Πηγές

Η πνευματική ιδιοκτησία προστατεύεται από τα εξής νομοθετήματα: σε εγχώριο επίπεδο προστατεύεται από το νόμο 2121/1993 όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 4212/2013 με τον οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία η Οδηγία 2011/77/ΕΕ και η Οδηγία 2012/28/ΕΕ. Σε διεθνές επίπεδο η προστασία επιτυγχάνεται με τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης-Παρισίου (1971), τη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης (1961), τη Συμφωνία TRIPS (1996) και με τις Συνθήκες Internet. Οι Συνθήκες Internet είναι η Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία και η Συνθήκη WIPO για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα. Επιπροσθέτως, τα όργανα της ΕΕ έχουν εκδώσει τις ακόλουθες κοινοτικές Οδηγίες. Πρόκειται για την Οδηγία 91/250/ΕΟΚ, την 92/100/ΕΟΚ, την 93/83/ΕΟΚ, την 93/98/ΕΟΚ, την 96/9/ΕΟΚ, την 2001/29/ΕΚ, την 2001/84/ΕΚ και την 2004/48/ΕΚ. Τέλος, προστασία παρέχει η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο άρθρο 27 ενώ ο πνευματικός

³ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 17.

⁴ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 3-6.

δημιουργός προστατεύεται και από το ελληνικό Σύνταγμα με το άρθρο 2 παρ. 1 περί της ανθρώπινης αξίας, το άρθρο 5 παρ. 1, 3 περί της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, το άρθρο 14 παρ. 1 περί ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών, το άρθρο 16 παρ. 1 περί της ελευθερίας της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι γίνεται δεκτό πως το άρθρο 17 Σ περί ιδιοκτησίας εγγυάται την προστασία όχι μόνο των εμπράγματων δικαιωμάτων αλλά και όλων των δικαιωμάτων περιουσιακής φύσεως και των κεκτημένων οικονομικών συμφερόντων όπως φάνηκε από την απόφαση του Αρείου Πάγου 40/1998⁶.

4. Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Ο.Π.Ι.)

Ο Ο.Π.Ι. δημιουργήθηκε με βάση το άρθρο 69 του Ν.2121/1993 και το ΠΔ 311/1994 σε συνδυασμό με το άρθρο 8 παρ. 13 και 14 του Ν.2557/1997 και το άρθρο 7 παρ. 13 του Ν.2819/2000. Είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού με κύριο σκοπό την προστασία των πνευματικών δημιουργών και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων, τη μέριμνα για την εφαρμογή του Ν.2121/1993 και των συναφών διεθνών συμβάσεων, την εποπτεία των οργανισμών συλλογικής διαχείρισης, τη νομοπαρασκευαστική εργασία, την εκπροσώπηση της Ελλάδας στους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς και στα όργανα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την οργάνωση σεμιναρίων και την παροχή πληροφοριών σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων⁷.

5. Ο όρος «Διανοητική Ιδιοκτησία»

Πρέπει να σημειωθεί ότι στην παρ. 18 του άρθρου 8 Ν. 2557/1997 διευκρινίζεται ότι ο διεθνής όρος “intellectual property” αποδίδεται στην ελληνική γλώσσα με τον όρο «διανοητική ιδιοκτησία» και περιλαμβάνει τόσο την πνευματική ιδιοκτησία και

⁵ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 7-13, Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 25-27, 36-39.

⁶ ΑΠ 40/1998 ΕΕμπΔ 1999, σελ. 28-30, Γ. Κασιμάτης «Η νέα έννοια της ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησιακής προστασίας», ΕΕμπΔ 1999, σελ. 189-194.

⁷ Κοτσιρης Λάμπρος, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2005, σελ. 46.

τα συγγενικά δικαιώματα, όσο και τη βιομηχανική ιδιοκτησία. Άρα, ο όρος «Διανοητική Ιδιοκτησία» είναι ευρύτερος του όρου «Πνευματική Ιδιοκτησία»⁸.

⁸ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 19, Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ: ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ

1. Ο όρος «Πνευματική Ιδιοκτησία»

Ο όρος «Πνευματική Ιδιοκτησία» αναφέρεται στον κλάδο του Ιδιωτικού Δικαίου που ρυθμίζει την προστασία του δημιουργού και τα δικαιώματα που του αναγνωρίζει η έννομη τάξη πάνω στο έργο του.

Το άρθρο 1 του Ν. 2121/1993 ορίζει ότι η πνευματική ιδιοκτησία περιλαμβάνει δύο επιμέρους δικαιώματα: το ηθικό (που είναι κεντρική έννοια της εργασίας αυτής και θα αναλυθεί διεξοδικά) και το περιουσιακό δικαίωμα. Από τα δικαιώματα αυτά, το μεν ηθικό έχει προσωπικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην προστασία του προσωπικού δεσμού του δημιουργού με το έργο του ενώ το περιουσιακό έχει οικονομική αξία και είναι δεκτικό εκμετάλλευσης. Αξίζει να σημειωθεί ότι με βάση το παλαιό δίκαιο υποστηριζόταν η άποψη ότι το ηθικό δικαίωμα δεν αποτελούσε στοιχείο της πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά αντίληψη⁹. Η Διονυσία Καλλινίκου υποστηρίζει ότι ο νομοθέτης υιοθετεί τη μονιστική αντίληψη. Παρά το ότι το περιουσιακό και το ηθικό δικαίωμα συνδέονται στενά μεταξύ τους, παράλληλα είναι και ανεξάρτητα μεταξύ τους διότι για παράδειγμα αναγνωριζόταν ως μια εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας που προστατεύεται με τα άρθρα 57 και 59 ΑΚ. Με το Ν. 2121/1993 καθίσταται σαφές ότι το ηθικό δικαίωμα αποτελεί στοιχείο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Από τη διατύπωση του νόμου γεννάται το ερώτημα εάν τελικά η πνευματική ιδιοκτησία είναι ένα ενιαίο δικαίωμα με δύο όψεις, την ηθική και την περιουσιακή, ή αν πρόκειται για δύο ξεχωριστά δικαιώματα. Με άλλα λόγια ερωτάται αν ο νόμος ακολουθεί τη μονιστική ή τη δυϊστική το καθένα από αυτά μπορεί να έχει διαφορετικό φορέα, αφού το περιουσιακό δικαίωμα μεταβιβάζεται με πράξη εν ζωή ή αιτία θανάτου ενώ το ηθικό δικαίωμα είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων και μόνο μετά το θάνατο του δημιουργού περιέρχεται στους κληρονόμους του. Επίσης, το περιουσιακό δικαίωμα υπόκειται από το νόμο σε ορισμένους περιορισμούς, ενώ για το ηθικό δικαίωμα δεν προβλέπονται τέτοιου είδους περιορισμοί.

⁹ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 33, 34.

Το άρθρο 1 του προαναφερθέντος νόμου επιβεβαιώνει τον απεριόριστο, απόλυτο και αποκλειστικό χαρακτήρα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ο απεριόριστος χαρακτήρας έχει την έννοια ότι η πνευματική ιδιοκτησία καλύπτει κάθε εξουσία που περιέχεται στα δικαιώματα που πηγάζουν από αυτή. Τα άρθρα 3, 4 του εν λόγω νόμου απαριθμούν ενδεικτικά τις εξουσίες που πηγάζουν από το περιουσιακό και το ηθικό δικαίωμα αντίστοιχα. Περαιτέρω, ως απόλυτο δικαίωμα η πνευματική ιδιοκτησία έχει ισχύ έναντι όλων και δίνει στο δημιουργό την εξουσία να στραφεί και να αποκρούσει κάθε προσβολή τρίτων πάνω στο έργο, ενώ ο όρος «αποκλειστικό δικαίωμα» υποδηλώνει ότι ο δημιουργός έχει την άμεση και αποκλειστική εξουσία πάνω στο έργο του και ότι μόνο αυτός μπορεί να επιτρέψει ή να απαγορεύσει την εκμετάλλευσή του¹⁰.

2. Το αντικείμενο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι το έργο ως άυλο αγαθό. Η διάκριση μεταξύ άυλου αγαθού και υλικού φορέα διατρέχει όλο το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας¹¹. Οι έννομες σχέσεις που αναφέρονται στο υλικό αντικείμενο διέπονται κυρίως από τις διατάξεις του Αστικού Δικαίου, ενώ οι έννομες σχέσεις που αναφέρονται στο έργο ρυθμίζονται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας¹².

Ο Ν. 2121/1993 ακολουθώντας την ανωτέρω διάκριση και έχοντας κατευθυντήρια γραμμή την προστασία του δημιουργού, προσδιόρισε στο άρθρο 2 τα στοιχεία του έργου με βάση το παλαιό δίκαιο, τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης-Παρισίου (άρθρο 2) και το Σχέδιο Προτύπων Διατάξεων περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας του Παγκοσμίου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας. Πιο συγκεκριμένα, η παράγραφος 1 του άρθρου 2 τονίζει ότι προστατεύονται τα πνευματικά δημιουργήματα λόγου, τέχνης ή επιστήμης και εξαίρει τα δύο βασικά στοιχεία της έννοιας του έργου, τη μορφή και την πρωτοτυπία. Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 «Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης

¹⁰ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 25-27.

¹¹ Καλλινίκου Διονυσία, «Η Νομολογία για την Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλας, 1986, σελ. 12-13.

¹² Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 103.

που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή...»¹³. Από τον ορισμό αυτό συνάγεται ότι προστατεύεται το έργο το οποίο πηγάζει από το ανθρώπινο πνεύμα και είναι αποτέλεσμα πνευματικής δημιουργίας που προέρχεται από τον άνθρωπο. Αξίζει να σημειωθεί ότι περαιτέρω προστατεύεται το έργο που εκφράζεται με «οποιαδήποτε μορφή». Πράγματι, αντικείμενο προστασίας είναι το έργο ανεξάρτητα από τα μέσα και τον τρόπο δημιουργίας του. Ειδικότερα, προστατεύονται τα έργα του προφορικού ή γραπτού λόγου, οι μουσικές συνθέσεις με κείμενο ή χωρίς λόγια, τα έργα ζωγραφικής ανεξάρτητα αν πρόκειται για πίνακες, σκίτσα ή σχέδια. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι αντικείμενο της προστασίας είναι η μορφή και όχι η ιδέα που περιέχεται σε ένα πνευματικό δημιούργημα. Μάλιστα, έχει κριθεί από την ελληνική νομολογία ότι κανένας δεν μπορεί να μονοπωλήσει την ιδέα οργάνωσης μιας καλλιτεχνικής συνάντησης γιατί αυτό θα κατέληγε στο να εμποδίζει άλλα πρόσωπα να αναλαμβάνουν και να οργανώνουν τις ίδιες ή παρόμοιες εκδηλώσεις.

Βασική προϋπόθεση της προστασίας αποτελεί η πρωτοτυπία όπως προκύπτει και από τον ορισμό που δίνεται στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Ν. 2121/1993. Ο νόμος με εξαίρεση κυρίως τα προγράμματα ηλεκτρονικού υπολογιστή, δεν δίνει ορισμό της πρωτοτυπίας, αλλά αφήνει στην επιστήμη και στη νομολογία τον προσδιορισμό της έννοιας. Σύμφωνα με τα κριτήρια που διαμορφώθηκαν υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου, η πρωτοτυπία είναι αποτέλεσμα προσωπικής συμβολής του δημιουργού χάρη στην οποία το έργο παρουσιάζει κάποια ιδιαίτερη ατομικότητα, έτσι ώστε να διακρίνεται από τα διανοητικά προϊόντα της ανθρώπινης καθημερινότητας. Η ατομικότητα πολλές φορές βασίζεται στην έννοια της «στατιστικής μοναδικότητας», που προϋποθέτει σύγκριση του έργου με αυτό που προϋπάρχει ή που θα μπορούσε να υπάρχει. Σε άλλες περιπτώσεις, γίνεται αναφορά στο στοιχείο του «δημιουργικού ύψους», κατ' αναλογία προς το κριτήριο του «εφευρετικού ύψους» της ευρεσιτεχνίας, που ανεβάζει το έργο πάνω από το καθημερινό, σύννηθες και κοινό επίπεδο. Η νομολογία δέχτηκε ότι το έργο θα πρέπει να παρουσιάζει ατομική ιδιομορφία που κρίνεται από το μέτρο της στατιστικής μοναδικότητας ή άλλως από κάποιο ελάχιστο όριο δημιουργικού ύψους με κάποια απόσταση από ήδη γνωστά και αυτονόητα έργα¹⁴.

¹³ Συνοδινού Τατιάνα – Ελένη, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέες τεχνολογίες: η σχέση χρήστη – δημιουργού», εκδ. Σάκκουλα, 2008, σελ. 195.

¹⁴ ΕΦΑΘ 3252/2002

Επιπλέον, στο άρθρο 2 του Ν. 2121/1993 δίνεται και μια ενδεικτική απαρίθμηση των έργων. Η απαρίθμηση αυτή καλύπτει τις πιο βασικές κατηγορίες έργων, αλλά και ο ενδεικτικός χαρακτήρας υποδηλώνει ότι οποιοδήποτε πνευματικό δημιούργημα, εφόσον εμφανίζει πρωτοτυπία, μπορεί να χαρακτηριστεί ως έργο προστατευόμενο, ανεξάρτητα από το αν περιλαμβάνεται ή όχι στη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1. Στην ενδεικτική απαρίθμηση του νόμου δεν συμπεριλαμβάνονται και τα έργα που δημιουργούνται με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Πρόκειται για μουσικές συνθέσεις, λογοτεχνικά έργα ή έργα των εικαστικών τεχνών που δημιουργούνται με τη βοήθεια ηλεκτρονικού υπολογιστή. Στις περιπτώσεις αυτές ο ηλεκτρονικός υπολογιστής δεν είναι παρά το τεχνικό μέσο που βοηθάει τον άνθρωπο στη διαδικασία της δημιουργίας. Κατά συνέπεια οι καλλιτεχνικές αυτές παραγωγές αποτελούν αντικείμενο προστασίας, εφόσον πληρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις και κυρίως αν εμφανίζουν πρωτοτυπία. Το ίδιο ισχύει και για τα λεγόμενα έργα εικονικής πραγματικότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις και εφόσον συντρέχουν οι βασικές προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω ακόμη και η ιστοσελίδα μπορεί να υπαχθεί στην έννοια του έργου. Αντίθετα, τα domain names (ονόματα χώρου) ταυτίζονται περισσότερο με τα διακριτικά γνωρίσματα και δύσκολα μπορούν να υπαχθούν στην έννοια του έργου, αφού πρόκειται για ηλεκτρονικές διευθύνσεις στο διαδίκτυο που δεν καλύπτουν το κριτήριο της πρωτοτυπίας¹⁵.

Εκτός των ανωτέρω, αξίζει να σημειωθεί ότι θεμελιώδης αρχή του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η ανεξαρτησία της προστασίας από την αξία και τον προορισμό του έργου. Το έργο προστατεύεται ανεξάρτητα από την αισθητική ή καλλιτεχνική αξία του και ανεξάρτητα από τον παράνομο και ανήθικο χαρακτήρα του. Ο κανόνας αυτός που είχε διατυπώσει από την επιστήμη υπό το καθεστώς του παλαιού δικαίου καθιερώνεται πλέον ρητά με το άρθρο 2 παρ. 4 Ν. 2121/1993 και ισχύει για όλα τα έργα. Με άλλα λόγια, την πνευματική ιδιοκτησία δεν την ενδιαφέρει η ηθική αποδοκιμασία του δημιουργήματος. Τα θέματα της ηθικής διαφέρουν ανάλογα με τον χρόνο και τον τόπο. Η προσβολή της τιμής και τα σχετικά αδικήματα ενδιαφέρουν το Ποινικό Δίκαιο ή το δίκαιο περί τύπου, αλλά είναι έξω από το πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁶.

¹⁵ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2001, σελ. 40.

¹⁶ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 119-120.

Υπάρχουν, όμως, και κάποιες περιπτώσεις έργων που δεν καλύπτονται με την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας όπως προβλέπονται στο άρθρο 2 παρ. 5 Ν. 2121/1993. Ο αποκλεισμός αυτός δικαιολογείται είτε από το συμφέρον της Πολιτείας είτε γιατί υπάρχουν πρακτικές δυσκολίες εφαρμογής των σχετικών διατάξεων, είτε γιατί ελλείπουν τα απαιτούμενα στοιχεία του έργου. Ειδικότερα, δεν αποτελούν αντικείμενο προστασίας «τα επίσημα κείμενα με τα οποία εκφράζεται η άσκηση πολιτειακής αρμοδιότητας» (άρθρο 2 παρ. 5 Ν. 2121/1993). Πρόκειται για νομοθετικά, διοικητικά ή δικαστικά κείμενα τα οποία και υπό το καθεστώς του προϋσχύσαντος δικαίου δεν αποτελούσαν αντικείμενο προστασίας, γιατί έχουν σκοπό να λάβουν ευρύτερη δημοσιότητα και κυκλοφορία χάρι του δημοσίου συμφέροντος¹⁷. Επιπλέον, δεν αναγνωρίζονται δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στις ειδήσεις και στα απλά γεγονότα ή στοιχεία και σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 5 Ν. 2121/1993 η προστασία δεν εκτείνεται και στις εκφράσεις λαϊκής παράδοσης. Ωστόσο, και τα αρχαία έργα δεν προστατεύονται με την πνευματική ιδιοκτησία διότι έχει λήξει η διάρκεια προστασίας.

Τέλος, ο νόμος προστατεύει με ρητή διάταξη τα παράγωγα έργα και τις συλλογές και πιο συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 Ν. 2121/1993 προστατεύονται «οι μεταφράσεις, οι διασκευές, οι προσαρμογές και οι άλλες μετατροπές έργων ή εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης» καθώς και «οι συλλογές έργων ή συλλογές εκφράσεων της λαϊκής παράδοσης ή απλών γεγονότων και στοιχείων, όπως οι εγκυκλοπαίδειες και οι ανθολογίες, εφόσον η επιλογή ή η διευθέτηση του περιεχομένου τους είναι πρωτότυπη». Τα προαναφερθέντα έργα προστατεύονται με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων στα προϋπάρχοντα έργα, δηλαδή απαιτείται άδεια του δημιουργού του αρχικού έργου, εκτός αν αυτό έχει πέσει στο δημόσιο τομέα¹⁸.

3. Το υποκείμενο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Η νομοθεσία δίνει τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας στους πνευματικούς δημιουργούς (άρθρο 1 Ν.2121/1993). Η αρχή ότι ο δημιουργός έχει τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας επί του έργου του ανατρέχει στο φυσικό δίκαιο. Γι' αυτό από τη φύση του πράγματος το δικάιο μας δέχεται –πλην ελαχίστων

¹⁷ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 152-158.

¹⁸ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 29-31, 33, 34-36, 38-39, 45-49, 52, 54-55, 60, 64.

εξαιρέσεων- ως δημιουργό μόνο τα φυσικά πρόσωπα αποκλείοντας τα νομικά πρόσωπα, κάτι που ισχύει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η πνευματική ιδιοκτησία θεμελιώνεται πάνω στη δημιουργική πράξη και γι' αυτό δεν απαιτείται ούτε δικαιοπρακτική βούληση ούτε δικαιοπρακτική ικανότητα, αφού δεν πρόκειται περί δικαιοπραξίας, αλλά περί πραγματικής πράξης. Άρα, και ένας ανήλικος μπορεί να είναι δημιουργός και να προστατεύεται από τη νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο δημιουργός αποκτά αυτοδικαίως πνευματική ιδιοκτησία επί του έργου του χωρίς την τήρηση κάποιου τύπου. Η αρχή αυτή διατυπώνεται και στη Σύμβαση της Βέρνης στο άρθρο 5 παρ. 2. Η αρχή του δημιουργού ισχύει όμως και στην περίπτωση που κάποιος δημιουργεί ένα έργο στο πλαίσιο της εργασιακής του σχέσης. Τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας, ηθικό και περιουσιακό ανήκει στο δημιουργό και όχι στον εργοδότη (άρθρο 8 Ν. 2121/1993). Συνήθως, θα υπάρχει μεταξύ εργαζομένου και εργοδότη σύμβαση για την εκμετάλλευση του έργου που θα παραχθεί. Οι συμβάσεις αυτές ερμηνεύονται πάντα υπέρ του δημιουργού, ενώ στον εργοδότη μεταβιβάζονται μόνο τα δικαιώματα που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης. Αν δεν υπάρχει κάποια συμφωνία, στον εργοδότη μεταβιβάζονται αυτοδικαίως μόνο τα δικαιώματα που είναι απαραίτητα για το σκοπό της σύμβασης (άρθρο 8 εδ.1 Ν. 2121/1993). Η ρύθμιση αυτή αφορά μόνο τα περιουσιακά δικαιώματα επί του έργου και στόχο έχει τη στάθμιση συμφερόντων μεταξύ του εργαζομένου και του εργοδότη. Το άρθρο 40 του Ν. 2121/1993 αφορά ειδικώς τη δημιουργία προγράμματος Η/Υ από μισθωτό στο πλαίσιο εξαρτημένης εργασιακής σχέσης. Η ιδιομορφία αυτής της περίπτωσης είναι ότι, αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, εδώ μεταβιβάζεται στον εργοδότη ολόκληρο το περιουσιακό δικαίωμα και όχι μόνο οι αναγκαίες για την εκπλήρωση της σύμβασης εξουσίες¹⁹.

Η αρχή του δημιουργού ισχύει και όταν παράγεται ένα έργο κατόπιν εντολής. Ο παραγγέλλων-εντολέας δεν αποκτά δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στο έργο. Τα μεταβιβαζόμενα δικαιώματα καθορίζονται από τη μεταξύ του εντολέα-εντολοδόχου σύμβαση. Προβληματισμός δημιουργείται στις περιπτώσεις πανεπιστημιακών εργασιών του επιστημονικού και διδακτικού προσωπικού, όπου

¹⁹ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ο εξαρτημένος δημιουργός-Μερικές παρατηρήσεις στα άρθρα 8 και 40 Ν. 2121 για την Πνευματική Ιδιοκτησία», Ελληνική Δικαιοσύνη, τεύχος 39, 1998, σελ. 263-265, 267-268, 270.

έχουν προσφέρει τη βοήθειά τους επιστημονικοί συνεργάτες, υποψήφιοι διδάκτορες, μεταπτυχιακοί και προπτυχιακοί φοιτητές. Εδώ δεν υπάρχει ενιαία λύση, αλλά η κάθε περίπτωση θα πρέπει να κρίνεται *in concreto*.

Είναι πιθανό σε κάποιο έργο να υπάρχει πλειονότητα δημιουργών. Η πλειονότητα δημιουργών μπορεί να είναι γνήσια ή μη γνήσια. Μη γνήσια είναι είναι όταν στην πραγματικότητα πρόκειται για πλειονότητα έργων. Αυτό συμβαίνει στις περιπτώσεις συλλεκτικών έργων, έργων επεξεργασίας και σύνθετων έργων. Στα συλλεκτικά έργα π.χ εγκυκλοπαίδειες ο δημιουργός επιλέγει και ταξινομεί σαν υλικό του έργου του προηγούμενα έργα. Πρόκειται απλώς για συνδρομή περισσότερων έργων. Ο δημιουργός του συλλεκτικού έργου προστατεύεται με το άρθρο 2 παρ. 2 του Ν. 2121/1993, ενώ τα δικαιώματα των δημιουργών των παρατιθέμενων έργων μένουν ακέραια. Στο έργο επεξεργασίας ο δημιουργός με βάση προηγούμενο έργο προσθέτει δικά του προσωπικά στοιχεία δημιουργώντας άλλο έργο όπως είναι η μουσική διασκευή. Ο δημιουργός του έργου επεξεργασίας προστατεύεται για αυτό το νέο έργο σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του Ν. 2121/1993 ενώ τα δικαιώματα του δημιουργού του πρωτότυπου έργου, που είναι η βάση για το έργο επεξεργασίας, παραμένουν ακέραια. Σύνθετο έργο είναι το κατά τη διατύπωση του νόμου απαρτιζόμενο από τμήματα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά (άρθρο 7 παρ. 3 Ν 2121/1993). Για παράδειγμα, σύνθετο έργο είναι το τραγούδι ως συνένωση μουσικής και στίχων. Κάθε δημιουργός επιμέρους έργου που είναι τμήμα του σύνθετου έργου είναι αφενός αρχικός συνδικαιούχος των δικαιωμάτων επί του σύνθετου έργου και αφετέρου αποκλειστικός δικαιούχος των δικαιωμάτων του δικού του επιμέρους έργου π.χ στην περίπτωση του τραγουδιού ο μουσικοσυνθέτης στη μουσική σύνθεση και ο στιχουργός στους στίχους. Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν τα οπτικοακουστικά έργα όπως είναι τα κινηματογραφικά έργα. Εδώ γεννάται το ερώτημα ποιος είναι ο δημιουργός του έργου. Είναι ο παραγωγός, ο σκηνοθέτης, ο σεναριογράφος, οι ηθοποιοί ή κάποιος άλλος; Το άρθρο 9 του Ν. 2121/1993 ορίζει ότι ως δημιουργός ενός οπτικοακουστικού έργου τεκμαίρεται ο σκηνοθέτης. Το νόμιμο αυτό τεκμήριο είναι μαχητό και άρα μπορεί να αυξηθεί ο κύκλος των δημιουργών του οπτικοακουστικού έργου αν αποδειχτεί ότι και άλλοι είχαν καλλιτεχνική συμβολή στη δημιουργία του έργου²⁰.

²⁰ Καλλινίκου Διονυσία, «Τα θεμελιώδη θέματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλα, 1994, σελ. 45-47.

Η ελληνική νομοθεσία ακολουθώντας τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (άρθρο 15) για να διευκολύνει την απόδειξη της ιδιότητας του δημιουργού ή του δικαιούχου της πνευματικής ιδιοκτησίας, χρησιμοποιεί τεκμήρια με βάση τη θέση του ονόματος πάνω στον υλικό φορέα των έργων (άρθρο 10 Ν. 2121/1993). Ο νόμος προβλέπει δύο είδη τεκμηρίων: τεκμήριο δημιουργού (άρθρο 10 παρ. 1 Ν. 2121/1993) και τεκμήριο δικαιούχου πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 10 παρ. 2 Ν. 2121/1993). Ειδικότερα, τεκμαίρεται ως δημιουργός του έργου το φυσικό πρόσωπο του οποίου το όνομα εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του έργου κατά τρόπο που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δημιουργού²¹. Το ίδιο ισχύει και αν εμφανίζεται ψευδώνυμο εφόσον δεν υπάρχει αμφιβολία ως προς την ταυτότητα του προσώπου. Το τεκμήριο του δημιουργού είναι μαχητό. Όσον αφορά το τεκμήριο του δικαιούχου της πνευματικής ιδιοκτησίας, αυτό καθιερώνεται υπέρ φυσικού ή νομικού προσώπου σε τρία είδη έργων: στα συλλογικά έργα, τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και στα οπτικοακουστικά έργα, εφόσον το όνομα του φυσικού προσώπου ή η επωνυμία του νομικού προσώπου εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του νόμου κατά τρόπο που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δικαιούχου (άρθρο 10 παρ. 2 Ν. 2121/1993). Η διάταξη δεν αναγνωρίζει την ιδιότητα του δημιουργού αλλά του δικαιούχου πνευματικής ιδιοκτησίας. Πρόκειται για διευκόλυνση απόδειξης του δικαιώματος ενάσκησης για ίδιο λογαριασμό των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησία στα παραπάνω έργα, αφού στις περιπτώσεις αυτές παρεμβάλλεται ως δικαιούχος κατά κανόνα νομικό πρόσωπο, όπως οι εκδοτικές εταιρείες, που δεν μπορούν να είναι δημιουργοί – ιδιότητα που αποδίδεται μόνο σε φυσικό πρόσωπο - αλλά μόνο δικαιούχοι εξουσιών περιουσιακής φύσεως. Το εν λόγω τεκμήριο είναι μαχητό²².

Πολλές φορές τα έργα του πνεύματος γίνονται προσιτά στο κοινό χωρίς να αναφέρεται το όνομα του δημιουργού τους κάτι που συμβαίνει για διάφορους λόγους, για παράδειγμα πολιτικούς, θρησκευτικούς, συναισθηματικούς και άλλους. Στις περιπτώσεις αυτές η πνευματική ιδιοκτησία δεν μένει απροστάτευτη. Το άρθρο 11 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 ορίζει ότι όποιος καθιστά προσιτό στο κοινό κατά νόμιμο

²¹ Μαρίνος Μ., «Το τεκμήριο υπέρ του δημιουργού σήμερα», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1992, σελ. 270 - 273, Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 120.

²² Λάμπρος Ε. Κοτσίρης, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2005, σελ. 103-105.

τρόπο έργο ανώνυμο ή με ψευδώνυμο, κατά πλάσμα του νόμου θεωρείται αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και ηθικού δικαιώματος έναντι των τρίτων. Το πλάσμα δεν λειτουργεί έναντι του δημιουργού και παύει όταν εμφανιστεί ο δημιουργός²³.

4. Συγγενικά Δικαιώματα

Παραπάνω επιχειρήθηκε μια γενική εννοιολογική προσέγγιση της πνευματικής ιδιοκτησίας, των αντικειμένων της και των υποκειμένων της. Καλό είναι να σημειωθεί ότι ο Ν. 2121/1993 τροποποιήθηκε με το άρθρο 81 του Ν. 3057/2001²⁴ και διεύρυνε την προστασία που παρέχει παρέχοντας πλέον προστασία στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες, στους παραγωγούς φωνογραφημάτων, στους παραγωγούς οπτικοακουστικών έργων καθώς και των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών. Αυτό το νέο πλαίσιο προστασίας ονομάζεται συγγενικά δικαιώματα. Η ερμηνεία των καλλιτεχνών, οι εγγραφές σειράς ήχων ή/και εικόνων των παραγωγών, τα φωνογραφήματα και τα προγράμματα των ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών υπόκεινται στον κίνδυνο της εύκολης και φθηνής αναπαραγωγής χάρι στις νέες τεχνολογίες. Τα συγγενικά δικαιώματα καλύπτουν περιπτώσεις που δεν προστατεύονταν από τη νομοθεσία της πνευματικής ιδιοκτησίας²⁵.

5. Περιουσιακό Δικαίωμα

Κάθε μια από τις εξουσίες που παρέχει το περιουσιακό δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ανεξάρτητη από την άλλη. Η αυτοτέλεια των εξουσιών που περιέχονται στο περιουσιακό δικαίωμα σημαίνει ότι κάθε μια από τις εξουσίες αυτές μπορεί να μεταβιβαστεί χωριστά με άλλη σύμβαση σε άλλο πρόσωπο και με χωριστή αμοιβή. Για παράδειγμα, για το δικαιούχο του περιουσιακού δικαιώματος σε ένα κείμενο αποτελούν χωριστές εξουσίες η έκδοση του έργου σε βιβλίο, η παράστασή του σε θέατρο, η εγγραφή του σε δίσκο και άλλες. Ο Ν. 2121/1993 καθιερώνει και ρητά την αυτοτέλεια αυτή στο άρθρο 15 παρ. 1. Πέρα από την αυτοτέλεια των εξουσιών που καθιερώνεται από το νόμο ο δικαιούχος του περιουσιακού δικαιώματος

²³ Γιώργος Κουμάντος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 184-186.

²⁴ Καλλινίκου Διονυσία, «Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΔ Γ/2003, σελ. 386.

²⁵ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 279.

μπορεί να προκαλέσει και περαιτέρω διάσπαση της καθεμιάς από τις εξουσίες του όταν μεταβιβάζει την εξουσία αυτή. Έτσι, για παράδειγμα, η εξουσία αναπαραγωγής χωρίζεται συμβατικά σε εξουσία δημοσίευσης σε βιβλίο και σε εξουσία δημοσίευσης σε εφημερίδα ή περιοδικό. Ακόμα, ο συμβατικός χωρισμός μπορεί να είναι ποσοτικός ή χρονικός ή τοπικός. Για παράδειγμα, μπορεί να συμφωνηθεί αναπαραγωγή μέχρι ενός ανώτατου αριθμού αντιτύπων ή εξουσία δημόσιας παράστασης για μια συγκεκριμένη θεατρική περίοδο. Ο χωρισμός όμως των εξουσιών έχει ένα όριο. Η μεταβιβαζόμενη χρήση του έργου θα πρέπει να έχει μια οικονομική αυθυπαρξία. Επομένως, αν μεταβιβαστεί η εξουσία παραγωγής κινηματογραφικού έργου στηριγμένου σε ένα μυθιστόρημα είναι φανερό ότι μεταβιβάζεται και η εξουσία προβολής της ταινίας ως φυσική πρακτική συνέπεια. Διαφορετική άποψη θα οδηγούσε σε παράλογα αποτελέσματα όπως η απαίτηση χωριστής αμοιβής για τη διάδοση ενός δίσκου που έχει νόμιμα εγγραφεί ύστερα από μεταβίβαση της σχετικής εξουσίας.

Το περιουσιακό δικαίωμα περιλαμβάνει τις εξής επιμέρους εξουσίες: την εγγραφή, την αναπαραγωγή, τη δημιουργία παράγωγου έργου, τη θέση σε κυκλοφορία του έργου, την εκμίσθωση και το δανεισμό του, την επιβολή περιοριστικών όρων, την παρουσίαση στο κοινό, τη δημόσια εκτέλεση, τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και το δικαίωμα εισαγωγής²⁶.

Δικαίωμα με έντονη περιουσιακή φύση είναι και το δικαίωμα παρακολούθησης που καθιερώθηκε για πρώτη φορά στη Γαλλία το 1920. Είναι γνωστό ότι πολλές φορές κάποιος καλλιτέχνης ειδικά στην αρχή της καριέρας του αναγκάζεται να πουλήσει τα έργα του σε πολύ χαμηλές τιμές. Ενδέχεται, όμως, αργότερα τα έργα του να αποκτήσουν μεγάλη αξία και να μεταπωληθούν σε πολύ υψηλότερες τιμές. Αυτή την αδικία αντισταθμίζει το δικαίωμα παρακολούθησης κατά το οποίο ο δημιουργός λαμβάνει ένα ποσοστό αποζημίωσης σε κάθε μεταπώληση του έργου και νέα μεταβίβαση του υλικού φορέα. Στην Ελλάδα το δικαίωμα παρακολούθησης εξασφαλίζεται με το άρθρο 5 Ν. 2121/1993, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 1 Ν. 3524/2007. Σύμφωνα με τη διατύπωση της νέας ρύθμισης, το δικαίωμα παρακολούθησης αφορά τα πρωτότυπα έργα τέχνης και ορίζεται ως το ανεκχώρητο και αναπαλλοτρίωτο μεταξύ ζώντων δικαίωμα είσπραξης ενός ποσοστού επί του

²⁶ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 209-214.

τιμήματος κάθε μεταπώλησης του εν λόγω έργου μετά την πρώτη μεταβίβασή του από το δημιουργό ή για λογαριασμό του. Παραίτηση από το δικαίωμα παρακολούθησης δεν χωρεί. Μετά το θάνατο του δημιουργού, το δικαίωμα παρακολούθησης ανήκει στους κληρονόμους του και τους αιτία θανάτου δικαιούχους του (άρθρο 5 παρ. 5 Ν. 2121/1993). Το δικαίωμα παρακολούθησης προβλέπεται και στο άρθρο 14 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης-Παρισιού²⁷.

Είναι φυσικό το έργο ως πνευματική ιδιοκτησία του δημιουργού να παραμένει αποκλειστικά στην ατομική του σφαίρα και να το διαθέτει όπως αυτός θέλει. Ωστόσο, η λογοτεχνική, καλλιτεχνική και επιστημονική δημιουργία προορίζονται εκ φύσεως για την ολότητα. Ο συγγραφέας, ο μουσικοσυνθέτης και ο ζωγράφος δημιουργούν τα έργα τους για να τα περάσουν στο χώρο του κοινού και έτσι να συμβάλουν σε πολιτιστική εξέλιξη. Με άλλα λόγια, τα πνευματικά έργα έχουν έναν ηθικοκοινωνικό χαρακτήρα, ο οποίος δικαιολογεί κάποιους λογικούς περιορισμούς του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού. Αυτοί οι λογικοί περιορισμοί δικαιολογούνται ακόμη περισσότερο από την κοινωνική δέσμευση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών που διαχέεται στο Σύνταγμα μας (άρθρο 5 παρ. 1 και άρθρο 17 παρ. 1 Σ) αλλά και από το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας (άρθρο 5^Α Σ). Αυτοί οι περιορισμοί υπέρ της ολότητας έχουν την έννοια ότι υπό προϋποθέσεις η χρήση του έργου μπορεί να γίνει χωρίς την άδεια του δημιουργού και χωρίς αμοιβή. Ο Ν. 2121/1993 προβλέπει αυτούς τους περιορισμούς στο τέταρτο κεφάλαιό του²⁸. Ως περιορισμοί καθιερώνονται η χρήση για λόγους ενημέρωσης του κοινού (άρθρο 25), η αναπαραγωγή για διδασκαλία (άρθρο 21) και για άλλες εκπαιδευτικές ανάγκες (άρθρο 20 παρ. 1), η αναπαραγωγή για σκοπούς διοικητικούς ή δικαστικούς (άρθρο 24), παράθεση αποσπασμάτων με σκοπό την πρόοδο της επιστήμης και των γραμμάτων (άρθρο 19) και η δημόσια εκτέλεση σε ειδικές περιστάσεις (άρθρο 27). Παράλληλα στο άρθρο 18 του εν λόγω νόμου ρυθμίζεται το θέμα της ιδιωτικής αναπαραγωγής με την καθιέρωση του δικαιώματος εύλογης αμοιβής. Αυτή η εύλογη αμοιβή δεν καταβάλλεται από το χρήστη, αλλά από τον παραγωγό ή εισαγωγέα συσκευών αναπαραγωγής όπως είναι τα φωτοτυπικά μηχανήματα. Με το άρθρο 81 παρ. 2 του Ν. 3057/2002 προστέθηκαν τρεις νέοι

²⁷ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 185-191

²⁸ Κοτσίρης Λάμπρος, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2005, σελ. 219-221.

περιορισμοί με σκοπό την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29. Πρόκειται για το άρθρο 28 Α που αναφέρεται στην αναπαραγωγή προς όφελος τυφλών και κωφαλάλων, το άρθρο 28 Β που αφορά την υποχρεωτική εξαίρεση από το δικαίωμα αναπαραγωγής και το άρθρο 28 Γ που προβλέπει τη ρήτρα γενικής εφαρμογής επί των περιορισμών και είναι γνωστή ως το τεστ των τριών σταδίων. Η ρήτρα αυτή ισχύει επί όλων των περιορισμών που προβλέπονται στο τέταρτο κεφάλαιο του Ν. 2121/1993 και προβλέπει ότι οι εν λόγω περιορισμοί εφαρμόζονται μόνο σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, οι οποίες δεν αντίκεινται στην κανονική εκμετάλλευση του έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα συμφέροντα του δικαιούχου.

6. Internet και ψηφιοποίηση

Το διαδίκτυο συνθέτει ένα τεχνολογικό πλαίσιο όπου διακινείται τεράστιο πλήθος πληροφοριών. Αυτό σημαίνει ότι υφίσταται σημαντικός κίνδυνος προσβολής των δικαιωμάτων του πνευματικού δημιουργού. Η νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων είναι αυτή που παρέχει ασφάλεια και προστασία της συναλλακτικής εμπιστοσύνης στο εικονικό περιβάλλον. Η ανάγκη προστασίας έχει καταστήσει τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας μια από τις «πρώτες ύλες» στο Διαδίκτυο. Οι συναλλαγές που αφορούν στη μεταβίβαση τέτοιων δικαιωμάτων αυξάνονται αλματωδώς στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, όπου προϊόντα συναλλαγής είναι έργα με την έννοια του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως μουσικά έργα, κείμενα, φωτογραφίες και άλλα. Η εκμετάλλευση έργων στο διαδίκτυο συντίθεται από μια πλειάδα βημάτων το πρώτο από τα οποία είναι η ψηφιοποίηση. Ψηφιοποίηση είναι εκείνη η διαδικασία με την οποία αντικείμενα ή δεδομένα μπορούν να μετασχηματιστούν σε τέτοια μορφή ώστε να καθίσταται δυνατή η επεξεργασία τους από ηλεκτρονικό υπολογιστή. Μια συνηθισμένη εφαρμογή της ψηφιοποίησης επιτελείται μέσω των μηχανών σάρωσης (scanners) και των ψηφιακών φωτογραφικών μηχανών. Το επόμενο βήμα είναι η διαδικασία φορτώματος (uploading) με την οποία το πνευματικό έργο φορτώνεται στο server. Από κει και πέρα ο χρήστης του διαδικτύου μπορεί να κατεβάσει αρχεία από το διαδίκτυο (downloading), να περιηγηθεί σε ιστοσελίδες (browsing), να χρησιμοποιήσει συνδέσμους (links) για να μεταφερθεί από μια ιστοσελίδα σε άλλη, να μοιραστεί μουσικά αρχεία (files sharing), να αποστείλει αρχεία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) και άλλα.

Η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας και ιδίως η εξέλιξη του διαδικτύου είχε ως αποτέλεσμα τη σύναψη δύο Διεθνών Συνθηκών που είναι γνωστές ως Συνθήκες Internet²⁹.

7. Οι Συνθήκες Internet

Η κοινωνία των πληροφοριών είναι ο δρόμος του μέλλοντος. Η ψηφιακή τεχνολογία έχει κυριεύσει τη ζωή μας και το Internet από μικρό δίκτυο επικοινωνίας σύντομα έγινε κτήμα της ανθρωπότητας δημιουργώντας μια νέα κουλτούρα. Στις λεωφόρους των πληροφοριών διακινούνται δεδομένα και στοιχεία που αφορούν κάθε είδους πληροφορία, έργα και εισφορές καλλιτεχνών.

Η διεθνής προσπάθεια για την προστασία των δημιουργών και των καλλιτεχνών στον κυβερνοχώρο κατέληξε στη Διπλωματική Διάσκεψη Γενεύης που πραγματοποιήθηκε 2-20 Δεκεμβρίου 1996 υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO) και οδήγησε στην ψήφιση δύο νέων Διεθνών Συνθηκών. Πρόκειται για τη Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία και τη Συνθήκη WIPO για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα. Οι εργασίες άρχισαν το 1991 με σκοπό τη σύνταξη ενός Πρωτοκόλλου στη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης. Στη συνέχεια, έγινε προσπάθεια σύνταξης χωριστού σχεδίου Συνθήκης για την προστασία των ερμηνευτών και εκτελεστών καλλιτεχνών και των παραγωγών φωνογραφημάτων. Στα υπό επεξεργασία θέματα προστέθηκαν ορισμένα ζητήματα σχετικά με την ψηφιακή εκμετάλλευση των έργων, η λεγόμενη «digital agenda» και υπεβλήθη σχέδιο για τη sui generis προστασία των βάσεων δεδομένων. Τα κείμενα με προτάσεις για τρεις Συνθήκες ήταν έτοιμα στις αρχές Σεπτεμβρίου 1996 και ήρθαν προς συζήτηση στη Διπλωματική Διάσκεψη της Γενεύης το Δεκέμβριο 1996. Από τα τρία αυτά κείμενα τελικά ψηφίστηκαν τα δύο: η Συνθήκη για την Πνευματική Ιδιοκτησία και η Συνθήκη για τις ερμηνείες-εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα.

Οι δύο αυτές Συνθήκες που είναι γνωστές ως Συνθήκες Internet βελτιώνουν τις ήδη υπάρχουσες ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης και Διεθνούς Σύμβασης Ρώμης, προχωρούν πέρα από τη Συμφωνία TRIPS, δίνουν λύσεις σε ορισμένα από τα

²⁹ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ζητήματα χρήσης και εκμετάλλευσης έργων στο διαδίκτυο (Internet)», ΕΕμπΔ, 2004, σελ. 483-509.

προβλήματα που δημιουργούνται από τις νέες τεχνολογίες, ενώ λαμβάνεται υπόψη η οικονομική σημασία του διαδικτύου.

Η Ελλάδα κύρωσε και τις δύο Συνθήκες Internet με δύο νόμους που ψηφίστηκαν πρόσφατα από το Ελληνικό Κοινοβούλιο. Ειδικότερα, με το Ν. 3184/2003 κυρώθηκε η Συνθήκη του Παγκοσμίου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας για την πνευματική ιδιοκτησία (ΦΕΚ Α' 228/26.9.2003), ενώ με το Ν. 3183/2003 κυρώθηκε η Συνθήκη του Παγκοσμίου Οργανισμού Διανοητικής Ιδιοκτησίας για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα (ΦΕΚ Α' 227/26.9.2003), η διαδικασία όμως για την πράξη επικύρωσης δε θα γίνει μόνο από την Ελλάδα, αλλά και από όλα τα κράτη μέλη με βάση σχετική εξουσιοδότηση προς τον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Απόφασης του Συμβουλίου της 16ης Μαρτίου 2000, ο Πρόεδρος εξουσιοδοτείται να καταθέσει τις πράξεις επικύρωσης στο Γενικό Διευθυντή του WIPO από την ημερομηνία κατά την οποία τα κράτη μέλη θα θέσουν σε ισχύ τα μέτρα που απαιτούνται προκειμένου να προσαρμοστεί η υφιστάμενη κοινοτική νομοθεσία στις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις δύο Συνθήκες.

Περαιτέρω είναι σκόπιμο να αναφερθεί και η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την αντιμετώπιση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο (Βουδαπέστη 23-11-2001). Η Σύμβαση αυτή έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, αλλά στο άρθρο 10 προβλέπει την επιβολή ποινικών κυρώσεων σε περίπτωση προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο εκάστου συμβαλλόμενου κράτους.

7.1. Συνθήκη για την πνευματική ιδιοκτησία – WIPO COPYRIGHT TREATY

Η Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία αποτελείται από το προοίμιο και εικοσιπέντε άρθρα.

Το προοίμιο τονίζει την επιθυμία των συμβαλλομένων μερών να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την προστασία των δικαιωμάτων των δημιουργών λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων με τον πιο αποτελεσματικό και ομοιόμορφο τρόπο. Αναγνωρίζεται η ανάγκη θέσπισης νέων διεθνών κανόνων καθώς και η ανάγκη διευκρίνισης της ερμηνείας των ήδη υφισταμένων, έτσι ώστε να δοθούν οι κατάλληλες λύσεις στα θέματα που δημιουργούν οι νέες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Αναγνωρίζονται επίσης οι σοβαρές επιπτώσεις από την ανάπτυξη και σύγκλιση των τεχνολογιών της πληροφορίας και

των επικοινωνιών στη δημιουργία και χρήση των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων. Δίνεται έμφαση στην εξέχουσα σημασία της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας ως κινήτρου της καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής δημιουργίας και αναγνωρίζεται η ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών και του δημοσίου συμφέροντος, ιδιαίτερα όσον αφορά την εκπαίδευση, την έρευνα και την πρόσβαση στις πληροφορίες, στο πλαίσιο πάντοτε της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης.

Η Συνθήκη WIPO για την πνευματική ιδιοκτησία αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 1 (Relation to the Berne Convention) ειδική ρύθμιση (special agreement) κατά την έννοια του άρθρου 20 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού. Η σχέση της νέας Συνθήκης με τη Διεθνή Σύμβαση Βέρνης είναι άμεση, όχι μόνο γιατί τα Συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να συμμορφώνονται με τα άρθρα 1-21 και το Παράρτημα της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, αλλά και γιατί προβλέπεται ρητά η ανάλογη εφαρμογή των άρθρων 2 έως 6 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης σε σχέση με την προστασία που παρέχεται από τη Συνθήκη. Στη Συνθήκη ρητά τονίζεται ότι καμιά από τις διατάξεις δεν έρχεται σε αντίθεση με τις υφιστάμενες υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα συμβαλλόμενα μέρη μεταξύ τους δυνάμει της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού. Είναι γνωστό ότι το άρθρο 2 της Διεθνούς Βέρνης-Παρισιού αφορά τα «λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα» και ότι τα άρθρα 3 έως 6 περιέχουν τους βασικούς κανόνες και μεθόδους προστασίας που χρησιμοποιεί η διεθνής αυτή σύμβαση, όπως ο κανόνας της εθνικής μεταχείρισης, η αρχή της προστασίας χωρίς διατυπώσεις, ο προσδιορισμός των κριτηρίων προστασίας.

Στο άρθρο 2 της Συνθήκης προβλέπεται ότι η προστασία με την πνευματική ιδιοκτησία καλύπτει τις δημιουργίες και όχι τις ιδέες, τις διαδικασίες, τις μεθόδους λειτουργίας ή τις μαθηματικές έννοιες αυτές καθεαυτές. Η ρύθμιση αυτή είναι όμοια με την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 9. 2 της Συμφωνίας TRIPS και προσετέθη στο κείμενο της Συνθήκης κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη με βάση την κλασική αρχή που ισχύει στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας της μορφής και όχι της ιδέας.

Το άρθρο 4 επιβεβαιώνει ότι τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών προστατεύονται ως έργα λογοτεχνικά (literary works) με την έννοια του άρθρου 2 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης και διευκρινίζει ότι η προστασία αυτή ισχύει για το πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή ανεξάρτητα από τον τρόπο ή τη μορφή

έκφρασης. Η ρύθμιση αυτή είναι σύμφωνη τόσο με το άρθρο 10. 1 της Συμφωνία των TRIPS, όσο και με το άρθρο 2 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, όπως άλλωστε επισημαίνεται σε σχετική δήλωση που συμφωνήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 5 προστατεύονται οι συλλογές βάσεων δεδομένων, οι οποίες λόγω της επιλογής ή της διαρρύθμισης του περιεχομένου τους αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα³⁰. Η προστασία αυτή δεν επεκτείνεται στα ίδια τα δεδομένα ή το ίδιο το υλικό και δεν θίγει το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας που υφίσταται ως προς τα δεδομένα ή το υλικό που αποτελούν περιεχόμενο της βάσης δεδομένων. Η ρύθμιση αυτή είναι σύμφωνη με την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 10. 2 της Συμφωνίας TRIPS, καθώς και με το άρθρο 2 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού.

Η Συνθήκη WIPO δεν περιλαμβάνει ειδική διάταξη για το δικαίωμα αναπαραγωγής, γιατί το θέμα αυτό υπήρξε ένα από τα πιο αμφισβητούμενα σημεία κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη. Γίνεται όμως αναφορά στο άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού που προβλέπει το δικαίωμα αναπαραγωγής. Αυτό προκύπτει από την παραπομπή που γίνεται από το άρθρο 1. 4 της Συνθήκης στα άρθρα 1-21 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης μεταξύ των οποίων και το άρθρο 9, αλλά και από τη σχετική δήλωση που συμφωνήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη. Σύμφωνα με τη δήλωση αυτή το δικαίωμα αναπαραγωγής, όπως προβλέπεται από το άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, καθώς και οι σχετικές εξαιρέσεις, εφαρμόζονται στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, ειδικά όσον αφορά τη χρήση έργων σε ψηφιακή μορφή. Η αποθήκευση προστατευομένων έργων με ψηφιακή μορφή σε ηλεκτρονικό μέσο αποτελεί αναπαραγωγή σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 9 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης. Είναι γνωστό ότι το άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης αναγνωρίζει στους δημιουργούς των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν την αναπαραγωγή των έργων τους με οποιοδήποτε τρόπο και οποιαδήποτε μορφή. Οι εθνικές όμως νομοθεσίες διατηρούν την ευχέρεια να προβλέψουν περιορισμούς του δικαιώματος αναπαραγωγής σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, υπό τον όρο ότι η αναπαραγωγή αυτή δεν βλάπτει την κανονική εκμετάλλευση του έργου, ούτε προκαλεί αδικαιολόγητη βλάβη στα νόμιμα

³⁰ Σερενίδης Δημήτριος, «Προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας στα ψηφιακά δίκτυα», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 305.

συμφέροντα του δημιουργού. Άρα οι περιορισμοί στο δικαίωμα αναπαραγωγής είναι σύμφωνοι με το πνεύμα και το γράμμα της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης εφόσον πληρούνται τα τρία αυτά κριτήρια, δηλαδή προβλέπονται σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, δεν βλάπτεται η κανονική εκμετάλλευση του έργου και δεν προκαλείται αδικαιολόγητη βλάβη στα νόμιμα συμφέροντα του δημιουργού. Τα τρία αυτά κριτήρια είναι γνωστά ως «τεστ των τριών βημάτων» (three step test).

Το άρθρο 6 αναγνωρίζει στους δημιουργούς το αποκλειστικό δικαίωμα διανομής του προτύπου ή αντιτύπων των έργων τους και αφήνει την ευχέρεια στα συμβαλλόμενα μέρη να καθορίσουν τις προϋποθέσεις εξάντλησης (ανάλωσης) του δικαιώματος αυτού.

Με το άρθρο 7 αναγνωρίζεται στους δημιουργούς το δικαίωμα εμπορικής εκμίσθωσης του προτύπου ή αντιτύπων των έργων τους, όσον αφορά τα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, τα κινηματογραφικά έργα και τα έργα που έχουν εγγραφεί σε φωνογραφήματα. Η διάταξη περιορίζεται στο επίπεδο προστασίας της Συμφωνίας TRIPS (άρθρα 11 και 14. 4) γιατί οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν δέχτηκαν την επέκταση του δικαιώματος σε όλες τις κατηγορίες έργων. Για τα έργα που έχουν εγγραφεί σε φωνογραφήματα, δίνεται η δυνατότητα στα συμβαλλόμενα μέρη τα οποία στις 15-4-1994 εφάρμοζαν το σύστημα της εύλογης αμοιβής και εξακολουθούν να έχουν σε ισχύ την εφαρμογή του, να διατηρήσουν το σύστημα αυτό, εφόσον η εμπορική εκμίσθωση των φωνογραφημάτων δεν προξενεί ουσιώδη βλάβη στο αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής των δημιουργών.

Το άρθρο 8 αναγνωρίζει στους δημιουργούς των λογοτεχνικών και καλλιτεχνικών έργων το αποκλειστικό δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό συμπεριλαμβανομένης και της διάθεσης στο κοινό των έργων τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε τα μέλη του κοινού να μπορούν να έχουν πρόσβαση στα έργα αυτά από τόπο και κατά το χρόνο της ατομικής επιλογής τους. Η ρύθμιση αυτή είναι σημαντική γιατί καλύπτονται και οι νέοι τρόποι διάδοσης των έργων μέσω ηλεκτρονικών και ψηφιακών δικτύων και ειδικότερα η κατ' αίτηση μετάδοση (transmission on demand).

Το άρθρο 10 επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη να προβλέψουν στη νομοθεσία τους περιορισμούς ή εξαιρέσεις στα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στους δημιουργούς σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις που δεν έρχονται σε σύγκρουση με την κανονική εκμετάλλευση του έργου και δεν θίγουν αδικαιολόγητα τα έννομα

συμφέροντα του δημιουργού. Η ρύθμιση αυτή ακολουθεί τη διάταξη του άρθρου 9. 2 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης καθώς και τις προϋποθέσεις του τριπλού κριτηρίου για την εξαίρεση (three step test).

Το άρθρο 11 επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να παρέχουν κατάλληλη έννομη προστασία και να θεσπίζουν αποτελεσματικά μέτρα έναντι της παράκαμψης των δραστικών μέτρων τεχνικής φύσεως που χρησιμοποιούν οι δημιουργοί κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους βάσει της Συνθήκης WIPO και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, ώστε να περιορίζονται οι ενέργειες σε σχέση με τα έργα τους, οι οποίες δεν επιτρέπονται από τους δικαιούχους ή απαγορεύονται από το νόμο.

Το άρθρο 12 (obligations concerning rights management information) προβλέπει τη θέσπιση κατάλληλων και αποτελεσματικών μέτρων προστασίας σε περίπτωση αφαίρεσης ή αλλοίωσης των πληροφοριών διαχείρισης των δικαιωμάτων, καθώς και σε περίπτωση διανομής, εισαγωγής για διανομή, ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης και παρουσίασης στο κοινό έργων ή αντιτύπων από τα οποία έχουν αφαιρεθεί, εν γνώσει και χωρίς προηγούμενη άδεια, πληροφορίες που έχουν σχέση με την ηλεκτρονική διαχείριση των δικαιωμάτων. Πρόκειται για πληροφορίες που προσδιορίζουν την ταυτότητα του έργου, του δημιουργού ή του δικαιούχου, τον τρόπο και τις μεθόδους χρήσης του έργου ή οποιοδήποτε κωδικό ή αριθμό που αναφέρεται στο έργο και στα δικαιώματα.

Τα συμβαλλόμενα μέρη σύμφωνα με το άρθρο 14 (provisions on enforcement of rights) αναλαμβάνουν την υποχρέωση να υιοθετήσουν, σύμφωνα με τα νομοθετικά τους συστήματα, τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης και καταστολής σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων. Η ρύθμιση αυτή απλοποιήθηκε αρκετά σε σχέση με το αρχικό κείμενο. Πρόκειται για μια γενική διάταξη που προήλθε από το άρθρο 41. 1 της Συμφωνίας TRIPS, η οποία όπως είναι γνωστό περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις για την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (άρθρα 41-61 Συμφωνίας TRIPS).

Ο σκοπός της Συνθήκης να δώσει λύσεις στα νέα προβλήματα που δημιούργησαν οι νέες τεχνολογίες (ψηφιακή και ηλεκτρονική διάδοση των έργων), επιτυγχάνεται κατά ένα μεγάλο μέρος. Ειδικότερα αναγνωρίζεται ρητά η προστασία των προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών και των βάσεων δεδομένων, θεσπίζεται

ένα δικαίωμα εκμίσθωσης που αφορά όμως ορισμένες κατηγορίες έργων, προβλέπεται το δικαίωμα διανομής με αναφορά στη δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να ρυθμίσουν τις προϋποθέσεις και τους όρους εξάντλησης του δικαιώματος, χωρίς να υπάρχει διάταξη για το δικαίωμα εισαγωγής, προβλέπεται ένα διευρυμένο δικαίωμα παρουσίασης στο κοινό έτσι ώστε να καλύπτεται η κατ' αίτηση μετάδοση, επιβάλλονται υποχρεώσεις όσον αφορά τα τεχνικά συστήματα προστασίας και την παροχή πληροφοριών για την ταυτότητα του έργου και των δικαιωμάτων, προβλέπεται η θέσπιση μέτρων πρόληψης και καταστολής σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων, ενώ αποκλείεται η τήρηση επιφυλάξεων ως προς όλες τις διατάξεις της Συνθήκης.

7.2. Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα – WIPO PERFORMANCES AND PHONOGRAMS TREATY (1966)

Στο Προοίμιο τονίζεται η επιθυμία των Συμβαλλομένων Μερών να αναπτύξουν και να διατηρήσουν την προστασία των δικαιωμάτων των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών και των παραγωγών φωνογραφημάτων με τον πιο αποτελεσματικό και ομοιόμορφο τρόπο. Αναγνωρίζεται επίσης η ανάγκη θέσπισης νέων διεθνών κανόνων, που θα εξασφαλίζουν τις κατάλληλες λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούν οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Τονίζονται οι σοβαρές επιπτώσεις από την ανάπτυξη και σύγκλιση των τεχνολογιών της πληροφόρησης και επικοινωνίας στη δημιουργία και χρήση ερμηνειών και φωνογραφημάτων, ενώ επισημαίνεται η ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των ερμηνευτών και των παραγωγών φωνογραφημάτων αφενός και του δημοσίου συμφέροντος αφετέρου, ιδιαίτερα όσον αφορά την εκπαίδευση, την έρευνα και την πρόσβαση σε πληροφορίες.

Το Πρώτο Κεφάλαιο περιέχει γενικές ρυθμίσεις (σχέση με άλλες συνθήκες, ορισμοί, δικαιούχοι προστασίας, εθνική μεταχείριση). Το Δεύτερο Κεφάλαιο αναφέρεται στα δικαιώματα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών (ηθικό δικαίωμα, περιουσιακά δικαιώματα σχετικά με τις μη εγγεγραμμένες ερμηνείες ή εκτελέσεις, δικαίωμα αναπαραγωγής, δικαίωμα διανομής, δικαίωμα εκμίσθωσης, δικαίωμα διάθεσης των εγγεγραμμένων ερμηνειών ή εκτελέσεων). Στο Τρίτο Κεφάλαιο αναλύονται τα δικαιώματα των παραγωγών φωνογραφημάτων που είναι αντίστοιχα με τα δικαιώματα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών με εξαίρεση βέβαια το ηθικό δικαίωμα. Πρόκειται για το δικαίωμα αναπαραγωγής, το

δικαίωμα διανομής, το δικαίωμα εκμίσθωσης και το δικαίωμα διάθεσης των φωνογραφήματων. Στο Τέταρτο Κεφάλαιο υπάρχουν διατάξεις που αφορούν και τις δύο κατηγορίες των δικαιούχων (δικαίωμα εύλογης αμοιβής για τη ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και παρουσίαση στο κοινό, περιορισμοί και εξαιρέσεις, διάρκεια προστασίας, υποχρεώσεις σχετικά με τη λήψη μέτρων τεχνικής φύσεως, καθώς και με την ενημέρωση για τη διαχείριση των δικαιωμάτων, διατυπώσεις, επιφυλάξεις, διαχρονική εφαρμογή, διατάξεις σχετικά με τις κυρώσεις). Το Πέμπτο Κεφάλαιο περιλαμβάνει διοικητικές και τελικές διατάξεις.

A. Κεφάλαιο Πρώτο: Γενικές Ρυθμίσεις

Το πρώτο άρθρο (relation to other conventions) αναφέρεται στη σχέση της Συνθήκης με άλλες Συμβάσεις και διευκρινίζεται ότι καμία από τις διατάξεις της Συνθήκης δεν πρέπει να έρχεται σε αντίθεση με τις υφιστάμενες υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα συμβαλλόμενα μέρη έναντι αλλήλων δυνάμει της Διεθνούς Σύμβασης Ρώμης (Rome Safeguard Clause). Η ρύθμιση αυτή βασίζεται στην αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 2. 2 της Συμφωνίας TRIPS. Τονίζεται επίσης ότι η προστασία που παρέχεται από τη Συνθήκη αφήνει ακέραιη και δεν επηρεάζει κατά κανένα τρόπο την προστασία με την πνευματική ιδιοκτησία στα λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα και συνεπώς καμία διάταξη της Συνθήκης δεν μπορεί να ερμηνευθεί κατά τρόπο που θίγει την προστασία αυτή.

Στο άρθρο 2 περιέχονται επτά ορισμοί οι οποίοι διευκολύνουν τον προσδιορισμό του πεδίου εφαρμογής της Συνθήκης και είναι σχεδόν αντίστοιχοι με εκείνους που προβλέπονται στη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης. Πρόκειται για τον ορισμό της έννοιας των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, του φωνογραφήματος, της εγγραφής, του παραγωγού φωνογραφήματος, της δημοσίευσης, της ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής και της παρουσίας στο κοινό (communication to the public).

α) Ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες είναι οι ηθοποιοί, τραγουδιστές, μουσικοί, χορευτές και άλλα πρόσωπα που υποδύονται, τραγουδούν, απαγγέλλουν, εκφωνούν, παίζουν, εκτελούν ή ερμηνεύουν με οποιοδήποτε άλλο τρόπο λογοτεχνικά ή καλλιτεχνικά έργα ή εκφράσεις της λαϊκής τέχνης. Ο ορισμός είναι αντίστοιχος με εκείνον που προβλέπεται στη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης (άρθρο 3α) με τη διαφορά ότι περιλαμβάνονται όχι μόνο καλλιτέχνες που υποδύονται, τραγουδούν, απαγγέλλουν, εκφωνούν, παίζουν, ερμηνεύουν ή εκτελούν με οποιοδήποτε άλλο τρόπο λογοτεχνικά

ή καλλιτεχνικά έργα, αλλά και εκείνοι που ερμηνεύουν ή εκτελούν «εκφράσεις λαϊκής παράδοσης» (expressions du folklore).

β) Φωνογράφημα είναι η εγγραφή ήχων προερχομένων από ερμηνεία ή εκτέλεση ή από άλλους ήχους ή από παρουσίαση ήχων αποκλεισμένης της ηχητικής εγγραφής που ενσωματώνεται σε κινηματογραφική ταινία ή άλλο οπτικοακουστικό έργο. Ο ορισμός είναι ευρύτερος από τον αντίστοιχο της Σύμβασης Ρώμης (άρθρο 3β) γιατί προστατεύονται και τα φωνογραφήματα που είναι αποτέλεσμα ψηφιακής παρουσίασης ήχων. Από την έννοια του φωνογραφήματος αποκλείεται όμως ρητά η ηχητική εγγραφή που ενσωματώνεται σε οπτικοακουστικά έργα.

γ) Εγγραφή είναι η ενσωμάτωση ήχων ή εκτελέσεων ήχων σε υλικό φορέα από τον οποίο μπορούν να γίνουν αντιληπτοί, να αναπαραχθούν ή να μεταδοθούν μέσω συσκευής.

δ) Παραγωγός φωνογραφήματος είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο με πρωτοβουλία και ευθύνη του οποίου πραγματοποιείται η πρώτη εγγραφή σειράς ήχων που προέρχονται από ερμηνεία ή εκτέλεση ή από άλλους ήχους ή από εκτελέσεις ήχων. Σημειώνεται ότι η εθνική νομοθεσία περιλαμβάνει αντίστοιχο ορισμό του παραγωγού φωνογραφημάτων στο άρθρο 47 παρ. 3.

ε) Δημοσίευση εγγεγραμμένης ερμηνείας ή εκτέλεσης ή φωνογραφήματος είναι η διάθεση στο κοινό αντιτύπων της εκτέλεσης ή του φωνογραφήματος με την άδεια του δικαιούχου και με την προϋπόθεση ότι τα αντίτυπα τίθενται στη διάθεση του κοινού σε επαρκή (εύλογη) ποσότητα. Σε σχέση με τον αντίστοιχο ορισμό της Σύμβασης Ρώμης (άρθρο 3δ: η θέση στη διάθεση του κοινού αντιτύπου ενός φωνογραφήματος σε επαρκή ποσότητα), ο προτεινόμενος ορισμός περιλαμβάνει το νέο στοιχείο ότι η δημοσίευση πρέπει να γίνεται με την άδεια του δικαιούχου.

στ) Ραδιοτηλεοπτική μετάδοση είναι η μετάδοση με ασύρματα μέσα ήχων ή εικόνων και ήχων ή των εκτελέσεών τους με σκοπό τη λήψη από το κοινό. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει και τη μετάδοση με δορυφόρο. Η μετάδοση κωδικοποιημένων σημάτων αποτελεί επίσης ραδιοτηλεοπτική μετάδοση, όταν τα μέσα αποκωδικοποίησης παρέχονται προς το κοινό από τον ραδιοτηλεοπτικό οργανισμό ή με την άδειά του. Το πρώτο εδάφιο περιλαμβάνει τον ορισμό που δίδεται στη Σύμβαση Ρώμης (άρθρο 3ζ). Το δεύτερο εδάφιο καλύπτει ρητά τη δορυφορική μετάδοση, ενώ το τρίτο εδάφιο

διευκρινίζει πότε η μετάδοση κωδικοποιημένων σημάτων αποτελεί ραδιοτηλεοπτική μετάδοση.

ζ) Παρουσίαση στο κοινό μιας ερμηνείας ή εκτέλεσης ή ενός φωνογραφήματος είναι η μετάδοση στο κοινό με οποιοδήποτε μέσο, εκτός από τη ραδιοτηλεοπτική εκπομπή ήχων προερχομένων από ερμηνεία ή εκτέλεση ή από ήχους ή από εκτελέσεις ήχων που έχουν ενσωματωθεί σε φωνογραφήματα. Από την έννοια της παρουσίασης στο κοινό αποκλείεται η ραδιοτηλεοπτική μετάδοση. Ο ορισμός περιλαμβάνει την παρουσία στο κοινό ήχων που προέρχονται από ερμηνεία ή εκτέλεση ή από άλλους ήχους ή από εκτελέσεις ήχων εγγεγραμμένων σε φωνογραφήματα.

Σύμφωνα με την αρχή της εθνικής μεταχείρισης, έτσι όπως προβλέπεται στο άρθρο 4. 1 της Συνθήκης, κάθε συμβαλλόμενο μέρος παρέχει στους υπηκόους των άλλων μερών, όπως αυτοί προσδιορίζονται στο άρθρο 3. 2 της νέας Συνθήκης, την προστασία που παρέχει στους υπηκόους του, όσον αφορά τα αποκλειστικά δικαιώματα που προβλέπονται στο Συνθήκη και το δικαίωμα εύλογης αμοιβής που προβλέπεται στο άρθρο 15 της Συνθήκης (ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και παρουσίαση στο κοινό φωνογραφήματων). Η υποχρέωση εθνικής μεταχείρισης δεν ισχύει, σύμφωνα με το άρθρο 4.2 της Συνθήκης, εφόσον ένα συμβαλλόμενο μέρος κάνει χρήση των επιφυλάξεων του άρθρου 15.3 της Συνθήκης.

Οι ρυθμίσεις αυτές περιορίζουν την αρχή της εθνικής μεταχείρισης μόνο στα αποκλειστικά δικαιώματα και στο δικαίωμα εύλογης και ενιαίας αμοιβής που προβλέπεται στη Συνθήκη (άρθρο 15). Συνεπώς, το δικαίωμα εύλογης αμοιβής για την περίπτωση της ιδιωτικής αναπαραγωγής δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 4, όσον αφορά τα συγγενικά δικαιώματα. Μπορεί βέβαια να υποστηριχθεί και το αντίθετο με βάση την άποψη ότι η εφαρμογή της αρχής της εθνικής μεταχείρισης στο αποκλειστικό δικαίωμα αναπαραγωγής, αφορά και τους περιορισμούς του δικαιώματος αυτού και κατά συνέπεια και το δικαίωμα εύλογης αμοιβής για την ιδιωτική αναπαραγωγή.

B. Κεφάλαιο Δεύτερο: Δικαιώματα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών

Με το άρθρο 5 αναγνωρίζεται για πρώτη φορά σε διεθνή σύμβαση η προστασία του ηθικού δικαιώματος των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών. Η έκταση του δικαιώματος είναι περιορισμένη γιατί προστατεύονται μόνο οι ζωντανές ηχητικές ερμηνείες ή εκτελέσεις ή εκείνες που έχουν εγγραφεί σε φωνογράφημα.

Αναγνωρίζεται το δικαίωμα της πατρότητας (εκτός αν ο τρόπος χρήσης της ερμηνείας επιβάλλει την παράλειψη αναφοράς του ονόματος), καθώς και το δικαίωμα απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης της ερμηνείας ή εκτέλεσης που θίγει τη φήμη του καλλιτέχνη. Το ηθικό δικαίωμα αναγνωρίζεται και μετά την εκχώρηση των περιουσιακών δικαιωμάτων.

Μετά το θάνατο του ερμηνευτή ή εκτελεστή καλλιτέχνη το ηθικό δικαίωμα ασκείται – τουλάχιστον μέχρι το τέλος διάρκειας των περιουσιακών δικαιωμάτων – από τα πρόσωπα ή τα ιδρύματα τα οποία νομιμοποιούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία των συμβαλλομένων μερών. Επιτρέπεται πάντως στα συμβαλλόμενα μέρη τα οποία, κατά το χρόνο κύρωσης της Συνθήκης, δεν προβλέπουν στη νομοθεσία τους προστασία του ηθικού δικαιώματος μετά το θάνατο του ερμηνευτή ή εκτελεστή καλλιτέχνη να μην εφαρμόσουν ορισμένες από τις παραπάνω ρυθμίσεις.

Το άρθρο 6, προβλέπει τα περιουσιακά δικαιώματα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, όσον αφορά τις μη εγγεγραμμένες ερμηνείες ή εκτελέσεις τους. Ειδικότερα, αναγνωρίζει στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες το αποκλειστικό δικαίωμα ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης και παρουσίασης στο κοινό των ερμηνειών ή εκτελέσεων που δεν έχουν εγγραφεί σε υλικό φορέα, εκτός αν πρόκειται για ερμηνεία που έχει μεταδοθεί ραδιοτηλεοπτικά. Προβλέπεται επίσης το δικαίωμα εγγραφής των μη εγγεγραμμένων ερμηνειών ή εκτελέσεών τους.

Το άρθρο 7 αναγνωρίζει στους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν την άμεση ή έμμεση αναπαραγωγή των ερμηνειών ή εκτελέσεών τους που έχουν εγγραφεί σε φωνογραφήματα με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή. Η ρύθμιση αυτή είναι αντίστοιχη με εκείνη που προβλέπεται στη Διεθνή Σύμβαση Ρώμης.

Στη Δήλωση που συμφωνήθηκε κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη διευκρινίζεται ότι το δικαίωμα αναπαραγωγής καθώς και οι εξαιρέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 16 εφαρμόζονται στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, ειδικά όσον αφορά τη χρήση ερμηνειών-εκτελέσεων και φωνογραφημάτων σε ψηφιακή μορφή. Διευκρινίζεται επίσης ότι η αποθήκευση προστατευόμενων ερμηνειών-εκτελέσεων και φωνογραφημάτων με ψηφιακή μορφή σε ηλεκτρονικό μέσο αποτελεί αναπαραγωγή σύμφωνα με την έννοια του άρθρου 7.

Το άρθρο 10 θεσπίζει υπέρ των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών (για τους παραγωγούς φωνογραφημάτων το ίδιο δικαίωμα προβλέπεται στο άρθρο 14 της Συνθήκης) ένα νέο αποκλειστικό δικαίωμα διάθεσης στο κοινό των εγγεγραμμένων σε φωνογραφήματα ερμηνειών ή εκτελέσεων που περιλαμβάνει την κατ' αίτηση μετάδοση καλλιτεχνικών εισφορών εγγεγραμμένων σε φωνογραφήματα. Η ψηφιακή κατ' αίτηση μετάδοση μουσικής λειτουργεί στην πραγματικότητα σαν ένα κατάστημα δίσκων και έτσι η πώληση φωνογραφημάτων μπορεί να αντικατασταθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση με την κατ' αίτηση χρήση υλικών φορέων ήχου.

Γ. Κεφάλαιο Τρίτο: Δικαιώματα των παραγωγών φωνογραφημάτων

Τα άρθρα 11 έως 14 προβλέπουν για τους παραγωγούς φωνογραφημάτων δικαιώματα αντίστοιχα με εκείνα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών (δικαίωμα αναπαραγωγής, δικαίωμα διανομής, δικαίωμα εκμίσθωσης, δικαίωμα διάθεσης) με εξαίρεση το ηθικό δικαίωμα το οποίο δεν τους αναγνωρίζεται.

Δ. Κεφάλαιο Τέταρτο: Κοινές ρυθμίσεις

Τα άρθρα 15 έως 23 περιέχουν κοινές ρυθμίσεις για τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες και τους παραγωγούς φωνογραφημάτων.

Το άρθρο 17 ρυθμίζει τη διάρκεια προστασίας σε 50 έτη. Ειδικότερα η διάρκεια προστασίας των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών ορίζεται σε 50 τουλάχιστον χρόνια από το τέλος του έτους κατά το οποίο έγινε η εγγραφή της εκτέλεσης σε φωνογράφημα. Η διάρκεια προστασίας των παραγωγών φωνογραφημάτων ορίζεται σε 50 τουλάχιστον χρόνια από το τέλος του έτους κατά το οποίο δημοσιεύθηκε το φωνογράφημα ή, ελλείψει τέτοιας δημοσίευσης εντός 50 ετών από την εγγραφή του φωνογραφήματος, σε 50 χρόνια από το τέλος του έτους κατά το οποίο έγινε η εγγραφή.

Τα άρθρα 18 και 19 αναφέρονται στην επιβολή ορισμένων υποχρεώσεων όσον αφορά τη λήψη μέτρων τεχνικής φύσεως και την ενημέρωση για τη διαχείριση των δικαιωμάτων, το άρθρο 20 επιβεβαιώνει την αρχή της έλλειψης διατυπώσεων για την κτήση και άσκηση των δικαιωμάτων που προβλέπονται από τη Συνθήκη, το άρθρο 21 προβλέπει τη μοναδική επιφύλαξη που αφορά κατά τα ανωτέρω το άρθρο 15. 3 αποκλείοντας ρητά οποιαδήποτε άλλη επιφύλαξη στο πλαίσιο των ρυθμίσεων αυτής της Συνθήκης, το άρθρο 22 προβλέπει την ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 18 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης, αλλά επιτρέπει στα συμβαλλόμενα μέρη να περιορίσουν

την εφαρμογή του άρθρου 5 για το ηθικό δικαίωμα των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, στις ερμηνείες ή εκτελέσεις που λαμβάνουν χώρα μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης για το συγκεκριμένο συμβαλλόμενο μέρος και τέλος το άρθρο 23 επιβάλλει στα συμβαλλόμενα μέρη την υποχρέωση να θεσπίσουν τα κατάλληλα μέτρα πρόληψης και καταστολής για την προσβολή των δικαιωμάτων.

Το Πέμπτο Κεφάλαιο περιλαμβάνει τα άρθρα 24-33 που αφορούν διοικητικές και τελικές διατάξεις, αντίστοιχες με εκείνες της Συνθήκης για την Πνευματική Ιδιοκτησία: Συνέλευση, Διεθνές Γραφείο, αναγκαίες προϋποθέσεις για να γίνει κάποιο Κράτος συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης μεταξύ των οποίων προβλέπεται ειδική ρύθμιση για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (άρθρο 26 παρ. 3), δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη, υπογραφή της Συνθήκης, έναρξη ισχύος, ημερομηνία από την οποία αρχίζουν να εφαρμόζονται οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη, καταγγελία της Συνθήκης, γλώσσες της Συνθήκης, θεματοφύλακας.

Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα δεν προστατεύει τους ερμηνευτές ή εκτελεστές καλλιτέχνες σε περίπτωση εγγραφής της ερμηνείας ή εκτέλεσής τους σε υλικό φορέα ήχου και εικόνας. Παρά τις συνεχείς και επίμονες διαπραγματεύσεις για την επέκταση της προστασίας στον οπτικοακουστικό χώρο, η Συνθήκη περιορίστηκε στον ήχο.

Η Συνθήκη για τις εκτελέσεις και τα φωνογραφήματα έχει ιδιαίτερη σημασία για την προστασία των συγκεκριμένων δικαιούχων στο διαδίκτυο. Σημαντική είναι επίσης και η αναγνώριση του ηθικού δικαιώματος των ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών, έστω και περιορισμένου ως προς την έκταση, γιατί πρόκειται για την πρώτη διεθνή κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού. Η Ελληνική Αντιπροσωπεία κατά τη Διπλωματική Διάσκεψη του 1996 ευχήθηκε την ευρεία αναγνώριση του ηθικού δικαιώματος σε διεθνές επίπεδο, γιατί η προστασία του δικαιώματος αυτού στο νέο ψηφιακό περιβάλλον της κοινωνίας των πληροφοριών είναι επιτακτική³¹.

³¹ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 435-446, Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 115-117.

8. Περιληπτική Σύγκριση του Αγγλοσαξονικού Συστήματος (Copyright System)
και του Ηπειρωτικού Ευρωπαϊκού Συστήματος (Droit d' auteur)

Σήμερα δύο μεγάλα συστήματα προστασίας επηρεάζουν τις εθνικές νομοθεσίες περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Τα δύο αυτά συστήματα που βασίζονται σε διαφορετικές φιλοσοφίες είναι το αγγλοσαξονικό και το ηπειρωτικό ευρωπαϊκό. Μάλιστα, οι διαφορές ανάμεσα στα δύο αυτά συστήματα προκαλούν προβλήματα τη σύγχρονη εποχή καθώς πλέον με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και την αλληλεπίδραση των χωρών τα κράτη προσπαθούν να προστατεύσουν τα πνευματικά δημιουργήματα των πολιτών τους. Το ηπειρωτικό ευρωπαϊκό σύστημα επηρεάζει τις περισσότερες χώρες της Ευρώπης καθώς και τις χώρες που υπήρξαν αποικίες αυτών των ευρωπαϊκών χωρών, ενώ το αγγλοσαξονικό σύστημα επηρεάζει το Ηνωμένο Βασίλειο, τις παλαιές του αποικίες, όπως είναι οι ΗΠΑ, η Ινδία και γενικότερα τα κράτη της βρετανικής κοινοπολιτείας, όπως είναι η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Μια γενική διαφορά ανάμεσα στα δύο συστήματα οφείλεται στη διαφορά ανάμεσα στο κοινοδίκαιο και στο ηπειρωτικό δίκαιο. Ειδικότερα, επειδή στο κοινοδίκαιο οι νόμοι παίζουν δευτερεύοντα ρόλο και περιορίζονται κυρίως στο να διευκρινίζουν λεπτομερώς τις έννομες αρχές που προκύπτουν από τις δικαστικές αποφάσεις, οι νόμοι περί πνευματικής ιδιοκτησίας στο αγγλοσαξονικό σύστημα είναι μακροσκελείς και περιέχουν αναλυτικούς ορισμούς και διευκρινίσεις. Από την άλλη πλευρά, στο ηπειρωτικό δίκαιο οι νόμοι (οι οποίοι παίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην έννομη τάξη) είναι πιο γενικοί και αφήνουν μεγαλύτερα περιθώρια για ερμηνεία. Ως προς τις επιμέρους διαφορές οι πιο αξιοσημείωτες είναι οι ακόλουθες: καταρχάς, στο ηπειρωτικό ευρωπαϊκό σύστημα τα έργα προστατεύονται αμέσως μόλις δημιουργηθούν χωρίς να χρειάζεται να τηρηθεί κάποιος τύπος. Αντιθέτως, στο αγγλοσαξονικό δίκαιο ήταν υποχρεωτική η τήρηση τύπου κάτι που άλλαξε όμως όταν οι χώρες αυτού του συστήματος προσχώρησαν στη Συνθήκη της Βέρνης και πλέον η τήρηση τύπου δεν είναι υποχρεωτική αλλά προαιρετική. Δεύτερον, διαφορές εντοπίζονται και στην έννοια της πρωτοτυπίας. Ειδικότερα, το ευρωπαϊκό σύστημα έχει περισσότερες απαιτήσεις ως προς το κριτήριο της πρωτοτυπίας και επιζητεί ένα μίνιμουμ ατομικής ιδιομορφίας προκειμένου να προστατεύσει ένα έργο. Αντιθέτως, το αγγλοσαξονικό σύστημα έχει λιγότερες απαιτήσεις και απλά απαιτεί το έργο να είναι αυθεντικό με την έννοια να μην είναι προϊόν αντιγραφής. Το αποτέλεσμα αυτής της διαφοράς είναι πως ένα έργο που προστατεύεται από το αγγλοσαξονικό σύστημα

ίσως να μην προστατεύεται από το ευρωπαϊκό. Μια τρίτη πολύ σημαντική διαφορά είναι ότι στο ευρωπαϊκό σύστημα δημιουργός μπορεί να είναι μόνο ένα φυσικό πρόσωπο καθώς μόνο ένας άνθρωπος μπορεί να σκέφτεται και να δημιουργεί. Από την άλλη μεριά, στο αγγλοσαξονικό σύστημα δημιουργός μπορεί να είναι και ένα νομικό πρόσωπο. Πέρα από τα παραπάνω, ενώ στις χώρες του ευρωπαϊκού συστήματος υπάρχει ειδική προστασία για τα λεγόμενα συγγενικά δικαιώματα, στις χώρες του αγγλοσαξονικού συστήματος δεν γίνεται τέτοια ειδική αναφορά καθώς η δομή του και οι ειδικότερες ρυθμίσεις του τα προστατεύουν ούτως ή άλλως. Μια άλλη εξίσου σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο συστημάτων αφορά το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, το οποίο θα αναλύσουμε σε επόμενο κεφάλαιο. Ενώ, δηλαδή, στο ευρωπαϊκό σύστημα το ηθικό δικαίωμα είναι μια κεντρική έννοια της πνευματικής ιδιοκτησίας, στο αγγλοσαξονικό σύστημα ουδέποτε προστατευόταν το ηθικό δικαίωμα. Απλώς, οι χώρες του αγγλοσαξονικού συστήματος έχουν εξαναγκαστεί να προστατεύουν το ηθικό δικαίωμα λόγω της προσχώρησης σε διεθνείς συνθήκες. Τέλος, μια άλλη διαφορά αφορά τη συλλογική διαχείριση πνευματικών δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, στο ευρωπαϊκό σύστημα υπάρχουν λεπτομερείς ρυθμίσεις για αυτό το θέμα, κάτι που δε συμβαίνει στο αγγλοσαξονικό σύστημα³².

³² Silke Von Lewinski, «International Copyright Law and Policy», Oxford, 2008, σελ. 33-63.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. Το ηθικό δικαίωμα

Σε αντίθεση με το αγγλοσαξονικό και αμερικανικό δίκαιο, το ελληνικό δίκαιο αναγνώριζε πάντοτε και προστάτευε το ηθικό δικαίωμα. Βέβαια η παλαιά νομοθεσία δεν περιλάμβανε μια γενική διάταξη που να καθιερώνει το δικαίωμα αυτό, όμως υπήρχαν ορισμένες διατάξεις που προέβλεπαν μερικότερες εξουσίες αυτού του δικαιώματος όπως το άρθρο 15 του Ν. 2387/1920 και το άρθρο 5 του Ν. 988/1943. Οι ρυθμίσεις αυτές συμπληρώνονταν με το άρθρο 6 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισίου και το άρθρο 57 ΑΚ περί προστασίας της προσωπικότητας³³.

Ο Ν. 2121/1993 χαρακτηρίζει το ηθικό δικαίωμα ως αποκλειστικό και απόλυτο. Η αποκλειστικότητα του ηθικού δικαιώματος έγκειται στην άμεση και αποκλειστική εξουσία που έχει ο δημιουργός πάνω στο έργο του και που του επιτρέπει να είναι ο μοναδικός που θα αποφασίζει για την τύχη του. Το ηθικό δικαίωμα είναι απόλυτο με την έννοια ότι ο δημιουργός μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμά του απέναντι σε όλους και όχι μόνο έναντι του αντισυμβαλλομένου του και μπορεί να αποκλείει δραστηριότητες που θίγουν το περιεχόμενό του³⁴.

Το ηθικό δικαίωμα προστατεύει τον προσωπικό δεσμό του δημιουργού με το έργο του. Το ηθικό δικαίωμα, δηλαδή, έχει καθαρά προσωπικό χαρακτήρα ο οποίος πηγάζει και θεμελιώνεται στην αποτύπωση στοιχείων της προσωπικότητας του κάθε δημιουργού στο έργο του, όπως θα αναλυθεί παρακάτω³⁵. Στην ενδεικτική απαρίθμηση του Ν. 2121/1993 περιλαμβάνονται πέντε ενδεικτικώς αναφερόμενες εξουσίες οι οποίες απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα: η εξουσία δημοσίευσης, η εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας, η εξουσία διαχείρισης της ακεραιότητας του έργου, η εξουσία προσπέλασης και η εξουσία υπαναχώρησης ή μετανοίας.

³³ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 125.

³⁴ Παπαδοπούλου Μαρία Δάφνη, «Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στις ψηφιακές βιβλιοθήκες», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 171-172.

³⁵ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 2-3.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 2 Ν. 2121/1993, το ηθικό δικαίωμα είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων και ότι μετά το θάνατο του δημιουργού περιέρχεται στους κληρονόμους του, που οφείλουν να το ασκούν σύμφωνα με τη θέληση του δημιουργού, εφόσον τέτοια θέληση έχει ρητά εκφραστεί.

1.1. Εξουσία δημοσίευσης

Η εξουσία δημοσίευσης ρυθμίζεται από το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 2121/1993. Πρόκειται για την εξουσία μετάβασης του έργου από τον ιδιωτικό κόσμο του δημιουργού στη δημόσια σφαίρα του κοινού. Όπως ορίζει ο νόμος ο δημιουργός έχει την εξουσία «της απόφασης για το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό». Δημοσίευση είναι κάθε ενέργεια που καθιστά το έργο προσιτό στο κοινό όπως η έντυπη έκδοση, η δημόσια εκτέλεση, η ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και άλλα. Ο ορισμός που δίνεται από τον ελληνικό νόμο είναι ευρύτερος από εκείνον της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης σύμφωνα με τον οποίο δημοσίευση είναι μόνο εκείνη που γίνεται ύστερα από αναπαραγωγή αρκετού αριθμού αντιτύπων. Κατά μια άποψη στην έννοια της δημοσίευσης θα πρέπει να θεωρηθεί ότι συγκαταλέγεται η εξουσία πληροφόρησης του κοινού για το έργο που περιλαμβάνει κάθε δημοσίευση ή περίληψη ή ανακοίνωση πληροφοριών για το περιεχόμενό του³⁶. Η δημοσίευση δεν αποτελεί προϋπόθεση προστασίας του έργου καθώς είναι γνωστό ότι η προστασία αρχίζει ήδη από τη δημιουργία. Η νομολογία³⁷ έχει αποφανθεί ότι ο κύριος του υλικού φορέα προσωπικού ημερολογίου δεν αποκτά ούτε το περιουσιακό δικαίωμα δημοσίευσης του έργου εφόσον δεν επικαλείται και δεν αποδεικνύει έγγραφη συμφωνία περί μεταβιβάσεως της εξουσίας αυτής ούτε το ηθικό δικαίωμα επί του έργου, διότι αυτό δε μεταβιβάζεται όπως θα δούμε μεταξύ ζώντων και μετά το θάνατο του δημιουργού περιέρχεται στους κληρονόμους του με την επιφύλαξη του άρθρου 16 του Ν. 2121/1993.³⁸ Με τη δημοσίευση τίθεται σε λειτουργία το περιουσιακό δικαίωμα και έτσι το έργο μετατρέπεται σε οικονομικό αγαθό που υπόκειται σε οικονομική εκμετάλλευση. Παράλληλα, το έργο μετατίθεται στη δημόσια σφαίρα και η πρόσβαση σε αυτό υπόκειται στους νόμιμους ή

³⁶ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 175.

³⁷ ΜονΠρωτΑθ 3292/1997, ΕΕμπΔ 1999 σελ. 409-410.

³⁸ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 129.

συμβατικούς περιορισμούς στους οποίους υπόκεινται όλα τα δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα³⁹.

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο για τη δυνατότητα ελέγχου της πρόσβασης και της χρήσης του έργου είναι η ανάλωση του δικαιώματος δημοσίευσης. Επί του θέματος έχουν διατυπωθεί δύο απόψεις: Κατά τη μια άποψη η εξουσία αυτή δεν αναλώνεται με την πρώτη δημοσίευση αλλά ο δημιουργός διατηρεί την εξουσία να αποφασίζει για το αν και το πώς θα δημοσιευτεί το έργο του ακόμα και μετά την πρώτη άδεια για παρουσίαση του έργου στο κοινό. Η άποψη αυτή βρίσκει νομικό έρεισμα στο άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. α' του Ν. 2121/1993 που αναγνωρίζει στο δημιουργό την εξουσία της απόφασης για τον χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό, αλλά και στην εξουσία υπαναχώρησης ή μετανοίας που αναγνωρίζεται στο άρθρο 4 παρ. 4 στοιχ. ε' του παραπάνω νόμου. Η θέση αυτή έχει τεράστια σημασία στο πλαίσιο του διαδικτύου καθώς δίνει τη δυνατότητα στο δημιουργό να ελέγχει την οποιαδήποτε χρήση του έργου του στο διαδίκτυο. Η άλλη άποψη υποστηρίζει ότι η εξουσία δημοσίευσης αναλώνεται με την πρώτη δημοσίευση, όμως η ανάλωση αυτή αφορά μόνο το συγκεκριμένο τρόπο δημοσίευσης⁴⁰.

Ένα ζήτημα που ανακύπτει αναφορικά με την εξουσία δημοσίευσης αφορά στην περίπτωση που ο δημιουργός έχει αναθέσει τη διαχείριση του περιουσιακού του δικαιώματος σε οργανισμούς συλλογικής διαχείρισης⁴¹. Το ζήτημα που ανακύπτει

³⁹ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 174-178.

⁴⁰ Η εθνική νομολογία δείχνει να δέχεται την τελευταία άποψη σε περίπτωση τηλεοπτικής μετάδοσης μουσικού έργου «Εξάλλου, η εξουσία δημοσίευσης...δεν είναι διηνεκής, αλλά εξαντλείται με την πρώτη δημοσίευση του έργου. Η εξάντληση όμως αφορά μόνο τον κάθε συγκεκριμένο τρόπο δημοσίευσης χωριστά...Η εναγόμενη δεν έχει λάβει άδεια από την εταιρεία...στην οποία ο ενάγων έχει εκχωρήσει τα δικαιώματά του από την εκμετάλλευση του τραγουδιού, η έλλειψη όμως αυτή δε θίγει την εξουσία δημοσίευσης αυτού στο έργο...διότι όπως ήδη αναπτύχθηκε το έργο έχει κατ' επανάληψη μεταδοθεί τηλεοπτικά και η εξουσία δημοσίευσης αυτού κατά τον τρόπο αυτό έχει ήδη εξαντληθεί με την πρώτη δημοσίευση(τηλεοπτική μετάδοση)...» (ΜονΠρωτΑθ 3343/1998)

⁴¹ Οι οργανισμοί συλλογικής διαχείρισης προβλέπονται στα άρθρα 54-56 του Ν. 2121/1993. Πρόκειται για αυτοδιαχειριζόμενους συνεταιρισμούς που καταλαμβάνουν όλες τις κατηγορίες δημιουργών και που έχουν ως στόχο τη διαχείριση και την προστασία του περιουσιακού

έχει ως εξής: Ας υποθέσουμε ότι ένας δημιουργός έχει αναθέσει τη διαχείριση του περιουσιακού του δικαιώματος επί του έργου του σε έναν οργανισμό συλλογικής διαχείρισης. Σύμφωνα με το νόμο αν κάποιος τρίτος (γνωστός και ως χρήστης) θέλει να εκμεταλλευτεί το έργο αυτό, τότε μπορεί να καταρτίσει σχετική σύμβαση με τον οργανισμό συλλογικής διαχείρισης. Στην περίπτωση αυτή, σύμφωνα με το νόμο ο οργανισμός συλλογικής διαχείρισης δεν μπορεί να αρνηθεί την κατάρτιση της σύμβασης και άρα κατ' επέκταση ο δημιουργός δεν μπορεί να ασκήσει την εξουσία δημοσίευσης ως προς το συγκεκριμένο τρόπο δημοσίευσης⁴².

1.2. Εξουσία πατρότητας

Η εξουσία πατρότητας (άρθρο 4 παρ. 1) παρέχει στο δημιουργό τη δυνατότητα να απαιτεί στο μέτρο του δυνατού τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση τους ή αντίθετα να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο⁴³. Σχετική είναι και η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισίου. Όρος συμφωνίας βάσει του οποίου ο δημιουργός αναλαμβάνει την υποχρέωση να μην αποκαλύψει την πατρότητά του ή να ανεχθεί την εμφάνιση έργου του από άλλο πρόσωπο ως δημιουργό είναι άκυρος ως αντίθετος στα χρηστά ήθη. Ο Ν. 2121/1993 αναφέρει στο άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. β' ότι η μνεία του ονόματος γίνεται στο μέτρο του δυνατού. Στην επιστήμη έχει διατυπωθεί η διάταξη ότι κατόπιν συμφωνίας ο δημιουργός μπορεί να παραιτηθεί από την εξουσία προβολής του ονόματός του πάνω στο έργο ή σε συνάφεια με αυτό όταν πρόκειται για συλλογικά και συλλεκτικά έργα όπου ο αριθμός των πνευματικών δημιουργών είναι τεράστιος και η αναγραφή όλων των ονομάτων δυσκολεύει πρακτικά την παρουσίαση του έργου⁴⁴. Η τάση πάντως της νομολογίας⁴⁵ είναι

δικαιώματος ή επιμέρους εξουσιών αυτού. Λειτουργούν κατόπιν έγκρισης του Υπουργείου Πολιτισμού.

⁴² Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 128-130.

⁴³ Ειδικές ρυθμίσεις υφίστανται για τους φωτογράφους οι οποίοι δυνάμει του άρθρου 38 παρ. 4 του Ν. 2121/1993 μπορούν να αξιώνουν τη μνεία του ονόματός τους πάνω σε όλες τις φωτογραφίες ανεξαρτήτως της πρωτοτυπίας τους και για τους μεταφραστές των οποίων το όνομα βάσει του άρθρου 33 παρ. 7 πρέπει να αναφέρεται με τρόπο εμφανή υποχρεωτικά στη σελίδα του κύριου τίτλου του βιβλίου και προαιρετικά στο εξώφυλλο.

⁴⁴ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 260.

⁴⁵ ΠρωτΑθ 1444/1935, ΠρωτΑθ 1293/1987, ΕφΑθ 631/1990, ΠολΠρωτΑθ 1607/1992.

αντίθετη και έχει γίνει δεκτό από τα δικαστήρια ότι αποτελεί προσβολή του ηθικού δικαιώματος και ειδικότερα της εξουσίας αναγνώρισης της πατρότητας ή μη αναγραφή ονόματος του δημιουργού σε εγκυκλοπαίδειες καθώς και στο εξώφυλλο ή στην ετικέτα δίσκου ή κασέτας με συλλογή από αποσπάσματα τραγουδιών⁴⁶.

1.3. Εξουσία προστασίας της ακεραιότητας στο έργο

Στοιχείο του ηθικού δικαιώματος είναι η εξουσία του δημιουργού να περιφρουρεί το έργο του απαγορεύοντας κάθε μεταβολή ή κρίνοντας πότε πρέπει να την επιτρέψει. Η εξουσία αυτή προβλέπεται από το Ν. 2121/1993 ως εξουσία «της απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης, περικοπής ή άλλης τροποποίησης του έργου» (άρθρο 4 παρ. 1 περ. γ'). Η Διεθνής Σύμβαση της Βέρνης-Παρισίου παρέχει στο δημιουργό το δικαίωμα «να αντισταχθεί εις πάσαν παραμόρφωσιν, ακρωτηριασμόν ή άλλην τροποποίηση του έργου...ή εις πάσαν άλλην προσβολήν του αυτού έργου θιγούσας την τιμήν ή την φήμην του» (άρθρο 6 παρ. 1)⁴⁷. Το περιεχόμενο της εξουσίας περιφρούρησης του Ν. 2121/1993 είναι ευρύ γιατί δίνει τη δυνατότητα στο δημιουργό να απαγορεύει οποιαδήποτε μεταβολή του έργου του που γίνεται χωρίς την άδειά του, ενώ αποτελεί προσβολή και ο κακός τρόπος παρουσίασης του έργου στο κοινό. Ως κακή παρουσίαση δεν νοείται η κακή παρουσίαση του έργου στην ουσία του αλλά για παράδειγμα η παρουσίαση του έργου σε ακατάλληλο χώρο ή η διανομή του έργου με τη μορφή δώρου σε εφημερίδες, ιδίως όταν αυτό έρχεται σε αντίθεση με το χαρακτήρα του έργου.

Ζήτημα τίθεται όταν ο δημιουργός έχει αναθέσει σε τρίτο την εκμετάλλευση του έργου του. Η εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου είναι άμεσα συνδεδεμένη με την προσωπικότητα του δημιουργού ενώ όπως θα αναφερθεί και παρακάτω το ηθικό δικαίωμα είναι αμεταβίβαστο (άρθρο 12 παρ.2). Όμως ο δημιουργός μπορεί να επιτρέψει εγγράφως ορισμένους συμβατικούς περιορισμούς

⁴⁶ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 178-180, Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 130-132, Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 257-259.

⁴⁷ Σακελλαρόπουλος Α. Αλεξ., «Η νομολογιακή διάπλασις του ηθικού δικαιώματος του πνευματικού δημιουργού», Νέον Δίκαιον, τεύχος 8ον – 9ον, Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1958, σελ. 413.

που αφορούν την άσκηση του ηθικού δικαιώματος. Για παράδειγμα, στην εκδοτική σύμβαση μπορεί να δώσει άδεια για διόρθωση διαφόρων λαθών⁴⁸.

Η εξουσία της περιφρούρησης της ακεραιότητας του έργου εκδηλώνεται συνήθως αρνητικά, δηλαδή στην αποτροπή τροποποιήσεων που δεν βρίσκουν σύμφωνο τον πνευματικό δημιουργό. Μπορεί όμως να πάρει και θετική όψη: αφού το έργο προστατεύεται ως έκφραση της προσωπικότητας του δημιουργού πρέπει ο δημιουργός να μπορεί να κάνει όσες μεταβολές κρίνει αναγκαίες για τον εκσυγχρονισμό του έργου. Πρέπει να γίνει μια διάκριση αναφορικά με το εάν το έργο έχει ενσωματωθεί σε έναν μοναδικό υλικό φορέα (π.χ. μοναδικός πίνακας ζωγραφικής) ή σε περισσότερους υλικούς φορείς (π.χ. περισσότερα αντίτυπα βιβλίων). Στην πρώτη περίπτωση επειδή ακριβώς υπάρχει ενσωμάτωση σε μοναδικό υλικό φορέα, οποιαδήποτε μεταβολή του έργου συνιστά προσβολή του ηθικού δικαιώματος. Αντιθέτως, στη δεύτερη περίπτωση αν υπάρξει μεταβολή του έργου αλλά αυτό παραμένει στην ιδιωτική σφαίρα του κατόχου του τότε αυτό δεν συνιστά προσβολή του ηθικού δικαιώματος. Όμως αν αυτός που μετέβαλε το έργο το διαθέσει στο κοινό, τότε υφίσταται προσβολή του ηθικού δικαιώματος⁴⁹.

Ο νόμος προβλέπει ειδική ρύθμιση για την εξουσία ακεραιότητας του έργου σε σχέση με τα οπτικοακουστικά έργα. Η ειδική ρύθμιση αφορά τον χρόνο γέννησης της εξουσίας ακεραιότητας: η εξουσία του σκηνοθέτη ως δημιουργού του έργου αλλά και των επιμέρους δημιουργών γεννάται μετά την έγκριση του πρωτοτύπου, ύστερα από την οποία το έργο θεωρείται περατωμένο. Η ειδική ρύθμιση δικαιολογείται από το ότι ένα οπτικοακουστικό έργο συνήθως περνάει από πολλά στάδια επεξεργασίας⁵⁰.

Τέλος, ζήτημα γεννάται στην περίπτωση σύγκρουσης του ηθικού δικαιώματος με το δικαίωμα της κυριότητας. Αυτό συμβαίνει κυρίως στα αρχιτεκτονικά έργα, όπου ο ιδιοκτήτης επιθυμεί μερικές φορές να κάνει τροποποιήσεις. Η επίλυση αυτού του θέματος από τη νομολογία γίνεται με στάθμιση συμφερόντων. Για παράδειγμα, την ελληνική νομοθεσία απασχόλησε το θέμα των επεμβάσεων του ιδιοκτήτη σε αρχιτεκτονικό έργο. Επρόκειτο για προσθήκη τετάρτου ορόφου σε ξενοδοχείο

⁴⁸ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 133-134.

⁴⁹ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 261-264.

⁵⁰ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 262.

πολυτελείας παρά την αντίθεση του αρχιτέκτονα. Η απόφαση δέχτηκε ότι το συγκεκριμένο οικοδόμημα συγκέντρωνε τις προϋποθέσεις προστασίας ως έργου αρχιτεκτονικού, αλλά η άσκηση του ηθικού δικαιώματος εκ μέρους του αρχιτέκτονα δεν έβρισκε νομικό έρεισμα, ούτε ήταν σύμφωνη με τις αρχές της καλής πίστης, γιατί η τροποποίηση του έργου δεν ήταν ουσιώδης, αφού δεν άλλαζε η γενική γραμμή του κτιρίου, ενώ από την πλευρά του ιδιοκτήτη η προσθήκη νέου ορόφου θα οδηγούσε σε σημαντική αύξηση των εσόδων του ξενοδοχείου και θα απέτρεπε την οικονομική κατάρρευση της επιχείρησης⁵¹.

1.4. Εξουσία προσπέλασης

Στο άρθρο 4 παρ. 1 περ. δ' του Ν. 212/1993 προβλέπεται η εξουσία προσπέλασης του δημιουργού στο έργο του έστω και αν το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο ή η κυριότητα στον υλικό φορέα του έργου ανήκουν σε τρίτο. Η προσπέλαση πρέπει να πραγματοποιείται με τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση στον δικαιούχο-κάτοχο. Από τον προσωπικό χαρακτήρα της έννομης σχέσης του δημιουργού με το έργο του πηγάζει ως φυσική συνέπεια το δικαίωμά του να επικοινωνεί με το έργο, ιδίως όταν τούτο έχει ενσωματωθεί σε έναν και μοναδικό φορέα. Για παράδειγμα το δημιουργός μπορεί να φωτογραφίσει τα χειρόγρατά του, τη διακόσμηση που έκανε σε ένα κτίριο και άλλα. Και εδώ πρόκειται για περίπτωση σύγκρουσης του ηθικού δικαιώματος με το δικαίωμα της κυριότητας, η οποία επιλύεται με στάθμιση συμφερόντων. Βέβαια ο κύριος δεν υποχρεούται να παραδώσει το έργο ή το αντίτυπο στο δημιουργό, παρά μόνο να του επιτρέψει επικοινωνία με το έργο του, όχι όμως την περιουσιακή του εκμετάλλευση. Δεν πρέπει όμως να γίνεται κατάχρηση του εν λόγω δικαιώματος (άρθρο 281 ΑΚ)⁵².

Αξίζει να σημειωθεί ότι στα έργα σε ψηφιακή μορφή είναι ιδιαιτέρως εύκολη η διατήρηση εκ μέρους του δημιουργού ενός ψηφιακού αντιτύπου, ώστε αφενός να μην απαιτείται η επίκληση της εξουσίας προσπέλασης και αφετέρου να καθίσταται πιθανός ο έλεγχος καταχρηστικής άσκησης αυτής της εξουσίας⁵³.

⁵¹ ΜονΠρωτΑθ 4714/1971, Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 135.

⁵² Κοτσίρης Λάμπρος, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2005, σελ. 132-133.

⁵³ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 183.

1.5. Εξουσία υπαναχώρησης - μετανοίας

Η εξουσία υπαναχώρησης είναι γνωστή και ως εξουσία μετανοίας ρυθμίζεται για πρώτη φορά στην ελληνική νομοθεσία. Ειδικότερα, το άρθρο 4 παρ. 1 στοιχ. ε' Ν. 2121/1993 αναγνωρίζει στο δημιουργό την εξουσία να υπαναχωρεί από συμβάσεις μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ή από συμβάσεις εκμετάλλευσης ή άδειας εκμετάλλευσης μόνο όμως για τα έργα λόγου ή επιστήμης. Περαιτέρω, ο νόμος θέτει ορισμένες προϋποθέσεις: η εξουσία υπαναχώρησης μπορεί να ασκηθεί μόνο εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για την προστασία της προσωπικότητας του δημιουργού εξαιτίας μεταβολής των πεποιθήσεών του ή των περιστάσεων και με τον όρο καταβολής αποζημίωσης στον αντισυμβαλλόμενο για τη θετική ζημία. Για παράδειγμα, προσβολή της εξουσίας υπαναχώρησης μπορεί να στοιχειοθετηθεί στο ψηφιακό περιβάλλον, σε περίπτωση μιας μηχανής αναζήτησης η οποία παρουσιάζει στα αποτελέσματα της έρευνάς της σύνδεσμο προς παλαιότερη μορφή ενός άρθρου, το οποίο έχει διατηρήσει για να διευκολύνει την ανεύρεσή του σε κρυφό αντίγραφο, αν και ο δημιουργός του το έχει αποσύρει λόγω μεταβολής των πεποιθήσεών του.⁵⁴ Το άρθρο 4 παρ. 2 προβλέπει ακόμη ότι η υπαναχώρηση ενεργεί μετά τη καταβολή της παραπάνω αποζημίωσης και ότι σε περίπτωση που ο δημιουργός θελήσει αργότερα να προβεί σε μεταβίβαση του περιουσιακού του δικαιώματος ή γενικά σε εκμετάλλευση του ίδιου ή παραπλήσιου έργου οφείλει στον παλαιό αντισυμβαλλόμενό του τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί το έργο με όρους όμοιους ή ανάλογους προς εκείνους που ίσχυαν κατά το χρόνο της υπαναχώρησης.

Σκοπός των ανωτέρω διατάξεων είναι να έχει ο δημιουργός τη δυνατότητα να αποσύρει το έργο του, όταν αυτό δεν ανταποκρίνεται πλέον στις πεποιθήσεις του ή στις πολιτικές, κοινωνικές ή οποιεσδήποτε άλλες περιστάσεις. Επειδή όμως η άσκηση της εξουσίας υπαναχώρησης μπορεί να αποτελεί πρόσχημα για το δημιουργό ο οποίος πιθανόν να βρίσκει σε άλλο αντισυμβαλλόμενο καλύτερους οικονομικούς όρους, ο νομοθέτης περιόρισε την εξουσία αυτή μόνο στα έργα λόγου ή επιστήμης βάζοντας αυστηρές προϋποθέσεις, δηλαδή: i) καταβολή αποζημίωσης μόνο της θετικής ζημίας με το σκεπτικό ότι η καταβολή της αποθετικής ζημίας θα οδηγούσε στην ουσία σε μη δυνατότητα άσκησης της εξουσίας υπαναχώρησης, ii) ενέργεια της υπαναχώρησης μετά την καταβολή της θετικής ζημίας και iii) υποχρέωση του δημιουργού να

⁵⁴ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ. 182.

προσφέρει στον παλαιό αντισυμβαλλόμενο τη δυνατότητα να ανακαταρτίσει την παλαιά σύμβαση με όρους όμοιους ή ανάλογους προς εκείνους που ίσχυαν όταν έγινε η υπαναχώρηση και αυτό σε περίπτωση που ο δημιουργός θελήσει να επαναλάβει την εκμετάλλευση όχι μόνο του ίδιου αλλά και παραπλήσιου έργου⁵⁵.

1.6. Η μεταβίβαση του ηθικού δικαιώματος

Το ηθικό δικαίωμα, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων (άρθρο 12 παρ. 2 Ν. 2121/1993) και περιέρχεται στους κληρονόμους του δημιουργού μετά τον θάνατό του. Στόχος του νομοθέτη με τη διάταξη αυτή ήταν η διαφύλαξη του δημιουργού και των έργων του ειδικότερα κατά την εκμετάλλευσή τους από τρίτους στους οποίους είχαν παραχωρηθεί εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος.

Όμως, λόγω της συχνής και ευρύτατης δυνατότητας εκμετάλλευσης έργων πνευματικής ιδιοκτησίας με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας, καθίσταται αναγκαία είτε η παραχώρηση της άσκησης ορισμένων εξουσιών του ηθικού δικαιώματος στους τρίτους που έχουν αναλάβει την εκμετάλλευση των έργων είτε η εξασφάλιση των τρίτων ότι ο δημιουργός δε θα ασκήσει εξουσίες του ηθικού δικαιώματος, οι οποίες θα εμποδίσουν την αποτελεσματική εκμετάλλευση των έργων. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσο είναι δυνατή η παραίτηση του δημιουργού από την άσκηση εξουσιών του ηθικού δικαιώματος, και αν ναι με ποιο τρόπο, υπό ποιες προϋποθέσεις και σε ποια έκταση. Το ερώτημα αυτό θα απαντηθεί παρακάτω.

Το αμεταβίβαστο του ηθικού δικαιώματος προκύπτει από τη νομική του φύση. Το άρθρο 6 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισίου, με το οποίο θεσπίζεται το ηθικό δικαίωμα, δεν κάνει καμία αναφορά στο ζήτημα της παραίτησης από αυτό και επομένως συνάγεται ότι τα κράτη που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση είναι ελεύθερα να το ρυθμίσουν. Συνεπώς, η Διεθνής Σύμβαση Βέρνης-Παρισίου δεν αποκλείει τη δυνατότητα παραίτησης από το ηθικό δικαίωμα. Όμως η αντιμετώπιση του θέματος θα κριθεί από τη φύση του ηθικού δικαιώματος, από το σκοπό θέσπισής του και την ανάγκη εξισορρόπησης των δικαιωμάτων των δημιουργών και των τρίτων που αναλαμβάνουν την εκμετάλλευση των έργων τους. Ο αμεταβίβαστος μεταξύ ζώντων

⁵⁵ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 138-139, Κικκής Ιωάννης, «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Ε/2005, σελ. 296-299.

χαρακτήρας του ηθικού δικαιώματος, κάμπτεται στο ελληνικό δίκαιο με το άρθρο 16 Ν. 2121/1993, το οποίο προβλέπει ότι «η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό»⁵⁶. Η συναίνεση του άρθρου αυτού δε σημαίνει ότι ο δημιουργός παραιτείται από το ηθικό του δικαίωμα αλλά ότι παραιτείται μόνο από την ενάσκησή του έναντι κάποιου τρίτου. Τέλος, με την παροχή αυτής της συναίνεσης ο δημιουργός συναινεί, ανέχεται να προβεί ο τρίτος σε πράξεις ή παραλείψεις, οι οποίες διαφορετικά θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού του δικαιώματος, αρκεί ο πυρήνας του δικαιώματος να παραμένει απαραβίαστος⁵⁷.

1.7. Η παραίτηση από το ηθικό δικαίωμα

Η εκ των προτέρων παραίτηση από το ηθικό δικαίωμα έργων που δεν έχουν ακόμα γεννηθεί (μελλοντικά έργα) δεν είναι δυνατή διότι λείπει το αντικείμενο της πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή το ίδιο το έργο. Ο Ν. 2121/1993 με το άρθρο 13 παρ. 5 απαγορεύει τις συμβάσεις ή τις άδειες εκμετάλλευσης που περιλαμβάνουν το σύνολο των μελλοντικών έργων του δημιουργού, ενώ επιτρέπει αυτές που είναι περιορισμένες σε έκταση και διάρκεια (αυτές, δηλαδή, που καλύπτουν μικρό αριθμό μελλοντικών έργων ή μικρή χρονική διάρκεια). Η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση παραίτησης από το ηθικό δικαίωμα επί μελλοντικών έργων του δημιουργού. Επομένως, είναι αποδεκτή η παραίτηση από αυτό όταν δεν αφορά το σύνολο των μελλοντικών έργων αλλά έναν περιορισμένο αριθμό τους. Γι' αυτό, σωστό θα είναι να τίθεται στη σύμβαση περιορισμός ως προς την έκταση και τη διάρκεια της παραίτησης, ώστε να καλύπτεται μόνο ένα μικρό τμήμα των μελλοντικών έργων του δημιουργού και με τον τρόπο αυτό μπορεί να αποφευχθεί τυχόν ακυρότητα της σύμβασης λόγω υπέρμετρης δέσμευσης του δημιουργού.

Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση του ηθικού δικαιώματος και τον σκοπό καθιέρωσής του, συνάγεται ότι δεν είναι δυνατή η οριστική παραίτηση από το σύνολο του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού, δηλαδή από όλες τις εξουσίες που το

⁵⁶ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 9.

⁵⁷ ΕφΘεσ 1929/2007: Η απόφαση αυτή έκρινε, αντιθέτως, ότι η έκδοση και κυκλοφορία ενός λευκώματος από εκδοτικό οίκο χωρίς τη συναίνεση του πνευματικού δημιουργού του λευκώματος συνιστούσε προσβολή του ηθικού και περιουσιακού δικαιώματος.

απαρτίζουν, για πάντα ή για το σύνολο των υφιστάμενων ή των μελλοντικών έργων. Μια τέτοιου είδους παραίτηση θα ισοδυναμούσε με μεταβίβαση του δικαιώματος, γεγονός που απαγορεύεται από το νόμο, διότι θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος, ενώ εξάλλου αυτή θα συνιστούσε και κατάλυση του στενού δεσμού του δημιουργού με το έργο του αφού θα επέσυρε την πλήρη αποξένωσή του από αυτό. Επίσης, ο αυστηρά προσωπικός χαρακτήρας του ηθικού δικαιώματος και η εμφάνιση πολλών ομοιοτήτων αυτού με το δικαίωμα της προσωπικότητας ενισχύουν την άποψη περί μη δυνατότητας παραίτησης από αυτό και ακόμη ένας τέτοιος όρος θα μπορούσε να κριθεί και άκυρος, ως αντίθετος με το άρθρο 179 ΑΚ, λόγω υπέρμετρης δέσμευσης της ελευθερίας του δημιουργού.

Στο σημείο αυτό θα εξεταστεί η δυνατότητα του δημιουργού να παραιτηθεί από το ηθικό του δικαίωμα αναφορικά με τις επιμέρους εξουσίες του ηθικού δικαιώματος:

α) Εξουσία δημοσίευσης

Η παραίτηση του δημιουργού από την εξουσία δημοσίευσης του έργου του στο πλαίσιο συμβάσεων εκμετάλλευσης έργων πνευματικής ιδιοκτησίας μπορεί να προβλεφθεί στη σχετική σύμβαση με τη μορφή παροχής συναίνεσης του δημιουργού στον τρίτο, αντισυμβαλλόμενο του για τη διενέργεια συγκεκριμένης πράξης και μάλιστα της δημοσίευσης του έργου, η οποία διαφορετικά θα αποτελούσε προσβολή του ηθικού δικαιώματος, χωρίς να θίγονται οι λοιπές εξουσίες του ηθικού δικαιώματος. Η εν λόγω συναίνεση, από τη μια πλευρά συνιστά παραίτηση του δημιουργού από την ενάσκηση των αξιώσεών του έναντι του αντισυμβαλλομένου του και από την άλλη πλευρά ισοδυναμεί με μεταβίβαση της άσκησης της συγκεκριμένης εξουσίας (δημοσίευσης) στον αντισυμβαλλόμενο. Επομένως, τυχόν αποδοχή της άποψης ότι η συναίνεση του δημιουργού θα συνιστούσε παραίτηση από την ενάσκηση των αξιώσεών του που πηγάζουν από το δικαίωμά του αυτό (την εξουσία δημοσίευσης) θα εμπόδιζε την επίκληση από αυτόν και την εφαρμογή του άρθρου 15 παρ. 5, το οποίο προβλέπει την υποχρέωση εκείνου που αποκτά το δικαίωμα ή την άδεια εκμετάλλευσης να καταστήσει μέσα σε εύλογο χρόνο το έργο προσιτό στο κοινό με τον κατάλληλο τρόπο εκμετάλλευσης.

β) Εξουσία πατρότητας

Η εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας (άρθρο 4 παρ. 1 εδ. β' Ν. 2121/1993), όπως έχει προαναφερθεί, καλύπτει την εξουσία του δημιουργού να απαιτεί, όσο είναι

δυνατό, τη μνεία του ονόματός του στα αντίτυπα του έργου του και σε κάθε δημόσια χρήση του ή αντίθετα να διατηρεί την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο.⁵⁸ Τυχόν συμφωνία του δημιουργού με τον τρίτο που εκμεταλλεύεται το έργο του για μη εμφάνιση του ονόματός του επί του έργου του δεν ισοδυναμεί με παραίτησή του από τη συγκεκριμένη εξουσία του ηθικού δικαιώματος, αφού η επιλογή της ανωνυμίας αποτελεί έναν από τους τρόπους άσκησης της εξουσίας αναγνώρισης της πατρότητας που του αναγνωρίζει ο νόμος.

Η συμφωνία με την οποία ο δημιουργός παραιτείται από την εξουσία προβολής του ονόματός του πάνω στο έργο ή σε συνάφεια με αυτό είναι επιτρεπτή, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να εμφανίζεται τρίτος ως δημιουργός του έργου του. Είναι, δηλαδή δυνατή η θέση συμβατικών περιορισμών στην εξουσία αναγνώρισης της πατρότητας, αρκεί αυτοί να μην καταλήγουν στην προσβολή του πυρήνα του δικαιώματος.

γ) Εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας

Πλήρης παραίτηση από την εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας δε νοείται. Η παροχή της συναίνεσης του δημιουργού για ορισμένες επεμβάσεις στο έργο του από τον τρίτο που δικαιολογούνται στο πλαίσιο εκτέλεσης της σύμβασης είναι ειδική και περιορισμένη σε έκταση και δε θίγει τον πυρήνα του δικαιώματος του δημιουργού. Στην πράξη, συνήθως, η συναίνεση του δημιουργού παρέχεται εκ των προτέρων, κατά τη σύναψη της σχετικής σύμβασης. Σημαντικό, όμως, ως προς εξασφάλιση του δημιουργού να προσδιορίζεται με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια το είδος και η έκταση των επεμβάσεων που μπορεί να επιχειρήσει ο τρίτος στο έργο, στο βαθμό βέβαια που είναι εφικτό και ανάλογα με τον εκάστοτε τρόπο εκμετάλλευσης του έργου. Επίσης, είναι δυνατή και η εκ των υστέρων, δηλαδή μετά τη διενέργεια από τον τρίτο πράξεων ή παραλήψεων και ενώ ο δημιουργός γνωρίζει την έκταση και τη φύση των ενεργειών του τρίτου στο έργο του, συναίνεση του δημιουργού για τη διενέργεια των πράξεων αυτών. Μια τέτοια παραίτηση από την εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας, η οποία στην ουσία αποτελεί έγκριση των

⁵⁸ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 257, Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 130-131.

πράξεων ή παραλείψεων του τρίτου από το δημιουργό, είναι έγκυρη εφόσον γίνεται εγγράφως και δεν είναι αντίθετη με τα χρηστά ή τα συναλλακτικά ήθη.

Πρέπει, πάντως, να γίνει δεκτό ότι είναι νοητή η παραίτηση από την εξουσία περιφρούρησης της ακεραιότητας μέσω της εφαρμογής του άρθρου 16 σε ορισμένες κατηγορίες έργων όπως είναι τα αρχιτεκτονικά έργα, λόγω της εξυπηρέτησης του λειτουργικού και πρακτικού τους χαρακτήρα ο οποίος επιβάλλει συνήθως τροποποιήσεις ή αλλαγές σ' αυτά.

δ) Εξουσία προσπέλασης

Στο σημείο αυτό υποστηρίζεται ότι τυχόν παραίτηση του δημιουργού από την εξουσία προσπέλασης θα είχε ως συνέπεια τον περιορισμό της άσκησης από το δημιουργό εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος, δεδομένου ότι η εξουσία αυτή ασκείται ως επί το πλείστον μετά τη μετάβαση του υλικού φορέα του έργου σε τρίτον που επισύρει απομάκρυνση του έργου από το δημιουργό. Γι' αυτό είναι σωστό να γίνει δεκτό ότι η παραίτηση από την εξουσία αυτή δεν είναι επιτρεπτή, εκτός αν αυτή προβλέπεται στη σύμβαση, μόνο για ειδικά προσδιοριζόμενες περιπτώσεις, ώστε να εξασφαλίζεται ο δημιουργός αλλά και ο τρίτος που πλέον στην κυριότητά του τον υλικό φορέα του έργου⁵⁹.

ε) Εξουσία υπαναχώρησης-μετανοίας

Παραίτηση από την εξουσία υπαναχώρησης-μετανοίας δεν θα μπορούσε να γίνει δεκτή, λόγω του ότι η άσκηση αυτής της εξουσίας στοχεύει στην προάσπιση της προσωπικότητας του δημιουργού και τυχόν παραίτηση απ' αυτή θα ισοδυναμούσε σε ένα βαθμό με παραίτηση από το δικαίωμα της προσωπικότητας του ατόμου, η οποία δε νοείται⁶⁰

⁵⁹ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 266-268.

⁶⁰ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 25-34, Παπαετροπούλου-Ταλιαδούρου Εύα, «Ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η αξία του ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2010, σελ. 42-56.

2. Το δικαίωμα της προσωπικότητας

2.1. Γενικά

Η προσωπικότητα, όσον αφορά την ηθική της διάσταση, εκδηλώνεται ως έκφανση της ανθρώπινης φύσης που πορεύεται προς την ωρίμανση. Ενόψει της εσωτερικής πολυμορφίας που διέπει την ανθρώπινη συνειδησιακή ύπαρξη, της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον άνθρωπο με τους συνανθρώπους του και τα πράγματα του εξωτερικού κόσμου καθώς επίσης και της «μεταφυσικής σύνδεσης» του προσώπου με τον κόσμο των ηθικών αξιών, γίνεται δεκτό ότι η προσωπικότητα διέπεται από «δυναμική». Η άποψη αυτή συλλαμβάνει την έννοια της προσωπικότητας ως ενότητας σωματικών, ηθικοψυχικών και πνευματικών στοιχείων, τα οποία διαμορφώνονται μέσω της ενεργούς συμμετοχής του ατόμου στην κοινωνία βίου, δράσεων, αξιών και ιδεών με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας.

2.2. Σύνταγμα και Αστικός Κώδικας

Ο ΑΚ περιέλαβε διάταξη (ΑΚ 57), με την οποία προστατεύει την προσωπικότητα του προσώπου από κάθε παράνομη προσβολή. Η προστασία αυτή έχει λάβει συνταγματική κατοχύρωση, καθώς το άρθρο 2 παρ. 1 Σ προβλέπει ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Η ΑΚ 57 αποτελεί συγκερασμό των άρθρων 2 παρ. 1 και 5 παρ. 1 Σ⁶¹, κατά τρόπο ώστε στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα της προσωπικότητας να περιλαμβάνεται τόσο ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος, όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας⁶². Η συνταγματική κατοχύρωση της προσωπικότητας έχει ως συνέπεια την υποχρέωση των οργάνων της Πολιτείας να τη σέβονται και να την προστατεύουν. Έτσι, νόμος που περιορίζει ή καταργεί την προστασία που παρέχεται από τις διατάξεις του ΑΚ, θεωρείται αντισυνταγματικός και δεν εφαρμόζεται από τα δικαστήρια. Ο ΑΚ δεν περιέχει ορισμό της προσωπικότητας, η οποία δεν πρέπει να συγχέεται με την προσωπικότητα υπό στενή έννοια, δηλαδή την ικανότητα δικαίου. Αν και δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός ορισμός θα μπορούσε να ειπωθεί ότι προσωπικότητα είναι όλες εκείνες οι αστάθμητες αξίες οι οποίες απαρτίζουν την

⁶¹ Φίλιος Παύλος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 41.

⁶² Καράκωστας Ιωάννης, «Το Δίκαιο της προσωπικότητας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 46-47, 60.

ουσία του ανθρώπου. Η ευρεία έννοια της προσωπικότητας έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να καλύψει προσβολές, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να προβλεφθούν από το νομοθέτη⁶³.

Η διάταξη του άρθρου 57 ΑΚ παρέχει στο πρόσωπο του οποίου η προσωπικότητα προσβλήθηκε παρανόμως, τις επιμέρους αξιώσεις της άρσης της προσβολής και της μη επανάληψής της στο μέλλον, ενώ δεν αποκλείεται αποζημίωση σύμφωνα με τις διατάξεις του δικαίου της αδικοπραξίας. Επιπλέον, η διάταξη του άρθρου 59 ΑΚ παρέχει στο δικαστήριο στο οποίο προσφεύγει ο προσβληθείς τη δυνατότητα επιδίκασης αποζημίωσης για την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης που υπέστη⁶⁴.

2.3. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας και η οριοθέτηση του δικαιώματος της προσωπικότητας

Το δικαίωμα της προσωπικότητας έχει ιδιαίτερη φυσιογνωμία, με αποτέλεσμα να διακρίνεται από τα γνωστά είδη δικαιωμάτων. Είναι ένα δικαίωμα προσωπικό και όχι περιουσιακό, προσωποπαγές καθώς συνδέεται τόσο στενά με το πρόσωπο του δικαιούχου ώστε δεν μπορεί να μεταβιβαστεί ή να κληρονομηθεί, απόλυτο⁶⁵ διότι στρέφεται κατά πάντων και απαιτεί το σεβασμό του από κάθε πρόσωπο και κάθε πιθανή προσβολή, αυτοτελές με την έννοια ότι δεν μπορεί να ανήκει από κοινού σε περισσότερους και δικαίωμα για το οποίο ενδιαφέρεται η δημόσια τάξη αφού πολλές εκφάνσεις του συνδέονται στενά με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 2 παρ. 1 Σ) και έχουν αναπαλλοτρίωτο χαρακτήρα.

Οριοθέτηση του περιεχομένου της προσωπικότητας μέσω περιοριστικής απαρίθμησης των περιλαμβανομένων σ' αυτή αγαθών δεν είναι δυνατή. Τυπικό αντικείμενο προστασίας αποτελούν οι εκφάνσεις της προσωπικότητας που δεν είναι δυνατόν να αποσπαστούν από το φορέα τους είτε διότι ο τελευταίος γεννιέται με αυτές (π.χ. όνομα, τιμή) είτε διότι αποκτώνται κατά τη διάρκεια της ζωής του (π.χ.

⁶³ Γεωργιάδης Απόστολος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2012, σελ. 170-171.

⁶⁴ Δακωρώνια Γ. Ευγενία, «Το ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού ως ειδική έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα: η οπτική γωνία ενός αστικολόγου», Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, τεύχος 4/έτος 2010, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 364.

⁶⁵ Φίλιος Παύλος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 42.

πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις) και αφετέρου δικαιώματα, τα οποία είναι μεν δυνατό να αποσπαστούν από το φορέα (π.χ. προϊόντα διανοίας) αλλά θεωρούνται άμεσα συνδεδεμένα με αυτόν⁶⁶.

Επίσης, το δικαίωμα της προσωπικότητας χαρακτηρίζεται ως δικαίωμα-πλαίσιο, διότι σε αυτό περιλαμβάνονται οι εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας καθώς και συντελεστές καθοριστικοί της ατομικότητας του προσώπου⁶⁷. Τα έννομα αγαθά που περικλείονται στο δικαίωμα της προσωπικότητας δεν αποτελούν αυτοτελή ιδιαίτερα δικαιώματα αλλά επιμέρους εκδηλώσεις του ενιαίου δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας, έτσι ώστε η προσβολή οποιασδήποτε εκφάνσεως της προσωπικότητας να σημαίνει και προσβολή του συνόλου της προσωπικότητας. Εντούτοις, η ad hoc εξειδίκευση του μερικότερου αγαθού της προσωπικότητας που προσβάλλεται κάθε φορά είναι απαραίτητη, γιατί η έννομη προστασία χορηγείται σύμφωνα με τα ειδικότερα χαρακτηριστικά του προσβαλλόμενου αγαθού και του τρόπου προσβολής. Πάντως, δεν αποκλείεται η παράλληλη προσβολή περισσότερων εκφάνσεων της προσωπικότητας, όπως π.χ. της εικόνας του προσώπου και του απορρήτου της ιδιωτικής του ζωής. Σε μια τέτοια περίπτωση, η συνολική προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας κρίνεται σοβαρότερη γεγονός που έχει ιδιαίτερη σημασία κατά την ένδικη αξιολόγηση της παραβατικής συμπεριφοράς.

Ο χαρακτηρισμός του δικαιώματος της προσωπικότητας ως δικαιώματος-πλαισίου ανάγεται στη γερμανική διδασκαλία, όπου αποτελεί και τη μάλλον κρατούσα άποψη. Σύμφωνα με αυτή, το δικαίωμα πλαίσιο πρέπει να πληρωθεί και να συγκεκριμενοποιηθεί με βάση τις κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται τα επιμέρους έννομα αγαθά της προσωπικότητας και ο δε παράνομος χαρακτήρας της προσβολής κρίνεται από την εκάστοτε ad hoc στάθμιση συμφερόντων. Υποστηρίζεται, όμως, και η άποψη ότι το δικαίωμα της προσωπικότητας αποτελείται, αφενός, από ένα πυρήνα σε σχέση με τον οποίο όλες οι επεμβάσεις θεωρούνται καταρχήν παράνομες και

⁶⁶ Δακορώνια Γ. Ευγενία, «Το ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού ως ειδική έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα: η οπτική γωνία ενός αστικολόγου», Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, τεύχος 4/έτος 2010, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 364.

⁶⁷ Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2η, 2016, σελ. 756, ΕφΑθ 5538/2006.

αφετέρου από τα λοιπά αγαθά της προσωπικότητας, η προσβολή των οποίων κρίνεται κατά περίπτωση αν συνιστά ή όχι παράνομη συμπεριφορά.

2.4. Γερμανική Έννομη Τάξη

Πάντως, παρά την έλλειψη ρητής νομοθετικής ρύθμισης περί γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας στη γερμανική έννομη τάξη, η γερμανική νομολογία και θεωρία διέπλασαν το δικαίωμα της προσωπικότητας κατ' εφαρμογή της συνταγματικής επιταγής περί προστασίας της αξίας του ανθρώπου του άρθρου 1 παρ. 1 και 2 παρ. 1 του Θεμελιώδη Νόμου της Γερμανίας (Grundgesetz) για την ανάπτυξη της προσωπικότητας⁶⁸. Η τριτενέργεια των συνταγματικών διατάξεων στις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου ή η αναγωγή στις συνταγματικές αξίες και αρχές των ανωτέρω διατάξεων είναι, κατά την κρατούσα άποψη, η ορθή μεθοδολογική λύση και όχι η ανάλογη εφαρμογή των ειδικών διατάξεων περί προστασίας επιμέρους αγαθών της προσωπικότητας που προβλέπονται στο γερμανικό δίκαιο, όπως π.χ. της παρ. 12 BGB (Γερμανικός Αστικός Κώδικας) για την προστασία του ονόματος. Η συνταγματική επιταγή περί προστασίας της αξίας του ανθρώπου τριτενεργεί στο κοινό δίκαιο ως γενικό δικαίωμα της προσωπικότητας μέσω της ρύθμισης περί αδιοπρακτικής ευθύνης της παρ. 823 I BGB, στην οποία εντάσσεται η προσωπικότητα ως αυτοτελώς προστατευόμενο έννομο αγαθό⁶⁹.

2.5. Πνευματική Ιδιοκτησία και δικαίωμα της προσωπικότητας

Η θεωρία της πνευματικής ιδιοκτησίας ως δικαίωμα προσωπικότητας δίνει έμφαση στον ηθικό δεσμό του δημιουργού με το έργο του. Η θεωρία αυτή βασίστηκε στην κεντρική ιδέα ότι το έργο είναι επέκταση της προσωπικότητας του δημιουργού και βάσει αυτής η ηθική σχέση του δημιουργού με το έργο του είναι όπως το δικαίωμα της προσωπικότητας, δηλαδή απόλυτη, απεριόριστη και αμεταβίβαστη. Το βασικότερο μειονέκτημα της συγκεκριμένης θεωρίας αποτελεί η διάκριση υποκειμένου-αντικειμένου που υφίσταται το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας σε αντίθεση με το δικαίωμα της προσωπικότητας. Πιο συγκεκριμένα, το έργο του δημιουργού ως άυλο αγαθό έχει αυτόνομη υπόσταση στον εξωτερικό κόσμο και

⁶⁸ Μεταπτυχιακή εργασία της Νικολαΐδου Ελένης, «Το Γερμανικό Σύνταγμα», διαθέσιμη στο <http://www.greeklaws.com> (δημοσίευση 1374 σελ. 1)

⁶⁹ Καράκωστας Ιωάννης, «Το Δίκαιο της προσωπικότητας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 54-56, 62.

μπορεί να μεταβιβαστεί σε τρίτους, ενώ τα δικαιώματα προσωπικότητας είναι ανεκχώρητα, ακληρονόμητα και ανεπίδεκτα συναλλαγής. Το έργο μπορεί να εκληφθεί ως προέκταση της προσωπικότητας του δημιουργού μόνο κατά το χρόνο διαδικασίας της δημιουργίας της δημιουργίας και μέχρι να δημοσιευθεί⁷⁰.

⁷⁰ Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.153-154.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΗΘΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΒΟΛΩΝ ΤΟΥΣ

1. Σχέση ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας

Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού διαμορφώθηκε και προσδιορίστηκε εννοιολογικά κατά το πρότυπο του δικαιώματος στην προσωπικότητα, εξελίχθηκε και διαπλάστηκε νομολογιακά, μέχρι τη στιγμή που αυτονομήθηκε⁷¹, χειραφετήθηκε⁷².

Η αυτονόμηση του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού επέφερε και αυτονόμηση του πυρήνα του, τον οποίο, όχι μόνο έχει την υποχρέωση η Πολιτεία πλέον να σέβεται αλλά και το καθήκον να προστατεύει, ασκώντας εκπροσωπούμενη από τον Υπουργό Πολιτισμού τις εξουσίες αναγνώρισης της πατρότητας των έργων και προστασίας της ακεραιότητάς τους (άρθρο 29 παρ. 2 Ν. 2121/1993) χάριν της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας.

Με την άσκηση του ιδιόμορφου αυτού ηθικού δικαιώματος του Δημοσίου εξασφαλίζεται η διατήρηση της ατομικότητας και τη ακεραιότητας του συνόλου των πνευματικών έργων, με τη γνώση των οποίων από γενιά σε γενιά θα επηρεάζεται, θα διαπλάσσεται και θα διαμορφώνεται το δικαίωμα στην προσωπικότητα των μελλοντικών υποκειμένων του δικαίου⁷³.

Το ηθικό δικαίωμα και το δικαίωμα της προσωπικότητας είναι προσωπικά, απόλυτα και απεριορίστα δικαιώματα⁷⁴. Δικαίωμα προσωπικότητας και ηθικό δικαίωμα, επομένως, συνδέονται παρά το γεγονός ότι αποτελούν δύο διακριτά μεταξύ

⁷¹ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας και το δικαίωμά του επί της ιδίας προσωπικότητας», Αρμενόπουλος 2009, σελ. 649, Παπαπετροπούλου-Ταλιαδούρου Εύα, «Ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η αξία του ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2010, σελ. 61-62.

⁷² Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Εμπορευματοποίηση προσωπικότητας και δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας – Αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ν. 2121/1993 στην εκμετάλλευση του δικαιώματος προσωπικότητας», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 577.

⁷³ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 245-246.

⁷⁴ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 58.

τους δικαιώματα ως προς το υποκείμενο, το αντικείμενο και το σύστημα προστασίας του καθενός. Με τη διατύπωση του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 εκφράζεται με πλήρη νομοθετική σαφήνεια η αυτονομία του ηθικού δικαιώματος σε σχέση με το δικαίωμα της προσωπικότητας⁷⁵. Υπό το προϊσχύσαν του Ν. 2121/1993 δίκαιο, γινόταν δεκτό ότι το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού αποτελούσε έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητά του και συγκεκριμένα «στοιχείο» της ηθικής του υπόστασης ή και «αποτύπωση» του εσωτερικού του κόσμου και για αυτό το λόγο θα απολάμβανε την προστασία, η οποία παρεχόταν από το άρθρο 57 ΑΚ και από το 59 ΑΚ. Αυτό συνέβαινε διότι η διάταξη του άρθρου 60 ΑΚ δεν επαρκούσε για την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, την οποία υφίστατο συχνά ο δημιουργός από την προσβολή του προσωπικού του δεσμού με το έργο του. Τα ηθικά συμφέροντα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας επί του έργου του πριν από το Ν. 2121/1993 απολάμβαναν κοινή και ενιαία προστασία με το δικαίωμα στην προσωπικότητά του άρθρου 57 ΑΚ ως ειδικότερη αυτού έκφανση⁷⁶. Ο Ν. 2121/1993 θεσπίζει, όπως έχει αναφερθεί, το ηθικό δικαίωμα ως ένα από τα στοιχεία του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας και το ηθικό δικαίωμα έχει πλέον χειραφετηθεί από το δικαίωμα της προσωπικότητας⁷⁷, είναι αυτόνομο δικαίωμα με ίδιο σύστημα προστασίας. Η αυτοτελής αυτή ρύθμισή του μετέβαλε και τη νομική του φύση. Η αυτονομία αυτή του ηθικού δικαιώματος μετά την εισαγωγή του Ν. 2121/1993 δεν αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 57 ΑΚ για την προστασία της

⁷⁵ ΜονΠρωτΑθ 7483/2007, ΜονΠρωτΑθ 276/2001, Κικκής Ιωάννης, «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Ε/2005, σελ. 295.

⁷⁶ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 124.

⁷⁷ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Εμπορευματοποίηση προσωπικότητας και δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας – Αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ν. 2121/1993 στην εκμετάλλευση του δικαιώματος προσωπικότητας», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 577, Δακωρώνια Γ. Ευγενία, «Το ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού ως ειδική έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα: η οπτική γωνία ενός αστικολόγου», Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, τεύχος 4/έτος 2010, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 363, Μαρίνος Μιχ – Θεόδ., «Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων», Ελληνική Δικαιοσύνη, τόμος 35^{ος}, 1994, σελ. 1445, Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ηθικό δικαίωμα και δικαίωμα επί της προσωπικότητας – Συγχρόνως παρατηρήσεις στην απόφαση 1357/1997 ΕιρΑθ», ΔΕΕ 12/1997, σελ. 1143, Ορισμένες δικαστικές αποφάσεις εξακολουθούν να θεωρούν το δικαίωμα της προσωπικότητας (άρθρο 57 ΑΚ) ως έρεισμα του ηθικού δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας. Ενδεικτικώς ΜονΠρΑθ 4087/1995, ΕιρΑθ 1357/1997.

προσωπικότητας, εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του, δεδομένου ότι το ηθικό δικαίωμα δεν παύει να αποτελεί έκφανση της προσωπικότητας⁷⁸.

Πάντως, το γεγονός ότι το ηθικό δικαίωμα μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 2121/1993 απέκτησε νέα ανεξάρτητη νομοθετική θεμελίωση, δεν συνεπάγεται ότι το έργο αποσυνδέθηκε από την προσωπικότητα του δημιουργού του. Αυτό αποτελεί τμήμα της προσωπικότητάς του, στοιχεία του έργου πηγάζουν από αυτή ακόμη και στη σύγχρονη πραγματικότητα, παρά τη νέα εξέλιξη της μορφής τους, του τρόπου και των μέσων δημιουργίας τους⁷⁹.

Την ασάφεια και τη σύγχυση για τη νομική φύση του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού και της σχέσης του με το δικαίωμα στην προσωπικότητα επιτείνει συχνά η θέση της νομολογίας και μετά την ισχύ του Ν. 2121/1993, διατυπώνοντας ότι η προσβολή εξουσίας του ηθικού δικαιώματος συνεπάγεται και προσβολή της προσωπικότητας του δημιουργού, θέση που αποκαλύπτεται επίκληση μαζί με τις διατάξεις των άρθρων 1, 2, 4 και 65 παρ. 1, 2 και 2 του Ν. 2121/1993 και των άρθρων 57, 59 και ενίοτε 60 ΑΚ⁸⁰. Η θέση αυτή της νομολογίας επικρίνεται από τη θεωρία.

Η αυτονομία του ηθικού δικαιώματος σε σχέση με το δικαίωμα της προσωπικότητας, προκύπτει και από τη λειτουργία καθενός από αυτά. Ειδικότερα, το δικαίωμα της προσωπικότητας λόγω της φύσης του είναι αμεταβίβαστο και το ηθικό δικαίωμα είναι αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων (άρθρο 2 παρ. 2 εδ. α' Ν. 2121/1993). Παρ' όλα αυτά, στο πλαίσιο άσκησης του δικαιώματος αυτού ο δημιουργός μπορεί να συναινέσει σε κάποιες πράξεις που διαφορετικά θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος (άρθρο 16 Ν. 2121/1993). Επίσης, στο πλαίσιο μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος και με τους προβλεπόμενους από το νόμο τρόπους, η μεταβίβαση ορισμένων εξουσιών του δικαιώματος αυτού σε τρίτους μπορεί να συνεπάγεται και παραίτηση ή περιορισμό της ηθικής εξουσίας.

⁷⁸ Δακορώνια Γ. Ευγενία, «Το ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού ως ειδική έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα: η οπτική γωνία ενός αστικολόγου», Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, τεύχος 4/έτος 2010, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 365.

⁷⁹ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 7.

⁸⁰ ΕφΘεσ 3340/1998, ΕιρΑθ 1357/1997, ΕφΘεσ 3321/1998.

Η διάκριση αυτή του ηθικού δικαιώματος από το δικαίωμα στην προσωπικότητα έχει ως συνέπεια να μη χάνεται το δικαίωμα αυτό μετά το θάνατο του δημιουργού αλλά με βάση το άρθρο 12 παρ. 2 εδ. β' Ν. 2121/1993 «να περιέρχεται στους κληρονόμους του, που οφείλουν να το ασκούν σύμφωνα με τη θέληση του δημιουργού, εφόσον τέτοια θέληση έχει ρητά εκφραστεί» και να ακολουθεί τη διάρκεια ζωής του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρο 29 παρ. 2 Ν. 2121/1993). Έτσι, το ηθικό δικαίωμα «αποκολλάται» από την προσωπικότητα του δημιουργού και οι εξουσίες του ενασκούνταν από τους κληρονόμους του ή ορισμένες από αυτές και από το Δημόσιο μετά τη λήξη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας (άρθρο 29 παρ. 2 Ν. 2121/1993)⁸¹.

Επιπλέον, μέχρι την ισχύ του Ν. 2121/1993, άρθρο 60 ΑΚ αποτελούσε μεταξύ άλλων διατάξεων τη νομική βάση για να καλύψει, μ' ένα γενικό δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας, κενά στην ελληνική νομοθεσία περί προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας⁸². Με το Ν. 2121/1993 η αστική προστασία του ηθικού δικαιώματος ρυθμίζεται πλέον αυτοτελώς ως προστασία του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας στο άρθρο 65⁸³. Το νέο σύστημα κυρώσεων του Ν. 2121/1993 είναι αυτόνομο και οι προβλεπόμενες κυρώσεις έχουν σχετική αυτοτέλεια και μπορούν να λειτουργήσουν σε ό,τι αφορά την αστική προστασία, χωρίς άμεση προσφυγή στις γενικές διατάξεις⁸⁴. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να γίνει και συμπληρωματική εφαρμογή των διατάξεων του ΑΚ και επομένως και του άρθρου 60 ΑΚ. Επίσης, καθίσταται δυνατή και η παράλληλη άσκηση απαιτήσεων και από το άρθρο 57 ΑΚ όταν δεν συντρέχει μόνο προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αλλά και

⁸¹ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ηθικό δικαίωμα και δικαίωμα επί της προσωπικότητας – Συγχρόνως παρατηρήσεις στην απόφαση 1357/1997 ΕιρΑθ», ΔΕΕ 12/1997, σελ. 1143-1144, Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Αστικό Δίκαιο», ΧρΙΔ 2009, σελ. 15.

⁸² Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Εμπορευματοποίηση προσωπικότητας και δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας – Αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ν. 2121/1993 στην εκμετάλλευση του δικαιώματος προσωπικότητας», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 577.

⁸³ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Αστικό Δίκαιο», ΧρΙΔ 2009, σελ. 26 («Σκοπός της διάταξης αυτής είναι η θέσπιση ενός αυτόνομου συστήματος αστικών κυρώσεων που ισχύει ενιαία σε κάθε περίπτωση προσβολής της πνευματικής ιδιοκτησίας, των συγγενικών δικαιωμάτων και του δικαιώματος ειδικής φύσης του κατασκευαστή βάσης δεδομένων»).

⁸⁴ Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 372-373.

της προσωπικότητας του δημιουργού με αφορμή ένα συγκεκριμένο έργο ή δεν τίθεται θέμα προσβολής ηθικού δικαιώματος, ελλείψει έργου, αλλά η οικειοποίηση μιας ιδέας ή θεωρίας κάποιου προσβάλλει την προσωπικότητα του τελευταίου⁸⁵.

Μεταξύ των δύο προαναφερθέντων δικαιωμάτων υφίσταται συγγένεια αλλά όχι ταύτισή τους. Ειδικότερα, ο σύνδεσμος του ηθικού δικαιώματος με το δικαίωμα επί της προσωπικότητας του δημιουργού δεν μπορεί να καταλυθεί εντελώς.⁸⁶ Ο Κουμάντος επισημαίνει ότι η προσωπική σχέση του δημιουργού με το έργο του «ασφαλώς περιέχεται στα έννομα αγαθά που προστατεύονται από το δικαίωμα της προσωπικότητας»⁸⁷. Από την άλλη μεριά, το ηθικό δικαίωμα αποτελεί τον κινητήριο μοχλό του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας που «σε μεγάλο βαθμό προστατεύει λόγω της διαπλοκής του με το περιουσιακό δικαίωμα ή περιουσιακές εξουσίες του δημιουργού και την εμπορευματοποίηση του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας»⁸⁸. Το έργο δεν είναι απαραίτητο να αντικατοπτρίζει την προσωπικότητα του δημιουργού, αλλά σίγουρα απορρέει από αυτήν. Όμως, η σύνδεση του ηθικού δικαιώματος με συγκεκριμένο έργο δεκτικό εκμετάλλευσης το καθιστά διακριτό από το γενικό δικαίωμα στην προσωπικότητα και βοηθά στον εντοπισμό των μεταξύ τους διαφορών και ακολούθως στον προσδιορισμό του προστατευτικού πεδίου των δύο δικαιωμάτων⁸⁹.

Τέλος, η κοινή, αλλά διακριτή θεώρηση δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και δικαιώματος επί της προσωπικότητας, ως απολύτων και αποκλειστικών

⁸⁵ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ηθικό δικαίωμα και δικαίωμα επί της προσωπικότητας – Συγχρόνως παρατηρήσεις στην απόφαση 1357/1997 ΕιρΑθ», ΔΕΕ 12/1997, σελ. 1144.

⁸⁶ Αυτό προκύπτει και από το σύστημα νομοθετικής ρύθμισης των εκφάνσεων-εξουσιών του ηθικού δικαιώματος, καθώς επίσης και από ορισμένες ρυθμίσεις που αφορούν τη μεταβίβαση εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρα 13 παρ. 5, 14, 15 παρ. 4, 17, 18 Ν. 2121/1993).

⁸⁷ Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 246, 263.

⁸⁸ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Εμπορευματοποίηση προσωπικότητας και δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας – Αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ν. 2121/1993 στην εκμετάλλευση του δικαιώματος προσωπικότητας», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 577. Στο σημείο αυτό ο Μαρίνος χαρακτηρίζει το ηθικό δικαίωμα ως ζωτικό τμήμα του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.

⁸⁹ Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ηθικό δικαίωμα και δικαίωμα επί της προσωπικότητας – Συγχρόνως παρατηρήσεις στην απόφαση 1357/1997 ΕιρΑθ», ΔΕΕ 12/1997, σελ. 1143, «το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύει το έργο και όχι τη διαδικασία της δημιουργίας ως απόρροια του δικαιώματος προσωπικότητας ή την ελευθερία δημιουργίας».

δικαιωμάτων από τα οποία απορρέουν δέσμες εξουσιών, ίσως να βοηθήσει στην εννοιολογική καθαρότητα του ηθικού δικαιώματος και επομένως στην αποτελεσματική προστασία του δημιουργού που συνιστά και το εννοιολογικό υπόβαθρο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας⁹⁰.

2. Προσβολές του ηθικού δικαιώματος στον ψηφιακό χώρο

2.1. Προσβολή της εξουσίας δημοσίευσης στο διαδίκτυο

Το ηθικό δικαίωμα φαίνεται σαν να απειλείται σε μεγάλο βαθμό από το ψηφιακό περιβάλλον, λόγω της εύκολης και ταχύτατης αναπαραγωγής και διάδοσης έργων στο διαδίκτυο και της δυνατότητας διάδρασης των χρηστών στα έργα, σε συνδυασμό με την αδυναμία απόλυτου ελέγχου από το δημιουργό της χρήσης των έργων του από τους χρήστες κατά την κυκλοφορία τους στο διαδίκτυο. Ο μεγάλος αριθμός δυνητικών δημιουργών που υπάρχει στο χώρο του διαδικτύου, οι οποίοι χάρη στην εύκολη πρόσβαση στα έργα και στη δυνατότητα συνδυασμού διαφορετικών μορφών ήδη υπαρχόντων έργων για τη δημιουργία νέων, αυξάνουν τον κίνδυνο προσβολής του ηθικού δικαιώματος των έργων πνευματικής ιδιοκτησίας. Από την άλλη μεριά, όμως, η ευρύτατη ζήτηση και χρήση έργων στο διαδίκτυο έχει ως αποτέλεσμα να προβάλλεται από τα άτομα, τα οποία εκμεταλλεύονται τα έργα πνευματικής ιδιοκτησίας ως εμπόδιο στην εκμετάλλευσή τους στο βαθμό, στην έκταση και με τον τρόπο που αυτά επιθυμούν.

Ο δημιουργός αποφασίζοντας να διαθέσει το έργο του στο διαδίκτυο, π.χ. με τη θέση του σε μια ιστοσελίδα, αποδέχεται και συναινεί αυτό να είναι προσιτό σε όλο τον κόσμο οποιαδήποτε στιγμή, εφόσον, βέβαια, το κοινό επισκεφτεί τη συγκεκριμένη σελίδα. Το περιεχόμενο της σύμβασης για την εκμετάλλευση ενός έργου μέσω του διαδικτύου, μπορεί να περιοριστεί ή να προσδιοριστεί ως προς τον τρόπο και την έκταση της εκμετάλλευσης του έργου, αλλά δεν μπορεί να περιοριστεί ως προς τον τόπο όπου επιτρέπεται η εκμετάλλευση του έργου, καθώς το διαδίκτυο καλύπτει ολόκληρο τον κόσμο. Με τον τρόπο αυτό, διευρύνεται το κοινό προς το οποίο απευθύνεται το έργο, διότι υπάρχει η δυνατότητα ταυτόχρονης πρόσβασης απεριόριστου χρόνου αριθμού προσώπων στο έργο από οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη και επομένως, απαιτείται άδεια του δημιουργού για τη δημοσίευσή του στο

⁹⁰ Παπαπετροπούλου-Ταλιαδούρου Εύα, «Ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η αξία του ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2010, σελ. 58-66.

διαδίκτυο ακόμα και αν αυτό έχει ήδη δημοσιευτεί σε κλασικό υλικό φορέα. Συνεπώς, τυχόν διάθεση στο διαδίκτυο ενός δημοσιευμένου ή αδημοσίετου έργου⁹¹, χωρίς άδεια του δημιουργού, συνιστά προσβολή της εξουσίας δημοσίευσης, αφού το γεγονός αυτό μπορεί να επιδράσει στη φήμη του. Η έκταση της προσβολής θα είναι μεγαλύτερη αν η δημοσίευση αφορά αδημοσίετο έργο, το οποίο ο δημιουργός είχε αποφασίσει να μην καταστεί γνωστό στο κοινό για προσωπικούς, αισθητικούς ή άλλους λόγους. Επιπλέον, σε περίπτωση που ο δημιουργός δημοσιεύσει έργο του, εάν η ψηφιοποίησή του είναι κακής ποιότητας και επιφέρει αλλοιώσεις στην εικόνα ή στον ήχο του έργου, με αποτέλεσμα αυτό να μην αποδίδεται όπως το είχε δημιουργήσει ο ίδιος, τότε η δημοσίευσή του σε αυτή τη μορφή θα συνιστούσε προσβολή της εξουσίας δημοσίευσης.

Ένας άλλος μεγάλος κίνδυνος που υπάρχει από τη στιγμή διάθεσης ενός έργου στο διαδίκτυο είναι η δυσκολία, αν όχι αδυναμία, ελέγχου της περαιτέρω χρήσης του έργου όχι από τον αρχικό αντισυμβαλλόμενο του δημιουργού, ο οποίος δεσμεύεται συμβατικά έναντι του δημιουργού, αλλά από τρίτους χρήστες, οι οποίοι αποκτώντας πρόσβαση στο έργο μπορούν να το αναπαραγάγουν και να το εκμεταλλευτούν και άρα και να το δημοσιεύσουν περαιτέρω, κατά τέτοιο τρόπο που να είναι αντίθετος με τη βούληση του δημιουργού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η λύση παρέχεται μέσω της χρήσης τεχνολογικών μέτρων, τα οποία εμποδίζουν την πρόσβαση ή την επέμβαση στο έργο ή την επιτρέπουν μέσω της εφαρμογής ειδικής τεχνικής διαδικασίας.

Αναλυτικότερα, ορισμένες μορφές προσβολής της εξουσίας δημοσίευσης στο διαδίκτυο αποτελούν:

- α) η χωρίς άδεια παρουσίαση ενός ζωγράφου μέσω του διαδικτύου ημιτελών σχεδίων ή σπουδών του, τα οποία δεν είχε γνωστοποιήσει στο κοινό, διότι δεν το επιθυμούσε,
- β) η αποσπασματική δημοσίευση έργων στο διαδίκτυο, π.χ. με την ενεργοποίηση συνδέσμων, οι οποίοι παρουσιάζουν μόνο ορισμένα τμήματα του έργου, εφόσον, βέβαια, αυτά τα τμήματα δεν είναι αντιπροσωπευτικά ή δεν ανταποκρίνονται στο

⁹¹ ΜονΠρωτΑθ 32992/1997: Το δικαστήριο, εδώ, έκρινε ότι συνιστούσε προσβολή της εξουσίας δημοσίευσης η παρά τις αντιρρήσεις και χωρίς την άδεια του δικαιούχου του ηθικού δικαιώματος δημοσίευση στην τηλεόραση αποσπασμάτων ενός αδημοσίετου ημερολογίου.

συνολικό πνεύμα του και δεν θα τα είχε επιλέξει ο δημιουργός για την παρουσίασή του στο κοινό,

γ) η δημοσίευση ενός έργου σε μια βάση δεδομένων, η οποία περιέχει έργα άλλων δημιουργών με διαφορετικές πολιτικές, θρησκευτικές ή ιδεολογικές πεποιθήσεις από αυτές του συγκεκριμένου δημιουργού (π.χ. η παρουσίαση μιας αγιογραφίας σε ιστοσελίδα πορνογραφικού περιεχομένου) και

δ) η εκμετάλλευση ενός έργου κατά τρόπο που δεν έχει συμφωνηθεί συμβατικά μεταξύ δημιουργού και τρίτου (π.χ. εισαγωγή μουσικού τραγουδιού σε ένα έργο πολυμέσων, σε ένα παιχνίδι βίντεο, χωρίς την άδειά του).

Επιπλέον, εκμετάλλευση υφίστανται και έργα δημοσιογράφων η οποία επιτυγχάνεται με τη δημοσίευσή τους στον έντυπο τύπο και ιδίως σε εφημερίδες. Η εφημερίδα περιλαμβάνει στην ύλη της κατά κύριο λόγο άρθρα δημοσιογράφων και συνιστά συλλογικό έργο με την έννοια του άρθρου 7 παρ. 2 Ν. 2121/1993, δηλαδή έργο που έχει δημιουργηθεί με τις αυτοτελείς συμβολές περισσότερων δημιουργών κάτω από την πνευματική διεύθυνση και το συντονισμό ενός φυσικού προσώπου που είναι ο εκδότης. Ο εκδότης είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του συλλογικού έργου και οι δημιουργοί των επιμέρους συμβολών είναι οι αρχικοί δικαιούχοι του περιουσιακού και ηθικού δικαιώματος επί των συμβολών τους, εφόσον αυτές είναι δεκτικές χωριστής εκμετάλλευσης⁹². Σε περίπτωση που ο εκδότης της εφημερίδας προβεί στην εκμετάλλευση του έργου ενός δημοσιογράφου αυτούσιου, μεμονωμένου, και όχι του συνόλου του συλλογικού έργου, της εφημερίδας, τότε απαιτείται άδεια του δημοσιογράφου. Τα άρθρα των δημοσιογράφων μπορεί να αναπαραχθούν είτε σε ιστοσελίδα είτε σε βάση δεδομένων. Οι βάσεις δεδομένων επιτρέπουν στους χρήστες να προβαίνουν σε αναζήτηση ανά θέμα άρθρου ή ανά όνομα συγγραφέα και άρα να αποκτούν

⁹² Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών στην απόφασή του 611/2004 έκρινε ότι η δημοσίευση ενός περιοδικού δεν αποτελούσε πνευματικό δημιούργημα του δημοσιογράφου, αλλά ολόκληρης της ομάδας των ατόμων που συνέβαλαν σ' αυτή, επειδή η συμμετοχή του δημοσιογράφου σ' αυτή περιορίστηκε μόνο στην άσκηση των καθηκόντων που του ανατέθηκαν από την εργοδότη – εκδότρια του περιοδικού στα πλαίσια της άσκησης του διευθυντικού της δικαιώματος από τη μεταξύ τους σχέση εξαρτημένης εργασίας αντί αντιπαροχής (μισθού), η οποία έγινε υπό την επίβλεψη τις οδηγίες, τις εντολές και την καθοδήγηση της εκδότριας του περιοδικού.

πρόσβαση χωριστά σε μεμονωμένα άρθρα, χωρίς να χρειάζεται να επισκεφτούν ή να διαβάσουν, δηλαδή να αποκτήσουν πρόσβαση στο σύνολο του συλλογικού έργου όπου περιλαμβάνονται τα έργα. Εφόσον η αρχική σύμβαση μεταξύ εκδότη και δημοσιογράφου περιελάμβανε τη δημοσίευση του έργου μόνο στον τύπο, τότε τυχόν δημοσίευσή της και στο διαδίκτυο απαιτεί νέα, ξεχωριστή άδεια του δημοσιογράφου.

Το ζήτημα της χωρίς άδεια ψηφιακής μετάδοσης άρθρων στο διαδίκτυο δημοσιογράφων από εφημερίδες απασχόλησε αρκετά τη γαλλική νομολογία. Τέτοιες αποφάσεις, ενδεικτικά, είναι η από 21/3/2007 του Εφετείου του Παρισίου, η από 9/12/1999 του Εφετείου της Λιόν, η από 28/10/1997 του Εφετείου των Βρυξελλών, η από 3/2/1998 (απόφαση ασφαλιστικών μέτρων) του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου του Στρασβούργου, η από 15/9/1998 του Εφετείου Κολμάρ και η από 10/5/2000 του Εφετείου του Παρισίου. Στις αποφάσεις αυτές θίγεται περισσότερο το ζήτημα προσβολής του περιουσιακού δικαιώματος των δημοσιογράφων και λιγότερο το ζήτημα προσβολής του ηθικού του δικαιώματος. Όμως, η δημοσίευση ενός έργου με έναν τρόπο που δεν έχει προβλεφθεί στην αρχική σύμβαση και που πλέον συνιστά νέο τρόπο εκμετάλλευσης, διότι δεν ήταν γνωστός κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης των δημοσιογράφων με τους εκδότες εφημερίδων, συνιστά μορφή προσβολής της εν λόγω εξουσίας.

2.2. Προσβολή της εξουσίας πατρότητας

Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, στο περιβάλλον του διαδικτύου εμφανίζονται ορισμένες ιδιαίτερες μορφές προσβολής του δικαιώματος αυτού. Χαρακτηριστική είναι η αναπαραγωγή προστατευόμενου περιεχομένου μιας ιστοσελίδας σε μια άλλη μέσω της τοποθέτησης ενός υπερσυνδέσμου βάθους (deep linking), ο οποίος μετατρέπει την παρουσίαση ενός στοιχείου μιας διαδικτυακής διεύθυνσης σε μια άλλη χωρίς να φαίνεται η αρχική προέλευσή του. Με αυτό τον τρόπο μπορεί να εμφανισθεί έργο, για παράδειγμα φωτογραφία, χωρίς να εμφανίζεται η ένδειξη του δημιουργού του η οποία όμως το συνόδευε την αρχική τοποθεσία παρουσιάσής του.

Η προστασία των πληροφοριών για το καθεστώς των δικαιωμάτων ενισχύει ιδιαίτερα την προστασία του δικαιώματος πατρότητας στο ψηφιακό περιβάλλον, αφού το βασικότερο προστατευόμενο στοιχείο ταυτοποίησης του έργου είναι το όνομα του δημιουργού του. Δεδομένου ότι μέσω των διατάξεων των Συνθηκών Internet η προστασία αυτή ενσωματώθηκε στις εθνικές νομοθεσίες κρατών του

συστήματος copyright στο οποίο δεν αναγνωρίζεται ευρεία προστασία των ηθικών εξουσιών, ορισμένοι διέγνωσαν την αναγνώριση του δικαιώματος πατρότητας και σε χώρες όπως οι ΗΠΑ.

Για να μην χάσει το νόημά του το δικαίωμα πατρότητας, η σύνδεση του ονόματος του δημιουργού με το έργο πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο άμεση,, όπως στην περίπτωση της χρήσης ηλεκτρονικής υπογραφής του δημιουργού για την πιστοποίηση της γνησιότητας του αντιτύπου του έργου. Όσο λιγότερο αντιληπτή είναι η σύνδεση ανάμεσα στο πρόσωπο του δημιουργού και στο στοιχείο που χρησιμοποιείται για την ταυτοποίησή του, τόσο λιγότερο πιθανή είναι η προσβολή του δικαιώματος πατρότητας.

Συχνά αντί του ονόματος του δημιουργού χρησιμοποιείται το όνομα της παραγωγού εταιρείας για την ταυτοποίηση του έργου. Στην περίπτωση αυτή, η αναφορά του ονόματος της εταιρείας ή κάθε άλλου δικαιούχου στον οποίο έχουν μεταβιβαστεί περιουσιακές εξουσίες του δημιουργού πρόδηλα δεν καλύπτεται από την έκταση της αναγνώρισης της ηθικής εξουσίας της πατρότητας. Η αναφορά του ονόματος της παραγωγού εταιρείας μπορεί να λειτουργήσει ως τεκμήριο βάσει του άρθρου 10 παρ. 3 Ν. 2121/1993 σε σχέση με την ιδιότητά της ως δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος κατ' άρθρο 47 Ν. 2121/1993, ενώ η αναφορά του ονόματος του δικαιούχου στον οποίο έχουν μεταβιβαστεί οι περιουσιακές εξουσίες ως τεκμήριο της δευτερογενούς κτήσης των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 10 παρ. 2 Ν. 2121/1993⁹³.

2.3. Προσβολή της εξουσίας ακεραιότητας

Για την κυκλοφορία και οποιαδήποτε εκμετάλλευση ενός έργου στο διαδίκτυο απαιτείται η ψηφιοποίησή του, μετά την πραγματοποίηση της οποίας είναι δυνατή η περεταίρω επεξεργασία του από ηλεκτρονικό υπολογιστή. Η ακεραιότητα ενός έργου μπορεί να προσβληθεί πριν, κατά και μετά την ψηφιοποίησή του για τη διάθεσή του στο διαδίκτυο.

Ειδικότερα, η αλλοίωση του έργου μπορεί να έχει συντελεστεί στην αρχική του μορφή, πριν από την ψηφιοποίησή του, οπότε αυτό ψηφιοποιείται στην αλλοιωμένη-

⁹³ Παπαπετροπούλου-Ταλιαδούρου Εύα, «Ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η αξία του ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2010, σελ. 178-181.

τροποποιημένη του μορφή και διαδίδεται έτσι στο διαδίκτυο. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις που η ίδια η ψηφιοποίηση ενός έργου, το οποίο αρχικά είχε αποτυπωθεί σε σταθερό, κλασικό υλικό φορέα, να επιφέρει προσβολή της ακεραιότητάς του είτε λόγω της χρήσης κακής ποιότητας συσκευών και μηχανημάτων που αποδίδουν το έργο σε μορφή, η οποία δεν ανταποκρίνεται στην αρχική. Αυτό είναι δυνατό να συμβεί σε εικαστικά έργα καθώς και σε μουσικά έργα ή ηχογραφήματα.

Επιπλέον, προσβολή της εξουσίας ακεραιότητας μπορεί να επέλθει κατά την τροποποίηση του ψηφιοποιημένου έργου από χρήστη του διαδικτύου, ο οποίος επεμβαίνει σε αυτό, χωρίς άδεια του δημιουργού (π.χ. αφαίρεση τμήματος του έργου). Αξίζει, ακόμη, να σημειωθεί ότι και η και η καθαυτή ψηφιοποίηση ενός έργου χωρίς άδεια του δημιουργού μπορεί να συνιστά προσβολή της ακεραιότητάς του, εάν ο δημιουργός του είχε αντιταχθεί σε αυτή. Προσβολή της ακεραιότητας του ψηφιοποιημένου έργου είναι πιθανή και κατά την αναπαραγωγή του, οποία ενδέχεται να οφείλεται είτε στην κακής ποιότητας εκτύπωσή του⁹⁴ από ηλεκτρονικό υπολογιστή λόγω της χρήσης ακατάλληλων συσκευών, είτε στη συνειδητή επιλογή αυτού του αποτελέσματος από τον εκμεταλλευόμενο το έργο, η οποία στοχεύει στην αποφυγή περαιτέρω χρήσης και εκμετάλλευσης του έργου από τρίτους, είτε στη θέση επί του φορέα στον οποίο ενσωματώνεται το αναπαραχθέν έργο του λογοτύπου του οργανισμού, ο οποίος έχει αναλάβει την εκμετάλλευση του έργου. Ένα ακόμα είδος προσβολής της ακεραιότητας του έργου δημιουργείται με την παρεμβολή διαφημιστικών μηνυμάτων παραπλεύρως του έργου, των οποίων το ύφος και το περιεχόμενο δεν ταιριάζει με αυτό του έργου. Στο χώρο του διαδικτύου πραγματοποιείται χρήση συνδέσμων που παραπέμπουν σε έργα πνευματικής ιδιοκτησίας, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή της ακεραιότητας του έργου. Πιο συγκεκριμένα, μορφές προσβολής της ακεραιότητας ενός έργου αποτελούν η με την ενεργοποίηση συνδέσμων παραπομπή του χρήστη σε απόσπασμα έργου, το οποίο δίνει μια μη αντιπροσωπευτική εικόνα αυτού, δεδομένου ότι ο χρήστης αδυνατεί να δει το έργο στην ολοκληρωμένη του μορφή όπως αυτή διαμορφώθηκε από το δημιουργό του, σε τροποποιημένη, χωρίς άδεια του δημιουργού μορφή του έργου, η οποία αλλοιώνει τη μορφή και το ύφος του ή σε

⁹⁴ Μαρίνος Μιχαήλ –Θεόδωρος, «Προβλήματα πνευματικής ιδιοκτησίας από την εκμετάλλευση έργων λόγου σε ψηφιακές βάσεις δεδομένων», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1996, σελ. 1224.

κακής ποιότητας αναπαραγωγή του έργου ως προς την εικόνα και τον ήχο του, η οποία αλλοιώνει τον χαρακτήρα του και παρουσιάζει στο κοινό διαφορετική εικόνα από την αρχική του έργου.

2.4. Η άσκηση της εξουσίας προσπέλασης από το δημιουργό στο ψηφιακό περιβάλλον

Η εφαρμογή της εξουσίας προσπέλασης στο ψηφιακό περιβάλλον είναι ίσως περιορισμένη, λόγω της δυνατότητας αναπαραγωγής αντιτύπων, η οποία επιτρέπει την εύκολη και γρήγορη επικοινωνία του δημιουργού με το έργο του, όταν και απ' όπου αυτός επιθυμεί⁹⁵. Μόνο στις περιπτώσεις που λόγω του τρόπου ψηφιακής εκμετάλλευσης των έργων ή των τεχνικών μέσων μετατροπής της μορφής του έργου σε ψηφιακή για την κυκλοφορία του στο ψηφιακό περιβάλλον, έχει επέλθει αλλοίωση ή μετατροπή του, σε τέτοιο βαθμό ώστε αυτό να διαφοροποιείται σημαντικά από το αρχικό έργο, θα ήταν αναπόφευκτη και αναγκαία η πρόσβαση του δημιουργού στο αρχικό έργο μέσω της άσκησης της εξουσίας προσπέλασης που του αναγνωρίζεται από το νόμο. Αυτό θα συνέβαινε σε περιπτώσεις τυχόν αλλοίωσης του ήχου του αρχικού έργου ή αλλοίωσης των χρωμάτων ή των διαστάσεών του. Όσον αφορά τα έργα που δημιουργούνται απευθείας σε ψηφιακή μορφή από το δημιουργό τους, εάν απαιτείται η χρήση ειδικών κωδικών ή άλλων τεχνικών διαδικασιών και μέτρων, τα οποία έχουν τεθεί για την προστασία και τον έλεγχο της χρήσης του έργου από τον τρίτο που το εκμεταλλεύεται, τα οποία δεν γνωρίζει ο δημιουργός και καθιστούν πιο δύσκολη και χρονοβόρο την πρόσβασή του στο έργο, τότε ο δημιουργός θα πρέπει να καταφύγει αναγκαστικά στην εξουσία προσπέλασης.

2.5. Η άσκηση της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας από το δημιουργό στο ψηφιακό περιβάλλον

Η περιορισμένη και υπό αυστηρές και συγκεκριμένες προϋποθέσεις άσκηση της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας δικαιολογείται λόγω πρόκλησης διατάραξης στην ασφάλεια των συναλλαγών και κινδύνων στην οικονομική εκμετάλλευση των έργων. Επιπλέον, για αποτροπή τυχόν καταχρηστικής άσκησης της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας από τους δημιουργούς, το άρθρο 4 παρ. 2 προβλέπει σε

⁹⁵ Κικκής Ιωάννης, «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Ε/2005, σελ. 303.

περίπτωση που ο δημιουργός αποφασίσει και πάλι να προβεί σε μεταβίβαση ή εκμετάλλευση του έργου του, να προσφέρει στον παλαιό αντισυμβαλλόμενο του τη δυνατότητα ανακατάρτισης της παλαιάς σύμβασης με όμοιους ή ανάλογους όρους με τους αρχικά συμφωνηθέντες.

Η εξουσία υπαναχώρησης – μετάνοιας ασκείται από το δημιουργό και για έργο που κυκλοφορεί σε ψηφιακή μορφή και συγκεκριμένα στο διαδίκτυο. Ειδικότερα, η ψηφιοποίηση έργων μπορεί να γίνει στο πλαίσιο δημιουργίας μιας βάσης δεδομένων ή μιας ψηφιακής βιβλιοθήκης⁹⁶ ή με την εισαγωγή ενός έργου σε μια ιστοσελίδα, οπότε το έργο απευθύνεται σε ένα κοινό ευρύτερο από αυτό που απευθυνόταν μέχρι τότε και επομένως η πρόσβαση στο έργο είναι δυνατή από μεγαλύτερο έως και αόριστο αριθμό ατόμων. Άρα, η προσβολή που μπορεί να υποστεί ο δημιουργός από την κυκλοφορία στο διαδίκτυο ενός έργου, το οποίο δεν ανταποκρίνεται πλέον στις πεποιθήσεις του, μπορεί να είναι πολύ μεγάλη λόγω της δυνατότητας πρόσβασης στο έργο ενός απεριόριστου αριθμού ατόμων. Έτσι, καθίσταται επιτακτική η άμεση και αποτελεσματική διακοπή της κυκλοφορίας του έργου, μέσω της άσκησης της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας.

Το ύψος της αποζημίωσης του αντισυμβαλλομένου του δημιουργού λόγω άσκησης της εξουσίας υπαναχώρησης – μετάνοιας από αυτόν, θα είναι μικρότερο σε πολλές περιπτώσεις στο ψηφιακό περιβάλλον. Αντίθετα, όμως, η απόσυρση ενός ψηφιοποιημένου έργου από τη βάση δεδομένων, στην οποία αυτό έχει ενσωματωθεί, στην περίπτωση που ο δημιουργός αποφασίσει να ασκήσει την εξουσία υπαναχώρησης – μετάνοιας, μπορεί να προκαλέσει μεγάλη ζημία στον αντισυμβαλλόμενο του δημιουργού, διότι μπορεί να επηρεάσει τη συνολική εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων⁹⁷.

3. Προσβολές της προσωπικότητας υπό το πρίσμα του ηθικού δικαιώματος

3.1. Γενικά

Συχνά παρατηρούνται περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας των δημιουργών σε σχέση με το έργο που έχουν δημιουργήσει, δηλαδή προσβολή της

⁹⁶ Παπαδοπούλου Μαρία – Δάφνη, «Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στις ψηφιακές βιβλιοθήκες», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 175.

⁹⁷ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 126-140, 157-178.

προσωπικότητάς τους υπό την ιδιότητά τους ως δημιουργών. Αναλόγως με τα δεδομένα που ισχύουν σε κάθε περίπτωση ενδέχεται να υφίσταται είτε ταυτόχρονη προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού επί του έργου του και του δικαιώματος της προσωπικότητας του δημιουργού είτε μόνο προσβολή της προσωπικότητας του δημιουργού σε σχέση με συγκεκριμένο έργο που έχει δημιουργήσει ο ίδιος. Ο δημιουργός επικαλούμενος το δικαίωμα της προσωπικότητάς του, μπορεί ακόμα και να εμποδίσει τη δημοσίευση ή αναδημοσίευση ενός έργου, για παράδειγμα όταν οι συνθήκες δημοσίευσής του προσβάλλουν την πολιτική του ή θρησκευτική του ιδεολογία. Σε τέτοιες περιπτώσεις ζημιώνεται οικονομικά ο τρίτος που έχει αναλάβει την εκμετάλλευση του έργου και στον οποίο έχει παραχωρηθεί η δημοσίευση του έργου, λόγω της υπεροχής του δικαιώματος της προσωπικότητας και του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού.

Όπως έχει προαναφερθεί το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού και το δικαίωμα της προσωπικότητας αποτελούν δύο ανεξάρτητα δικαιώματα, ρύθμιση των οποίων γίνεται από ξεχωριστές διατάξεις και η άσκησή τους μπορεί να είναι και παράλληλη, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής και των δύο. Στις διατάξεις των άρθρων 6 δις παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης – Παρισίου και 4 παρ. 1 εδ. γ' του Ν. 2121/1993 επιχειρείται η σύνδεση των δύο δικαιωμάτων με την έννοια ότι η επέλευση προσβολής του ενός προϋποθέτει προσβολή και του άλλου. Πιο συγκεκριμένα, όμως, από τη στιγμή που πρόκειται για προσβολή δύο ανεξάρτητων και διαφορετικών δικαιωμάτων, των οποίων οι προϋποθέσεις προσβολής είναι διαφορετικές, διαπιστώνεται ότι η ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 6 δις παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης – Παρισίου περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της, γεγονός που καθιστά πιθανότατα άτυχη ή και εσφαλμένη την επιλογή του συνδυασμού της παράλληλης προσβολής των δύο δικαιωμάτων⁹⁸, η οποία τελικά καταλήγει στην παροχή μειωμένης προστασίας στους δημιουργούς. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 4 παρ. 1 εδ. γ' του Ν. 2121/1993, στο περιεχόμενο του ηθικού δικαιώματος περιλαμβάνονται και οι περιπτώσεις προσβολής του ιδίου του δημιουργού, λόγω των συνθηκών παρουσίασης του έργου του στο κοινό, που επιδρούν στην προσωπικότητα του ιδίου και όχι στο έργο του. Η διάταξη, όμως, αυτή καλύπτει μόνο μια εξαιρετική

⁹⁸ Παπαδοπούλου Ανθούλα, «Το δικαίωμα του δημιουργού για διατήρηση της ακεραιότητας του έργου του», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997, σελ. 89.

περίπτωση, ενώ ο κανόνας περιλαμβάνει την αυτοτέλεια των δύο δικαιωμάτων για την παράλληλη άσκηση των οποίων απαιτείται η ύπαρξη ξεχωριστών προϋποθέσεων.

Στο σημείο αυτό, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η προσβολή των ηθικών δικαιωμάτων δεν αποτελεί πλέον και προσβολή της προσωπικότητας όπως πάγια δεχόταν η νομολογία πριν το Ν. 2121/1993. Άρα, δεν είναι δυνατή η επικουρική εφαρμογή του άρθρου 57 ΑΚ σε προσβολή ηθικού δικαιώματος και γενικότερα σε προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας. Δεν αποκλείεται όμως η παράλληλη άσκηση απαιτήσεων και από το άρθρο 57 ΑΚ, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του. Στο σημείο αυτό πρόκειται για περιπτώσεις που δεν συντρέχει προσβολή ηθικού δικαιώματος, αλλά μόνο προσβολή της προσωπικότητας, π.χ. ένας άγνωστος συγγραφέας παρουσιάζει το έργο του ως έργο διάσημου συγγραφέα⁹⁹.

3.2. Περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας υπό το πρίσμα του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού

α) Προσβολή του ονόματος

Το όνομα αποτελεί ιδιαίτερη έκφανση του δικαιώματος της προσωπικότητας του ατόμου προστατευόμενο και ειδικότερα από τη διάταξη του άρθρου 58 ΑΚ¹⁰⁰. Σύμφωνα με την τελευταία, η προσβολή μπορεί να συνίσταται είτε στην αμφισβήτηση εκ μέρους τρίτου του δικαιώματος κάποιου προσώπου να φέρει ορισμένο όνομα είτε στην παράνομη χρήση εκ μέρους τρίτου του ονόματος κάποιου προσώπου¹⁰¹. Έτσι, συνιστά προσβολή του ονόματος (ή και του ψευδωνύμου) ενός γνωστού δημιουργού η χρήση του ιδίου ή και ελαφρώς παραλλαγμένου ονόματος όταν με αυτόν τον τρόπο προκαλείται σύγχυση στο κοινό. Βεβαίως, όταν το άτομο έχει συναινέσει στη χρήση του ονόματός του και με την προϋπόθεση ότι η συναίνεση δεν είναι παράνομη ή ανήθικη δεν μπορεί να γίνει λόγος για προσβολή. Μία τέτοια συναίνεση απαιτείται ιδίως όταν το όνομα χρησιμοποιείται για διαφημιστικούς

⁹⁹ Μαρίνος Μιχ. – Θεόδ., «Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, Ελληνική Δικαιοσύνη, 1994, σελ. 1445

¹⁰⁰ Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2η, 2016, σελ. 835.

¹⁰¹ Σπυριδάκης Ιωάννης, «Εγχειρίδιο Αστικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, τόμος Α', Γενικές Αρχές, β' έκδοση, 2004, σελ. 89, Σπυριδάκης Ιωάννης, «Εισηγήσεις Αστικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 34.

σκοπούς, καθώς, σε διαφορετική περίπτωση, μια τέτοια χρήση συνιστά προσβολή όχι μόνο του ονόματος αλλά και της τιμής, της φήμης και της εν γένει εικόνας του προσώπου¹⁰².

Ειδικότερα, η νόμιμη αναπαραγωγή ενός έργου, δηλαδή με άδεια του δημιουργού του, συνεπάγεται και την αναπαραγωγή του ονόματος ή της υπογραφής του τελευταίου υπό την προϋπόθεση ότι αυτά τα στοιχεία υπάρχουν πάνω σε αυτό. Η παραχώρηση ή η μεταβίβαση της εξουσίας αναπαραγωγής ενός έργου δεν μπορεί παρά να έχει την έννοια ότι το έργο θα αναπαραχθεί στη μορφή και με τα στοιχεία που ακριβώς το απαρτίζουν. Συνεπώς, τυχόν υπογραφή που υπάρχει πάνω σε αυτό θα αναπαραχθεί και αυτή. Αντιθέτως, αν το πρωτότυπο δε φέρει υπογραφή, τυχόν θέση αυτής επί του έργου από τον τρίτο που έχει αναλάβει την εκμετάλλευσή του, θα συνιστούσε, πέρα από προσβολή του ονόματος του δημιουργού, και προσβολή της εξουσίας ακεραιότητας, ενώ αντίστοιχα αφαίρεση της υπογραφής από το έργο θα συνιστούσε προσβολή τόσο της εξουσίας ακεραιότητας όσο και της εξουσίας πατρότητας.

β) Προσβολή της εικόνας

Ως εικόνα νοείται η εξωτερική μορφή και παράσταση με την οποία το άτομο¹⁰³ εμφανίζεται δημοσίως προς τα έξω. Τυγχάνει προστασίας στο πλαίσιο τόσο του γενικότερου δικαιώματος της προσωπικότητας (άρθρο 57 ΑΚ) όσο και άλλων διατάξεων (π.χ. ως προσωπικό δεδομένο, άρθρο 2 περ. α' του Ν. 2472/1997), λόγω ακριβώς της σημασίας που έχει αλλά και λόγω των δυνατοτήτων που η σημερινή

¹⁰² ΜονΠρωτΑθ 275/2007, ΔιΜΜΕ 2007, σελ. 237, αφορούσε τη χρήση του ίδιου ψευδωνύμου από δύο αρθρογράφους. Συγκεκριμένα, ο αιτών επικαλείτο προσβολή του ψευδωνύμου και της προσωπικότητάς του. Το δικαστήριο έκρινε ότι δεν πιθανολογήθηκε πρόκληση σύγχυσης στο αναγνωστικό κοινό ως προς το πρόσωπο από το οποίο προέρχονταν τα σχετικά άρθρα το οποίο προσυπέγραφε με το ψευδώνυμο «Κάλχας», όνομα προσώπου της αρχαιότητας. Το συγκεκριμένο ψευδώνυμο, σύμφωνα με το δικαστήριο, δεν μπορούσε να ταυτιστεί με τον αιτούντα και ως εκ τούτου να προστατευτεί, καθώς τα έγγραφα στα οποία αρθρογραφούσε ήταν περιορισμένης κυκλοφορίας και όχι ευρέως γνωστά, όπως αντίστοιχα και το συγγραφικό έργο του αιτούντος, Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», σελ. 186-187.

¹⁰³ Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2^η, 2016, σελ. 803, ΑΠ 749/2009 ΤΠΝ ΔΣΑ, ΑΠ 159/2008.

τεχνολογία προσφέρει για αποτύπωση, αναπαραγωγή, δημοσίευση, διάδοση, κλπ. της εικόνας ενός προσώπου. Όσον αφορά τους δημιουργούς, σπανίως η εικόνα τους αποτυπώνεται στα έργα τους, π.χ. ένας ζωγράφος φιλοτεχνεί το πορτραίτο του ή ένας γλύπτης την προτομή του. Σ' αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να δίνει δεκτό ότι τυχόν αναπαραγωγή του έργου του δημιουργού, στο οποίο απεικονίζεται ο ίδιος, χωρίς την άδειά του (συναίνεση¹⁰⁴), θα συνιστούσε ταυτόχρονα προσβολή του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας και του δικαιώματος της προσωπικότητάς του¹⁰⁵.

γ) Προσβολή της φωνής

Η φωνή αποτελεί και εκείνη με τη σειρά της μέσο προσδιορισμού του ατόμου και προστατεύεται ως ιδιαίτερη έκφανση της προσωπικότητάς του¹⁰⁶. Κάθε άτομο συνεπώς μπορεί να απαγορεύει οποιαδήποτε μαγνητοφώνηση και αναπαραγωγή της φωνής του με οποιοδήποτε τεχνικό μέσο χωρίς τη συναίνεσή του τόσο επειδή η φωνή εντάσσεται στη σφαίρα της προσωπικότητάς του και προστατεύεται ως αυτοτελές στοιχείο της τελευταίας όσο και επειδή ανήκει στη σφαίρα του απορρήτου του. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως σε καλλιτέχνες και τραγουδιστές της όπερας, αλλά και τη σύγχρονης ποπ ή ροκ μουσικής πρέπει η φωνή να θεωρηθεί χαρακτηριστικό στοιχείο της ταυτότητας ενός συγκεκριμένου προσώπου¹⁰⁷. Η μίμηση της φωνής του δημιουργού μπορεί να είναι προσβλητική και βλαπτική για την προσωπικότητά του όταν γίνεται χωρίς την άδειά του, μέσω της σύγχυσης που δημιουργείται στο κοινό λόγω της ομοιότητας των φωνών. Δεν υπάρχει τέτοια προσβολή όταν η μίμηση γίνεται από μίμο στα πλαίσια της σάτιρας, εκτός βέβαια αν η τελευταία υπερβεί τα θεμιτά όριά της και καταλήξει σε προσωπική επίθεση και εμπάθεια κατά του

¹⁰⁴ Φουντεδάκη Κατερίνα, «Φυσικό Πρόσωπο και προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα», εκδ. Σάκκουλα, 2012, σελ. 323.

¹⁰⁵ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 191-193, 199-201.

¹⁰⁶ Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2η, 2016, σελ. 836, Γαρουφαλιά Όλγα, «Η εικόνα του ατόμου και η αποτύπωση αυτής σε έργα πνευματικής ιδιοκτησίας», ΧρΙΔ 2005, σελ. 491.

¹⁰⁷ Καρακώστας Ιωάννης, «Το Δίκαιο της προσωπικότητας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 315.

συγκεκριμένου προσώπου, με αποτέλεσμα, σε μία τέτοια περίπτωση, να γίνει δεκτή προσβολή της προσωπικότητάς του τελευταίου, ιδίως δε της τιμής του¹⁰⁸.

δ) Προσβολή της τιμής ή της φήμης

Τιμή είναι η αξία που αποδίδεται σε ένα άτομο από τους λοιπούς κοινωνούς, η υπόληψη που έχουν εκείνοι γι' αυτό. Αποτελεί ως εκ τούτου ένα ηθικό και κοινωνικό αγαθό με ξεχωριστή αξία για κάθε άνθρωπο¹⁰⁹. Η ηθική υπόσταση περιλαμβάνει την τιμή, την υπόληψη και την αξιοπρέπεια, καθώς και την κοινωνική και επαγγελματική καταξίωση που απολαμβάνει το άτομο λόγω της συμμετοχής του σε ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες ή λόγω της άσκησης ορισμένου επαγγέλματος¹¹⁰. Άρα, ο πνευματικός δημιουργός ανάλογα με το έργο του, την καλλιτεχνική του ποιότητα και την προβολή του ιδίου και του έργου του δημιουργεί μια εικόνα στον εξωτερικό κόσμο, η οποία τον χαρακτηρίζει προσδίδοντάς του κύρος και φήμη. Τα στοιχεία αυτά της προσωπικότητας του δημιουργού πλήττονται όταν τρίτοι επεμβαίνουν στο έργο του ή δημιουργούν προϋποθέσεις και συνθήκες για την παρουσίασή του, οι οποίες προσβάλλουν τόσο το έργο έμμεσα όσο και την ίδια την προσωπικότητα του δημιουργού. Παράδειγμα προσβολής της τιμής και της φήμης του πνευματικού δημιουργού αποτελεί η προβολή του έργου του από τρίτους σε ιστοσελίδα πορνογραφικού περιεχομένου.

Η φήμη ενός πνευματικού δημιουργού μπορεί να προσβληθεί και από χαρακτηρισμούς που του αποδίδονται από τρίτους, π.χ. στο πλαίσιο ενός δημοσιεύματος (σε έντυπη μορφή ή στο διαδίκτυο) ή μιας ραδιοτηλεοπτικής εκπομπής σε σχέση με κάποιο έργο του ή άσχετα με την ιδιότητά του¹¹¹.

¹⁰⁸ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 195-198.

¹⁰⁹ Σπυριδάκης Ιωάννης, «Εισηγήσεις Αστικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 37.

¹¹⁰ Φίλιος Παύλος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 115.

¹¹¹ ΑΠ 1462/2005, ΔιΜΜΕ 2006, σελ. 211, κρίθηκε ότι ο χαρακτηρισμός ενός συγγραφέα και δημοσιογράφου σε ένα δημοσίευμα ως “γνωστού εθνοπαράφρονα”, δε στόχευε στην ενημέρωση του κοινού για την πολιτική του ταυτότητα, ούτε ήταν εκδήλωση οξείας κριτικής για τις πολιτικές του πεποιθήσεις και δραστηριότητες του, αλλά είχε προφανή σκοπό την καταφρόνηση και προσβολή της τιμής του κα γενικότερα της προσωπικότητάς του, τόσο ως ατόμου όσο και ως πνευματικού ανθρώπου και επαγγελματία.

Επιπλέον, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η χωρίς άδεια του δημιουργού αναπαραγωγή από τρίτο ενός έργου του ελαφρώς τροποποιημένου και η δημοσίευσή του χωρίς κανένα όνομα, συνιστά εκτός από προσβολή του ηθικού και του περιουσιακού δικαιώματος του δημιουργού και προσβολή της προσωπικότητάς του και πιο συγκεκριμένα της φήμης του, αφού αυτός έχει συνηθίσει το κοινό του σε ένα υψηλό επίπεδο (π.χ. παράφραση τραγουδιού με υβρεολόγιο και δημοσίευση του χωρίς όνομα στο διαδίκτυο)¹¹².

ε) Παρωδία ή γελοιογραφία

Ως παρωδία ορίζεται η σατιρική μίμηση του ύφους, του θέματος ή του χαρακτήρα ενός σοβαρού έργου και επιβάλλεται σαφέστατα να διακρίνεται από το έργο αυτό. Στόχος, λοιπόν, της παρωδίας είναι η διακωμώδηση ενός έργου και την πρόκληση γέλιου χωρίς να υπερβαίνονται τα όρια σεβασμού της προσωπικότητας του δημιουργού του αρχικού έργου και να μην καταλήγει σε προσβολή της τιμής ή της φήμης του.

Στην περίπτωση που η παρωδία συγχέεται με το αρχικό έργο και έχει ως σκοπό την υποβάθμισή του και την αλλαγή της γνώμης του κοινού για το έργο και τον δημιουργό του, μπορεί να συνιστά εκτός από προσβολή του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας του δημιουργού του αρχικού έργου και προσβολή της προσωπικότητάς του, διότι προβάλλεται γι' αυτόν μια εικόνα διαφορετική, η οποία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματική, όπως αυτή αποδόθηκε στο αρχικό έργο.

Η γελοιογραφία επιτρέπεται εφόσον πραγματοποιείται κατά τρόπο που δεν θίγει την υπόληψη του προσώπου¹¹³. Η γελοιογραφική απεικόνιση ενός προσώπου αποτελεί μια συνηθισμένη πρακτική για το σχολιασμό ζητημάτων ή προσώπων της επικαιρότητας (πολιτικής, καλλιτεχνικής). Στόχος της είναι η ενημέρωση του κοινού με έναν χιουμοριστικό και ίσως καυστικό τρόπο για θέματα που απασχολούν την

¹¹² Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 202-204.

¹¹³ Λαδάς Παναγιώτης, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, τόμος Ι, 2007, σελ. 426-427.

κοινή γνώμη. Εάν, όμως, η γελοιογραφία καταλήγει σε υποτίμηση του συγκεκριμένου ατόμου, απαγορεύεται και συνιστά προσβολή της προσωπικότητάς του¹¹⁴.

4. Σύγκρουση του ηθικού δικαιώματος και του δικαιώματος της προσωπικότητας

Η σύγκρουση του ηθικού δικαιώματος και του δικαιώματος της προσωπικότητας από την άσκηση του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού

4.1. Η άσκηση της εξουσίας δημοσίευσης

α) Σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με την προστασία της ιδιωτικής ζωής

Η άσκηση από το δημιουργό της εξουσίας του για δημοσίευση του έργου του, είναι δυνατό να συγκρούεται με την προστασία της ιδιωτικής ζωής ενός άλλου προσώπου, όταν τα στοιχεία του ιδιωτικού βίου του προσώπου αυτού περιέχονται σε ένα πνευματικό δημιούργημα. Για παράδειγμα, ένα έργο μπορεί να περιλαμβάνει στοιχεία της ερωτικής ζωής ενός προσώπου.

Στην περίπτωση αυτή τίθεται το ζήτημα, ποιο δικαίωμα πρέπει να υπερισχύσει έναντι του άλλου. Πιο συγκεκριμένα, όταν η εξουσία δημοσίευσης συγκρούεται με το δικαίωμα στην προσωπικότητα υπό την ειδικότερη έκφασή του ως δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και στη σφαίρα του απορρήτου, τότε το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού πρέπει να υποχωρεί μπροστά στο δικαίωμα της στην προσωπικότητα. Έτσι, κάθε δημοσίευση πληροφοριών σε κάποιο έργο, για την ιδιωτική ζωή ενός προσώπου συνιστά καταρχήν παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητά του. Ειδικότερα, θέματα όπως είναι η ερωτική ζωή ανήκουν στον απαραβίαστο πυρήνα της ιδιωτικής ζωής και δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο του δικαιώματος πληροφόρησης¹¹⁵. Ως εκ τούτου, στο προαναφερθέν παράδειγμα σχετικά με το έργο που περιλαμβάνει στοιχεία της ερωτικής ζωής άλλου προσώπου, το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού για ελεύθερη δημοσίευση του έργου πρέπει να υποχωρεί. Στο σημείο αυτό προβλέπονται και κάποιες εξαιρέσεις για την προστασία του ιδιωτικού βίου των προσώπων της επικαιρότητας και της σύγχρονης ιστορίας, όταν η ιδιωτική ζωή σχετίζεται με τη δημόσια δράση τους, όπου το

¹¹⁴ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», σελ. 216-217.

¹¹⁵ Φουντεδάκη Κατερίνα, «Φυσικό Πρόσωπο και προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα», εκδ. Σάκκουλα, 2012, σελ. 334.

δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο των προσώπων αυτών φαίνεται να υποχωρεί¹¹⁶ και αίρεται το παράνομο της προσβολής του ιδιωτικού βίου με αναλογική εφαρμογή του άρθρου 367 παρ. 1 ΠΚ (π.χ. αποκάλυψη προβλήματος διανοητικής υγείας υποψηφίου πρωθυπουργού της χώρας)¹¹⁷.

β) Σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με την τιμή και την υπόληψη

Ένας δημιουργός έχει τη δυνατότητα να επεμβαίνει στην ηθική υπόσταση άλλων προσώπων βλάπτοντας το κύρος ή τη φήμη τους. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης του δημιουργού κατά τη δημοσίευση του έργου του είναι ενδεχόμενο να συγκρούεται με την ηθική υπόσταση άλλων προσώπων και ειδικότερα με την τιμή, την υπόληψη ή τη φήμη τους¹¹⁸, όπως, για παράδειγμα, όταν ο δημιουργός ασκεί κριτική σε αυτά τα πρόσωπα.

Έχει κριθεί ότι η ελευθερία έκφρασης και η ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης υπερισχύουν του δικαιώματος στην προσωπικότητα. Αυτή η άποψη βρίσκει επιχειρήματα και στο ίδιο το Σύνταγμα, καθώς στο άρθρο 16 παρ. 1, στο οποίο θεμελιώνεται το δικαίωμα στην ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης, δεν

¹¹⁶ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 267, 271-274.

¹¹⁷ Φουντεδάκη Κατερίνα, «Φυσικό Πρόσωπο και προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα», εκδ. Σάκκουλα, 2012, σελ. 336, Με βάση την απόφαση 17/2008 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (υπόθεση Ζαχόπουλου), με παραπομπή στην απόφαση του ΕΔΔΑ ν. Hannover κατά Γερμανίας, «οι επεμβάσεις του τύπου στην ιδιωτική ζωή των δημοσίων προσώπων επιτρέπεται επιτρέπονται μόνο ως εξαίρεση της παρεχόμενης σε αυτά προστασίας, ιδίως εφόσον συντρέχουν λόγοι συνεισφοράς του τύπου σε κάποιο διάλογο δημοσίου συμφέροντος. Το δικαίωμα κάθε ενδιαφερομένου προσώπου της προαναφερθείσας κατηγορίας στην αποτελεσματική προστασία της ιδιωτικής του ζωής επιβάλλει καταρχήν να μη λαμβάνονται υπόψη, για την εκτίμηση του σύννομου της προσβολής που υπέστη, το εύλογο ενδιαφέρον μερίδας της κοινής γνώμης για γνώση πτυχών και λεπτομερειών της ιδιωτικής του ζωής και το εμπορικής φύσεως έννομο συμφέρον της εκδοτικής εταιρείας που προσδοκά να αυξήσει τα κέρδη της με τακτικές διείσδυσης στην ιδιωτική του ζωή». Στην περίπτωση της απόφασης 17/2008 κρίθηκε ότι η δημοσιοποίηση βίντεο με σκηνές ερωτικού περιεχομένου συνιστούσε παραβίαση του πυρήνα του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των απεικονιζομένων προσώπων, επειδή η απεικόνιση αφορούσε την ερωτική τους ζωή.

¹¹⁸ Παπαδοπούλου Α., (διδασκαλική διατριβή), «Το δικαίωμα του δημιουργού για τη διατήρηση της ακεραιότητας του έργου του», 1997, σελ. 112.

περιέχεται κανένας περιορισμός και καμιά επιφύλαξη υπέρ κάποιου άλλου δικαιώματος.

Ωστόσο, εγγενή προσδιορισμό κάθε συνταγματικού δικαιώματος συνιστούν τα προστατευόμενα από το Σύνταγμα δικαιώματα των άλλων. Σύμφωνα με τη διατύπωση του καθηγητή Φίλιππου Σπυρόπουλου η περιοριστική ρήτρα του σεβασμού των δικαιωμάτων των άλλων ισχύει για όλα τα δικαιώματα ούτως ή άλλως, είτε δηλαδή περιλαμβάνεται στο οικείο άρθρο του Συντάγματος είτε όχι¹¹⁹.

Επιπλέον, η ηθική υπόσταση του κάθε προσώπου διαφέρει από πρόσωπο σε πρόσωπο. Κοινό περιεχόμενο της ηθικής υπόστασης για όλα τα πρόσωπα αποτελεί το αμετάβλητο τμήμα της τιμής τους, το οποίο είναι συνδεδεμένο με την αξία κάθε προσώπου ως ανθρώπου.

Με βάση τα προγεγραμμένα, δεν μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων: i) το ακριβές περιεχόμενο της ηθικής υπόστασης μη συγκεκριμενοποιημένων προσώπων και η σπουδαιότητα της έκφασής της για όλες για άλλες εκφάνσεις της προσωπικότητας, ii) το μέγεθος της επέμβασης και της προσβολής και iii) αν η επέμβαση του δημιουργού στη σφαίρα της προσωπικότητας του προσώπου θα έχει τέτοια ένταση που θα πλήττει το αμετάβλητο για όλους τους ανθρώπους τμήμα της ηθικής του υπόστασης που είναι συνδεδεμένο με την αξία του προσώπου ως ανθρώπου. Επομένως, δεν μπορεί να τεθεί και ένας γενικός κανόνας σχετικά με το ότι το ένα δικαίωμα υπερισχύει του άλλου¹²⁰.

Καταρχήν κανένα πρόσωπο δεν νομιμοποιείται να μειώνει την τιμή ή την υπόληψη ενός άλλου προσώπου αλλά στο σημείο αυτό υπάρχουν και εξαιρέσεις, όπου άλλοτε προστατεύεται το δικαίωμα στην ελεύθερη δημοσίευση¹²¹ και άλλοτε η ηθική υπόσταση της προσωπικότητας. Για την υιοθέτηση της μιας ή της άλλης λύσης αξιολογούνται και συνεκτιμώνται οι *in concreto* συνθήκες, όπως για παράδειγμα η

¹¹⁹ Σπυρόπουλος Φίλιππος, «Το σύστημα των περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα», Κράτος-Νόμος-Διοίκηση: Σύμμεικτα Επ. Σπηλιωτόπουλου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2000, σελ. 623.

¹²⁰ Σταθόπουλος Μ. «Ένα λεξικό ανάμεσα σε δικαιοσύνη και επιστήμη», Το Σύνταγμα, 1998, σελ. 721, σύμφωνα με τον οποίο «η γενίκευση, ότι ποτέ δεν επιτρέπεται να περιορίζεται η ελευθερία έκφρασης της γνώμης, με απόλυτο τρόπο μάλιστα εκφερόμενη, νομιμοποιεί την ελευθερία να βρίζουμε, να συκοφαντούμε, να μειώνουμε την τιμή του άλλου, να προσβάλλουμε τα έννομα αγαθά του κλπ».

¹²¹ ΟΛΑΠ 13/1999, ΜΠρΑθ 383/2009, ΜΠρΘεσ 24742/1998.

ύπαρξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού, η θέση ενός προσώπου ως πρόσωπο της απόλυτης επικαιρότητας και άλλα.

γ) Σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με την αξία του ανθρώπου

Η εξουσία του πνευματικού δημιουργού για δημοσίευση του δημιουργήματός του μπορεί να προσβάλλει την αξία του ανθρώπου, η οποία προστατεύεται από το άρθρο 2 παρ. 1 Σ. Για παράδειγμα, ένα έργο περιλαμβάνει στοιχεία, όπως βασανιστήρια, τα οποία έχουν υποστεί άλλα πρόσωπα στο παρελθόν, ή σε άλλη χώρα ή σε καθεστώς πολέμου. Στην περίπτωση αυτή το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού του έργου πρέπει να υποχωρήσει και να υπερισχύσει η ανθρώπινη αξία.

Τέτοια συνάντηση εξουσιών αποτελεί ακόμη η περίπτωση, κατά την οποία ένα έργο το οποίο δημοσιεύεται, περιέχει πορνογραφικό υλικό με σύμπραξη παιδιών ή με πιθανούς αποδέκτες παιδιά. Η προστασία της ανθρώπινης αξίας των παιδιών υπερισχύει και κάθε πράξη δημοσίευσης του έργου αποτελεί παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητά τους¹²².

δ) Η σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με την εξουσία προστασίας της εικόνας των προσώπων

Η άσκηση από τον δημιουργό της εξουσίας του για δημοσίευση του έργου του είναι πιθανό να συγκρούεται με το δικαίωμα στην προσωπικότητα άλλων προσώπων υπό την ειδικότερη έκφασή του, ως δικαίωμα επί της ίδιας της εικόνας. Για παράδειγμα, ένα βιβλίο περιέχει εικόνες ή και φωτογραφίες ενός προσώπου, η συναίνεση του οποίου δεν ζητήθηκε ποτέ και ούτε δόθηκε στο δημιουργό του έργου. Στο σημείο αυτό, η εξουσία του δημιουργού για δημοσίευση του έργου του υποχωρεί κατά τη σύγκρουσή της με την εξουσία προστασίας της εικόνας των προσώπων.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, τίθεται θέμα δικαιολογημένου ενδιαφέροντος της «κοινής γνώμης» ώστε η δημοσίευση της εικόνας προσώπων χωρίς τη συναίνεσή τους, να μη συνιστά παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα.

Είτε η νομιμοποιημένη επέμβαση στη σφαίρα προστασίας της εικόνας προσώπων αναφέρεται σε εξαίρεση εξ αντικειμένου από τον κανόνα της υπεροχής της

¹²² Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 274-278.

προστασίας της εικόνας του προσώπου έναντι της εξουσίας του δημιουργού για δημοσίευση του έργου του, είτε και σε εξαίρεση εξ υποκειμένου, ο παράνομος χαρακτήρας της επέμβασης στην προσωπικότητα αίρεται μόνο σε ό, τι αφορά στην επέμβαση επί της ίδιας εικόνας του προσώπου¹²³.

ε) Η σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με το δικαίωμα στο όνομα

Η εξουσία δημοσίευσης που ασκεί ο πνευματικός δημιουργός δύναται να συγκρούεται με το δικαίωμα στην προσωπικότητα υπό την ειδικότερη έκφρασή του, ως δικαίωμα στο όνομα. Παραδείγματος χάριν, όταν ο συγγραφέας λογοτεχνικού έργου χρησιμοποιεί για τον προσδιορισμό των ηρώων του ονόματα υπαρκτών προσώπων, χωρίς τη συναίνεσή τους, φαίνεται καταρχήν να χρησιμοποιεί παράνομα ξένο όνομα (άρθρο 58 ΑΚ).

Οποιαδήποτε χρήση ξένου ονόματος, η οποία γίνεται χωρίς δικαίωμα αυτού που το χρησιμοποιεί ή χωρίς τη συναίνεση του προσώπου το οποίο εξατομικεύει¹²⁴, συνιστά παράνομη χρήση του ονόματος του προσώπου και άρα παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητά του¹²⁵. Τον κανόνα άρσης της σύγκρουσης δημοσίευσης – ονόματος φαίνεται να αποτελεί η υπεροχή της προστασίας του ονόματος. Στο σημείο αυτό υφίστανται και κάποιες εξαιρέσεις εξ αντικειμένου καθώς και εξ υποκειμένου. Ειδικότερα, Στην πρώτη περίπτωση, για λόγους αντικειμενικούς επιτρέπεται καταρχήν η δημοσίευση ονομάτων άλλων προσώπων, όταν αυτά τα ονόματα αφορούν στο δημόσιο συμφέρον ή εξυπηρετούν επιστημονικές ανάγκες ή αφορούν σε δημόσια γεγονότα. Για παράδειγμα, υπερισχύει η εξουσία του δημιουργού για δημοσίευση του ονόματος ενός φυγόδικου κακοποιού, χωρίς τη συναίνεσή του, ο οποίος έχει διαπράξει κατ' επανάληψη εγκλήματα κατά της ζωής, διότι στην περίπτωση αυτή η δημοσίευση του ονόματος ενός φυγόδικου κακοποιού δεν συνιστά παράνομη προσβολή της προσωπικότητάς του, αφού το γενικότερο δημόσιο συμφέρον συνιστά λόγο άρσης του παρανόμου χαρακτήρα της προσβολής. Στη δεύτερη περίπτωση, για λόγους, οι οποίοι ανάγονται στο υποκείμενο του

¹²³ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 284, 317-318.

¹²⁴ Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2η, 2016, σελ. 847.

¹²⁵ ΜονΠρωτΑθ 6310/2008.

δικαιώματος επιτρέπεται καταρχήν η δημοσίευση ονομάτων άλλων προσώπων, χωρίς τη συναίνεσή τους, όταν αυτά τα πρόσωπα είναι πρόσωπα της επικαιρότητας.

Στην περίπτωση σύγκρουσης δημοσίευσης – ονόματος, η άρση της σύγκρουσής τους προκύπτει μόνο *in concreto* ύστερα από τη συνεκτίμηση όλων των ειδικών περιστάσεων της υπό κρίση περίπτωσης¹²⁶.

στ) Η σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με το θρησκευτικό συναίσθημα

Η εξουσία δημοσίευσης που ασκείται από το δημιουργό είναι πιθανό συγκρουστεί με το δικαίωμα το θρησκευτικό συναίσθημα άλλων προσώπων. Η ελληνική νομολογία¹²⁷, τα τελευταία χρόνια, τάσσεται υπέρ της προστασίας του δικαιώματος της ελεύθερης δημοσίευσης έργων του πνεύματος με την ταυτόχρονη περιστολή του δικαιώματος στο θρησκευτικό συναίσθημα, ως προστατευομένης έκφανσης του δικαιώματος στην προσωπικότητα.

Στην ελληνική νομολογία και στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρατηρήθηκε ότι ο τρόπος άρσης της σύγκρουσης δημοσίευσης – θρησκευτικού συναισθήματος διαφοροποιείται τόσο από χρόνο σε χρόνο στον ίδιο τόπο όσο και από τόπο σε τόπο στον ίδιο χρόνο. Φαίνεται, δηλαδή, άλλοτε να υπερισχύει το δικαίωμα στο θρησκευτικό συναίσθημα και άλλοτε το δικαίωμα στη δημοσίευση του πνευματικού δημιουργήματος¹²⁸ και για αυτό το λόγο πραγματοποιείται μια *in concreto* στάθμιση¹²⁹.

ζ) Σύγκρουση της εξουσίας δημοσίευσης με το δικαίωμα στο περιβάλλον

Η άσκηση της εξουσίας δημοσίευσης από το δημιουργό έρχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, σε σύγκρουση με το δικαίωμα άλλων προσώπων για κοινή χρήση κοινόχρηστων πραγμάτων και για απόλαυση περιβαλλοντικών αγαθών. Υπάρχουν παραδείγματα στα οποία για τη δημοσίευση ενός μουσικού έργου σε δημόσια

¹²⁶ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 320-324.

¹²⁷ ΜονΠρωτΑθ 6520/2006, ΜονΠρωτΑθ 5208/2000.

¹²⁸ Παπανικολάου Παναγιώτης, «Ελευθερία της Τέχνης και Δικαίωμα της Προσωπικότητας», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2008, σελ. 86-88.

¹²⁹ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 325-326, 333.

εκτέλεση, να καταλαμβάνεται ένα κοινής χρήσης περιβαλλοντικό αγαθό ή ένα κοινόχρηστο πράγμα (π.χ. μια παραλία) , κατά τέτοιο τρόπο ώστε να εμποδίζεται και να αποκλείεται η χρήση της παραλίας. Σε τέτοιες περιπτώσεις γίνεται δεκτό ότι η εξουσία του πνευματικού δημιουργού υποχωρεί και η μουσική δημοσίευση του έργου δεν μπορεί να αποκλείει κοινόχρηστους χώρους, ούτε να στερεί τη χρήση τους από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας¹³⁰.

4.2. Η άσκηση της εξουσίας πατρότητας

Σύγκρουση της εξουσίας πατρότητας με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας

Η ικανοποίηση της εξουσίας του δημιουργού για την αναγνώριση της πατρότητάς του επί του έργου του επιβάλλει να γίνεται μνεία του ονόματός του στον υλικό φορέα, ο οποίος ενσωματώνει το έργο του. Για παράδειγμα, σε αρχιτεκτονικά κτίσματα ο δημιουργός έχει δικαίωμα να αναγράψει το όνομά του στην πρόσοψη του κτίσματος.

Είναι όμως πιθανό η μνεία του ονόματος του δημιουργού σε έργα που έχουν δημιουργηθεί από πολλούς δημιουργούς, να μην μπορεί να γίνει στον υλικό φορέα, ο οποίος ενσωματώνει το έργο. Στο σημείο αυτό, τίθεται δικαιολογημένα το ερώτημα, αν η μη αναγραφή του ονόματος του δημιουργού επί του υλικού φορέα ο οποίος ενσωματώνει το έργο του συνιστά παράνομη προσβολή της εξουσίας του δημιουργού για αναγνώριση της πατρότητας επί του έργου.

Η μη αναγραφή του ονόματος του δημιουργού επί του υλικού φορέα, ο οποίος ενσωματώνει το έργο του, αποτελεί καταρχήν παράνομη προσβολή του ηθικού δικαιώματος¹³¹.

¹³⁰ Παπανικολάου Παναγιώτης, «Ελευθερία της Τέχνης και Δικαίωμα της Προσωπικότητας», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2008, σελ. 21.

¹³¹ ΕφΑθ 6520/2008, ΠολΠρωτΑθ 5144/2009, ΜονΠρωτΑθ 3607/2009, Μαρίνος Μιχαήλ –Θεόδωρος, «Προβλήματα πνευματικής ιδιοκτησίας από την εκμετάλλευση έργων λόγου σε ψηφιακές βάσεις δεδομένων», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1996, σελ. 1226, Κλαβανίδου Δέσποινα, «Η δημοσίευση του έργου και η πατρότητα του δημιουργού», Αρμενόπουλος 2010, σελ. 16, Γαρουφαλιά Όλγα, «Η εικόνα του ατόμου και η αποτύπωση αυτής σε έργα πνευματικής ιδιοκτησίας», ΧρίΔ 2005, σελ. 499.

Επομένως, η εξουσία του δημιουργού για αναγνώριση της πατρότητάς του στο έργο του καταρχήν υπερισχύει έναντι της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Αυτό ισχύει ακόμη και στην περίπτωση, στην οποία υπάρχει συμφωνία του δημιουργού για έκδοση, δημοσίευση ή εκμετάλλευση του έργου του από άλλο πρόσωπο. Εκτός από τον κανόνα, όμως, υπάρχουν και εξαιρέσεις. Πιο συγκεκριμένα, η εξουσία του δημιουργού για αναγνώριση της πατρότητάς του στο έργο του υποχωρεί έναντι του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας σε περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει προηγούμενη συμφωνία εκμετάλλευσης του έργου για λόγους οι οποίοι καθιστούν αντικειμενικά αδύνατη την ικανοποίησή της. Το ίδιο πραγματοποιήθηκε και κατά τη σύγκρουση της εξουσίας του δημιουργού για αναγνώριση της πατρότητας στο έργο του με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του συντονιστή συλλογικού έργου.

Συνεπώς, δεν υπερισχύει σε κάθε περίπτωση η εξουσία του δημιουργού για αναγνώριση της πατρότητάς του στο έργο του έναντι της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας¹³².

4.3. Η άσκηση της εξουσίας προστασίας της ακεραιότητας

α) Σύγκρουση της εξουσίας προστασίας της ακεραιότητας με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας

Η άσκηση από το δημιουργό της εξουσίας του για την προστασία της ακεραιότητας του έργου του είναι δυνατόν να συγκρούεται με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Η εξουσία του δημιουργού για προστασία της ακεραιότητας της πνευματικής του δημιουργίας καταρχήν υπερισχύει της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Η επέμβαση στην ακεραιότητα του έργου, ακόμα κι αν αυτή απειλείται βάσιμα (άρθρο 65 παρ. 1 Ν 2121/1993) ενεργοποιεί την προστασία του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού. Η παράνομη προσβολή της εξουσίας του δημιουργού για προστασία της ακεραιότητας του έργου του μπορεί να είναι είτε άμεση είτε έμμεση. Άμεση προσβολή του δικαιώματος του πνευματικού δημιουργού για προστασία της ακεραιότητας του έργου του υπάρχει όταν το έργο υφίσταται παραμόρφωση ή άλλη τροποποίηση (π.χ. αλλοίωση του χαρακτήρα ενός

¹³² Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 352-356.

έργου). Έμμεση προσβολή του δικαιώματος του δημιουργού για προστασία της ακεραιότητας του έργου του υφίσταται όταν οι συνθήκες παρουσίας του έργου στο κοινό δεν είναι αντικειμενικά οι δέουσες (π.χ. η αλλαγή της ώρας μετάδοσης ενός έργου¹³³).

Σε περιπτώσεις, όμως, κατά τις οποίες α) έχει δοθεί συναίνεση του δημιουργού, άδεια, ή έχει συναφθεί σύμβαση εκμετάλλευσης ανάμεσα στο δημιουργό και ένα άλλο πρόσωπο, β) η επέμβαση αφορά σε έργα πολλαπλών ενσωματώσεων, γ) η σύγκρουση αφορά σε ηθικά συμφέροντα δημιουργού επιμέρους συμβολής συλλογικού έργου και του συντονιστή αυτού ή δ) η επέμβαση αφορά σε αρχιτεκτονικά έργα, ενδέχεται η επέμβαση στο ηθικό δικαίωμα του δημιουργού να μην θεωρείται παράνομη προσβολή του. Στις περιπτώσεις αυτές, λόγω του ότι δεν μπορεί να ενεργοποιηθεί η προστασία του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού, η εξουσία του για προστασία της ακεραιότητας του έργου φαίνεται να υποχωρεί έναντι της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας¹³⁴.

β) Σύγκρουση της εξουσίας προστασίας της ακεραιότητας με τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα

Η προστασία της ζωής του ανθρώπου υπάγεται στην προστασία της αξίας του ανθρώπου (υπό στενή έννοια). Η αξία του ανθρώπου υπερισχύει σε κάθε περίπτωση έναντι της εξουσίας του δημιουργού για προστασία της ακεραιότητας του έργου του. Άρα, η ζωή του ανθρώπου υπερισχύει σε κάθε περίπτωση της ακεραιότητας του έργου του.

Αντιθέτως, η προστασία της σωματικής ακεραιότητας μπορεί να υποχωρεί έναντι της προστασίας της ακεραιότητας κινητού έργου μοναδικής υλικής ενσωμάτωσης κατ' εφαρμογή των διατάξεων 282 ΑΚ και 284 ΑΚ για την αυτοδικία και την άμυνα αντίστοιχα. Η περίπτωση αυτή δεν είναι δυνατό να παρουσιαστεί επί ακινήτων έργων. Στη σύγκρουση ακεραιότητας ακινήτου έργου και σωματικής ακεραιότητας

¹³³ Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009, σελ. 167, 206.

¹³⁴ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 359-378.

προσώπου, η σωματική ακεραιότητα του προσώπου υπερισχύει σε κάθε περίπτωση

135.

4.4. Η άσκηση της εξουσίας προσπέλασης

α) Σύγκρουση της εξουσίας προσπέλασης με τον ιδιωτικό βίο

Προϋπόθεση για την ικανοποίηση του δικαιώματος του δημιουργού για προσπέλαση του έργου του είναι η «επίκληση κάποιας ανάγκης», έστω και αν κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο (Ν. 2121/1993). Χωρίς την ύπαρξη κάποιας «ανάγκης» δεν δικαιούται ο δημιουργός να επέμβει στη σφαίρα του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής του κυρίου του υλικού φορέα ο οποίος ενσωματώνει το έργο. Επομένως, ορθότερη άποψη είναι ότι η εξουσία του δημιουργού για προσπέλαση του έργου του καταρχήν υποχωρεί έναντι του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής¹³⁶. Το δικαίωμα στην προσωπικότητα προστατεύεται και υπερισχύει έναντι του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού. Η επέμβαση του δημιουργού στη σφαίρα του ιδιωτικού βίου άλλου προσώπου, δίχως την δικαιολόγηση της επέμβασης από κάποια «ανάγκη», συνιστά παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα.

Η εξουσία του δημιουργού για προσπέλαση του έργου του, όμως, είναι ενδεχόμενο και να υπερισχύει έναντι του δικαιώματος στην προσωπικότητα, όταν συγκρούεται με τον ιδιωτικό βίο λόγω κάποιας ανυπέρβλητης ανάγκης του δημιουργού¹³⁷.

β) Σύγκρουση της εξουσίας προσπέλασης με τον εσωτερικό κόσμο

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 περ. δ' Ν. 2121/1993 υπαγορεύεται η προσπέλαση του έργου σε κάθε περίπτωση να γίνεται «κατά τρόπο που να προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση...». Όταν υπάρχει δυνατότητα ικανοποίησης της εξουσίας του δημιουργού για προσπέλαση του έργου του με μικρότερη «δυνατή ενόχληση» ενός άλλου προσώπου από την ενόχληση την οποία επιφέρει ο τρόπος με

¹³⁵ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 387.

¹³⁶ Κικκής Ιωάννης, «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Ε/2005, σελ. 299.

¹³⁷ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 392-394.

τον οποίο ο δημιουργός ασκεί το ηθικό του δικαίωμα, η άσκηση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι υπερβαίνει τα όρια, τα οποία θέτει ο νόμος (άρθρο 281 ΑΚ). Σ' αυτή την περίπτωση, η εξουσία του δημιουργού για προσπέλαση του έργου του υποχωρεί και προστατευτέο καθίσταται το δικαίωμα στον εσωτερικό κόσμο.

Όταν, όμως, δεν υπάρχει άλλος τρόπος προσπέλασης του έργου από το δημιουργό του, ο τρόπος προσπέλασης του έργου προκαλεί αντικειμενικά τη μικρότερη δυνατή ενόχληση. Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 περ. δ' Ν. 2121/1993, στην περίπτωση αυτή, η εξουσία προσπέλασης πρέπει να ικανοποιείται έναντι του δικαιώματος στην προσωπικότητα. Με άλλα λόγια, το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού φαίνεται να υπερισχύει. Επομένως, η επέμβαση του δημιουργού στο εσωτερικό κόσμο ενός άλλου προσώπου μπορεί και να μην συνιστά παράνομη προσβολή του δικαιώματος στην προσωπικότητα.

4.5. Η άσκηση της εξουσίας μετάνοιας

Σύμφωνα με την Μ. Δ. Παπαδοπούλου, η οποία εξετάζει περιπτώσεις σύγκρουσης και προσβολής των εκφάνσεων του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού από την λειτουργία των ψηφιακών βιβλιοθηκών, στην παράγραφο που αναφέρεται στην εξουσία μετάνοιας, το δικαίωμα του δημιουργού για μετάνοια δεν φαίνεται να συγκρούεται με άλλα δικαιώματα¹³⁸ και για αυτό ικανοποιείται πάντα. Επίσης, η Α. Δεσποτίδου και η Α. Παπαδοπούλου έχουν διατυπώσει από κοινού την άποψη ότι το δικαίωμα του δημιουργού για μετάνοια μπορεί και να συγκρούεται με άλλα δικαιώματα αλλά υπερισχύει πάντα¹³⁹. Άρα, σε κάθε περίπτωση η εξουσία μετάνοιας φαίνεται να ικανοποιείται και κατά συνέπεια να υπερισχύει του δικαιώματος στην προσωπικότητα¹⁴⁰.

¹³⁸ Παπαδοπούλου Μαρία Δάφνη, «Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στις ψηφιακές βιβλιοθήκες», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 179.

¹³⁹ Δεσποτίδου Α./Παπαδοπούλου Α., «Η εξουσία της μετάνοιας του πνευματικού δημιουργού», Επιστ. Επετ. Αρμενόπουλου (ΔΣΘ), 1992, σελ. 169 (και σημειώσεις 148, 151, 152).

¹⁴⁰ Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011, σελ. 397-398.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην εποχή την οποία διανύουμε, οι τεχνολογικές εξελίξεις και ιδίως η ανάπτυξη του διαδικτύου έχουν οδηγήσει σε ολοένα και περισσότερες περιπτώσεις μαζικής καταπάτησης των δικαιωμάτων των πνευματικών δημιουργών. Ειδικότερα, το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού δέχεται έντονες απειλές από το ψηφιακό περιβάλλον λόγω της ταχείας διάδοσης ενός έργου στο διαδίκτυο και της δυσκολίας ελέγχου από το δημιουργό της χρήσης του έργου στα πλαίσια του διαδικτύου. Επίσης, το διαδίκτυο έχει συμβάλλει και στη δημιουργία νέων ειδών προσβολών, άγνωστων μέχρι πρότινος στο πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας. Εξίσου συχνά είναι τα φαινόμενα προσβολής του δικαιώματος της προσωπικότητας του δημιουργού και ιδιαίτερα υπό το πρίσμα του ηθικού του δικαιώματος.

Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού και το δικαίωμα της προσωπικότητας παρά το γεγονός ότι αποτελούν δύο διακριτά μεταξύ τους δικαιώματα, παρατηρήθηκε ότι συνδέονται. Εκτός των άλλων, διαπιστώθηκε ότι τα δύο αυτά δικαιώματα ενδέχεται σε κάποιες περιπτώσεις να συγκρούονται μεταξύ τους κι άλλοτε να υπερισχύει είτε το ένα είτε το άλλο.

Εν τέλει, για την επιτυχή αντιμετώπιση των προσβολών που υφίστανται τα δικαιώματα των πνευματικών δημιουργών, θεσπίστηκαν ιδιαίτερα σημαντικά νομοθετήματα, τα οποία παρέχουν ουσιαστική προστασία και αναδεικνύουν την μεγάλη σημασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2011.
- Βαγενά Γ. Ευαγγελία, «Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Γαρουφαλιά Όλγα, «Προσβολή του ηθικού δικαιώματος και δικαιώματος προσωπικότητας στο ψηφιακό περιβάλλον», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2009.
- Γεωργιάδης Απόστολος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2012.
- Γεωργιάδης Απόστολος, Σταθόπουλος Μιχάλης, «Αστικός Κώδικας Γενικές Αρχές», εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, τόμος ΙΑ, έκδοση 2η, 2016.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Η Νομολογία για την Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλας, 1986.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Internet», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2001.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 2008.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Τα θεμελιώδη θέματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα Συγγενικά Δικαιώματα», εκδ. Αφοί Π. Σάκκουλα, 1994.
- Καράκωστας Ιωάννης, «Το Δίκαιο της προσωπικότητας», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.
- Κοτσίρης Λάμπρος, «Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας», εκδ. Σάκκουλα, 2005.
- Κουμάντος Γιώργος, «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002.
- Λαδάς Παναγιώτης, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, τόμος Ι, 2007.
- Νικολαΐδου Ελένη (μεταπτυχιακή εργασία), «Το Γερμανικό Σύνταγμα», διαθέσιμη στο <http://www.greeklaws.com> (δημοσίευση 1374).

- Παπαδοπούλου Α., (διδακτορική διατριβή), «Το δικαίωμα του δημιουργού για τη διατήρηση της ακεραιότητας του έργου του», 1997.
- Παπαδοπούλου Ανθούλα, «Το δικαίωμα του δημιουργού για διατήρηση της ακεραιότητας του έργου του», εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1997.
- Παπανικολάου Παναγιώτης, «Ελευθερία της Τέχνης και Δικαίωμα της Προσωπικότητας», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2008.
- Παπαπετροπούλου-Ταλιαδούρου Εύα, «Ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η αξία του ανθρώπου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2010.
- Σερενίδης Δημήτριος, «Προσβολές της πνευματικής ιδιοκτησίας στα ψηφιακά δίκτυα», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Σπυριδάκης Ιωάννης, «Εγχειρίδιο Αστικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, τόμος Α', Γενικές Αρχές, β' έκδοση, 2004.
- Σπυριδάκης Ιωάννης, «Εισηγήσεις Αστικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004.
- Σπυρόπουλος Φίλιππος, «Το σύστημα των περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα», Κράτος-Νόμος-Διοίκηση: Σύμμεκτα Επ. Σπηλιωτόπουλου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 2000.
- Συνοδινού Τατιάνα – Ελένη, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέες τεχνολογίες: η σχέση χρήστη – δημιουργού», εκδ. Σάκκουλα, 2008.
- Φίλιος Παύλος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 2006.
- Φίλιος Παύλος, «Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλα, 2011.
- Φουντεδάκη Κατερίνα, «Φυσικό Πρόσωπο και προσωπικότητα στον Αστικό Κώδικα», εκδ. Σάκκουλα, 2012.
- Silke Von Lewinski, «International Copyright Law and Policy», Oxford, 2008.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλαφραγκής Εμμανουήλ, «Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας και το δικαίωμά του επί της ιδίας προσωπικότητας», Αρμενόπουλος, 2009, σελ. 640-649.
- Γαρουφαλιά Όλγα, «Η εικόνα του ατόμου και η αποτύπωση αυτής σε έργα πνευματικής ιδιοκτησίας», ΧρΙΔ 2005, σελ. 491-501.
- Δακορώνια Γ. Ευγενία, «Το ηθικό δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού ως ειδική έκφανση του δικαιώματος στην προσωπικότητα: η οπτική γωνία ενός αστικολόγου», Εφαρμογές Αστικού Δικαίου, τεύχος 4/έτος 2010, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 363-368.
- Δεσποτίδου Α./Παπαδοπούλου Α., «Η εξουσία της μετάνοιας του πνευματικού δημιουργού», Επιστημονική Επετηρίδα Αρμενόπουλου (ΔΣΘ), 1992, σελ. 153-176.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Η εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την Οδηγία 2001/29 για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Γ/2003, σελ. 385-390.
- Καλλινίκου Διονυσία, «Πνευματική Ιδιοκτησία και Αστικό Δίκαιο», ΧρΙΔ 2009, σελ. 12-28.
- Κασιμάτης Γ., «Η νέα έννοια της ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησιακής προστασίας», ΕΕμπΔ 1999, σελ. 189-194.
- Κικκής Ιωάννης, «Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας», ΧρΙΔ Ε/2005, σελ. 294-304.
- Κλαβανίδου Δέσποινα, «Η δημοσίευση του έργου και η πατρότητα του δημιουργού», Αρμενόπουλος, 2010, σελ. 3-19.
- Μαρίνος Μ., «Το τεκμήριο υπέρ του δημιουργού σήμερα», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1992, σελ. 270-273.
- Μαρίνος Μιχ – Θεόδ., «Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων», Ελληνική Δικαιοσύνη, τόμος 35ος, 1994, σελ. 1441-1459.

- Μαρίνος Μιχαήλ –Θεόδωρος, «Προβλήματα πνευματικής ιδιοκτησίας από την εκμετάλλευση έργων λόγου σε ψηφιακές βάσεις δεδομένων», Ελληνική Δικαιοσύνη, 1996, σελ. 1222-1233.
- Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Εμπορευματοποίηση προσωπικότητας και δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας – Αναλογική εφαρμογή διατάξεων του Ν. 2121/1993 στην εκμετάλλευση του δικαιώματος προσωπικότητας», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 577-583.
- Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ζητήματα χρήσης και εκμετάλλευσης έργων στο διαδίκτυο (Internet)», ΕΕμπΔ, 2004, σελ. 483-509.
- Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ηθικό δικαίωμα και δικαίωμα επί της προσωπικότητας – Συγχρόνως παρατηρήσεις στην απόφαση 1357/1997 ΕιρΑθ», ΔΕΕ 12/1997, σελ. 1141-1145.
- Μαρίνος Μιχαήλ-Θεόδωρος, «Ο εξαρτημένος δημιουργός-Μερικές παρατηρήσεις στα άρθρα 8 και 40 Ν. 2121 για την Πνευματική Ιδιοκτησία», Ελληνική Δικαιοσύνη, τεύχος 39, 1998, σελ. 263-275.
- Παπαδοπούλου Μαρία Δάφνη, «Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στις ψηφιακές βιβλιοθήκες», ΧρΙΔ Ζ/2007, σελ. 171-182.
- Σακελλαρόπουλος Α. Αλεξ., «Η νομολογιακή διάπλασις του ηθικού δικαιώματος του πνευματικού δημιουργού», Νέον Δίκαιον, τεύχος 8ον – 9ον, Αύγουστος – Σεπτέμβριος 1958, σελ. 409-417.
- Σταθόπουλος Μ. «Ένα λεξικό ανάμεσα σε δικαιοσύνη και επιστήμη», Το Σύνταγμα, 1998, σελ. 721-724.

Αξιοποιήθηκαν, επιπλέον, προσωπικές μου σημειώσεις από τις παραδόσεις του μαθήματος «Δίκαιο Πνευματικής και Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας» που διδάσκεται στο Ε' εξάμηνο της Νομικής Σχολής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- ΑΠ 1462/2005
- ΑΠ 749/2009
- ΑΠ 159/2008
- ΑΠ 40/1998
- Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα 17/2008 (υπόθεση Ζαχόπουλου)
- ΕιρΑθ 1357/1997
- ΕφΑθ 3252/2002
- ΕφΑθ 5538/2006
- ΕφΑθ 631/1990
- ΕφΑθ 6520/2008
- ΕφΘεσ 1929/2007
- ΕφΘεσ 3321/1998
- ΕφΘεσ 3340/1998
- ΜονΠρωτΑθ 275/2007
- ΜονΠρωτΑθ 276/2001
- ΜονΠρωτΑθ 3292/1997
- ΜονΠρωτΑθ 32992/1997
- ΜονΠρωτΑθ 3343/1998
- ΜονΠρωτΑθ 3607/2009
- ΜονΠρωτΑθ 383/2009
- ΜονΠρωτΑθ 4087/1995
- ΜονΠρωτΑθ 4714/1971
- ΜονΠρωτΑθ 5208/2000
- ΜονΠρωτΑθ 6310/2008
- ΜονΠρωτΑθ 6520/2006
- ΜονΠρωτΑθ 7483/2007
- ΜονΠρωτΘεσ 24742/1998
- ΟΛΑΠ 13/1999
- ΠολΠρωτΑθ 1607/1992

- ΠολΠρωτΑθ 5144/2009
- ΠολΠρωτΑθ 611/2004
- ΠρωτΑθ 1293/1987
- ΠρωτΑθ 1444/1935